HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
1. listopada 1971.
godina I.
broj 24.
cijena 2 dinara

Zahvaljujući velikom povjerenju i golemoj podršci naših čitatelja ovaj broj »Hrvatskog tjednika« tiskan je u 100.000 primjeraka! – Jedan dan s »Hrvatskim tjednikom« – sedam dana s Hrvatskom!

VLADO GOTOVAC

TRAŽIMO DOKAZE

Za neke je ovaj trenutak naše zemlje postao prevelik, iako su njegov početak prihvatili. Sada su im nove zadaće preteške, novi obzori odviše prostrani. I oni sve žele olakšati, sve umanjiti: svesti sve na svoju osobnu mjeru, na mjeru svojih mogućnosti. Zato oko novoga počinju podizati granicu obnavljajući stare metode, služeći se starim postupcima. I opet se čuju optužbe bez dokaza! I opet se sloboda želi pretvoriti u jeku glasova iz središta moći!

A mi smo ozbiljno shvatili prava javnosti, prava demokracije. Govorimo, jer smo uvjereni da to više nije uzalud. Pozive na raspravu ne smatramo pozivima na klimanje i ovacije! Oni su za nas dokaz potrebe socijalističke slobode da odluke o sudbini društva i države budu formulacija naših zajedničkih uvjerenja i naše zajedničke volje.

Mandat za obavljanje društvenih i državnih funkcija provjerava se u slobodnom društvu jedino pred javnošću, jedino s njom. Svaki drugi oblik provjere prelazi u uzurpaciju, u nasilje. Oni koji se boje takvog ispita uvijek nastoje formalizirati glas javnosti, svesti ga na praznu galamu, koja se onda lako pretvara u pljesak: tko ni o čemu ne može odlučivati postaje ravnodušan i svaku odluku odobrava! (Sve dok se to poniženje ne pretvori u pobunu! — kako upozorava Marx.)

Za ljude bez odgovornosti prirodno je da se sve što poduzmu smatra opravdanim i vrijednim: zakonom provođenja utopije u zbilju! I njihova je jedina briga — koja sve oko sebe treba činiti sretnim! — da taj poredak trajno sačuvaju. Tako se osigurava njihov položaj i njegova prava: da ista osoba (ili grupa) donosi odluke, određuje način njihova provođenja i o svemu tome sudi

Što su konkretniji i odlučniji zahtjevi novog, što su značajniji nalozi promjena koje donosi, što su preciznija njegova javno i u slobodi formulirana mjerila, što je snažniji njegov zahtjev za odgovornošću, sve su otvoreniji i žešći sukobi s onima koji u tom procesu i njegovim perspektivama vide samo opasnost za svoj položaj i privilegije koje bez pokrića uživaju. I oni novom zato pružaju sve jači, sve burniji otpor, postajući sve nervozniji i neumjereniji: padajući u diverzantske i provokatorske ekscese.

Ma gdje se sporovi javljali — od sindikata, preko Socijalističkog saveza, do Saveza boraca — svi njihovi sudionici dobili su na raspolaganje »Maticu hrvatsku« da preko napada na nju sabiru dokaze za svoje političko stajalište. Stavljena praktično izvan zakona — jer protiv nje može govoriti koliko tko hoće i što hoće! — ta stara kulturna ustanova ima jedinstvenu sudbinu: svi je na isti način napadaju, svi s istim prigovorima i optužbama, jednako cinični prema njenoj tradiciji, njenom ugledu i njenom značenju u hrvatskoj kulturi.

Prirodno: najglasniji su protivnici promjena koje su u tijeku. Oni su »Maticu hrvatsku« pretvorili u simbol svega opasnog u novom i — kako je svima prepuštena — na njoj slobodno, bez ikakve opasnosti iskušavaju snagu svojih udaraca stvarno namijenjenih novom: za koje se »Matica hrvatska« u svojim temeljnim načelima već tradicionalno zalaže. Ali i oni kojima je novo preteško i zato se pred njim osjećaju nesigurno, žestoke oblike svoje skrbi i svojih strahovanja često ispoljavaju na tom nezaštićenom simbolu opasnosti, produktu stražarske fantazije konzervativaca.

Toj žalosnoj povijesti »Matice hrvatske«, kao cilja za napade mnogih bjesova i njihove zarazne buke, pridružio se ovih dana i Jure Bilić, član IK CK SKH. On je naime ustvrdio da je »Matica hrvatska« jedan od punktova kontrarevolucije! Ni manje ni više! U njoj je — prema izjavi Jure Bilića — »formiran centar s deset ljudi, koji su između sebe podijelili resore — za štampu, privredu, kadrove.« (Večernje novosti, 25. septembra 1971. — 5. strana).

U pitanju je nedvosmislena i direktna optužba za najteži politički zločin. Ona je izrečena na javnom skupu i objavljena u tisku.

Nitko ne može i ne želi osporiti Juri Biliću pravo da optuži one koji pripremaju rušenje našeg društvenog poretka. Naprotiv: to je njegova dužnost kao građanina, uvećana za obaveze funkcije! Ali njegova je dužnost također i da svoju optužbu dokaže! On isto tako mora imenovati krivce, jer njihov prestup je odviše velik da bi oni mogli ostati anonimni: to je akcija opasna za društvo i sramotan udarac golemom, stoljetnom ugledu i značenju »Matice hrvatske«. Mi zato tražimo da se slučaj javno ispita i — utvrdi li se krivnja — krivci kazne. Pravo Jure Bilića podrazumijeva i odgovornost. Ako se pokaže da njegove optužbe nisu opravdane, da za njih nema dokaza, onda konsekvencije treba povući on! Jedan visoki funkcionar SK ne smije bez čvrstih dokaza izricati tako teške, tako za cijelu javnost uznemirujuće optužbe. Bar ne danas! Jer postojala je i u nas praksa optuživanja bez dokaza, kao metoda političke represije. Ali nosioci tog brutalnog načina zastrašivanja, širenja tjeskobne nesigurnosti, sastavljači gomile kartoteka, organizatori totalne prismotre i sveopćeg denunciranja, uklonjeni su na Brijunskom plenumu s pozornice našeg društvenog života kao neprijatelji njegove slobode, razvitka njegove demokracije. Zahtijevajući odgovornost, tražeći dokaze, zastupajući i prava i obveze, mi samo tražimo praktičnu i dosljednu provedbu onih odluka, bez kojih bi bio nemoguć i ovaj trenutak naše zajednice u kojem pravedna podjela svih prava i dužnosti snažno oživljava energije pojedinaca i naroda.

Jure Bilić je već jedanput javno i bezrazložno uvrijedio grupu kulturnih radnika. On im se kasnije zbog toga i ispričao. Ali sada je u pitanju optužba koja se ne može skinuti s dnevnog reda jednom manje ili više galantnom molbom za oproštenje. Optuženi su ostali anonimni, što ne umanjuje njihovu krivnju i njen karakter, ako bude dokazana, što ne umanjuje odgovornost Jure Bilića, ako ne bude dokazana.

Položaj »Matice hrvatske« i ljudi koji u njoj rade postaje nepodnošljiv, pun tragično besmislenih vrijeđanja. Ta nedostojna i neopravdana sudbina i njena poniženja moraju se napokon podvrći javnom ispitu! Optužbe Jure Bilića svojom žestinom, svojom ozbiljnošću, svojim sadržajem i nedvosmislenošću pružaju za takvu provjeru pravu priliku. I mi je prihvaćamo tražeći, insistirajući na javnoj pravdi za okrivljene i za njega.

Jer ono što nas je u ovim danima razbudilo, što je razmahalo naše pouzdanje i pokrenulo naše snage — to je politika koja je prihvatila odgovornost za društvo i državu pred voljom slobodnog naroda, prihvaćajući njegovu provjeru, ispit pred njim.

KARIN

Na samom početku događaja u Karinu 2. kolovoza 1971. nisam bio prisutan, ali već nakon nekoliko minuta izbliza sam pratio daljnji razvoj događaja. Čim sam stupio među ljude primijetio sam da grupa milicionara i civila palicama i vikom rastjeruje narod. Među civilima isticao se Slavko Šijan, čovjek visoka rasta, plave kose, u kratkim hlačama i majici, sa slamnatim šeširom na glavi. Gotovo čitavo vrijeme uz njega je bio čovjek tamnije puti, srednjeg stasa, u kratkim hlačama, s crnim naočalama, kojega bi se Šijan trebao dobro sjećati, jer su bili upadljivo povezani — toliko da su se nadopunjavali u izjavama. Saznali smo da se on zove Milan Bućan, da je zastavnik JNA sa službom u Zagrebu. Čuo sam kako se spomenuti Šijanov pratilac Bućan obratio milicionaru riječima: »Kad imaš oružje, udaraj stoku redom«. Milicionar mu je odgovorio da ne može udarati kad su tu žene i djeca. Na to je Bućan dodao da stoku valja tući redom. A Slavko Šijan je rekao: »Ako treba, dovest ću za to i puk vojske iz Knina«. Osim toga i on je ponavljao da »stoku treba tući redom«. Ja sam se tada obratio Milanu Ujeviću: »Slušaj Milane što govori!« Ujević je odgovorio Šijanu: »Treba vidjeti tko je stoka i tko kao stoka postupa«. Šijan mu je odvratio: »I ti si stoka kad tako govoriš«. Potom se u razgovor uplela i jedna žena (vjerojatno supruga jednoga od njih dvojice) i govorila kako su ustaše radile razna zlodjela, s očitom aluzijom na taj narod. Ujević je upozorio da bi bolje bilo da pripazi što govori, da je situacija ionako napeta. Kroz čitavo to vrijeme prisutni su Šijana oslovljavali naslovom »major«; tako smo svi dobili dojam da se radi o vojnom licu, a osobito kad se zagrozio pukom vojske iz Knina. Zato smo i rekli aktivnom majoru Šimi Bobanoviću koji se tu našao u civilu, da je taj Šijan oficir Jugoslavenske armije. Ante Oštrić tražio je od Bobanovića da zajedno interveniraju budući da je Bobanović također vojno lice. Bobanović je odgovorio da to nema smisla, jer je već i sam pokušao, pa su se i njemu zaprijetili. U međuvremenu spomenuta žena je dala znak čovjeku u uniformi »Autotransporta« Zadar, a taj Slavku Šijanu, a on pak milicionaru da uhite Ujevića, što je odmah i uslijedilo.

Razgovarao sam s Bobanovićem i on mi je rekao da je vidio i čuo negativni utjecaj i stav spomenutog Šijana i Bućana, i da će on to na sudu izjaviti! On je bio uvjeren da je Šijan vojno lice. Bobanović je već bio pozvan kao svjedok na sud u Benkovac i dao je izjavu, pa vjerojatno i o Šijanu i Bućanu.

FRANE MIOČIĆ,
Pridraga

HRVATSKI FESTIVAL LAKE GLAZBE

U razgovoru objavljenom u 22. broju HT-ea, osvrnuo sam se na naše festivale zabavne glazbe, i spomenuo večer šansona na zagrebačkom festivalu. Neki od naših poznatih autora šansona, našli su se time pogođeni i povrijeđeni. Iako mislim da nisam time nikoga povrijedio, a sasvim je sigurno da nisam imao namjeru nikoga povrijediti, dopuštam mogućnost da me je netko mogao i krivo shvatiti, obzirom na to da se radilo o jednom više-manje nevezanom razgovoru, u kojem je, s obzirom na obilje tema, štošta moglo ostati i nedorečeno. Stoga moram ustvrditi slijedeće:

1. Govoreći o pjesmi, pa tako i o festivalima, želio sam — koristeći se time kao ilustracijom — reći nešto više o svijetu u kojem živimo. Nije bila dakle riječ o pjesmi, samo pjesme radi.

2. Niti na koji način nisam rekao da su šansone slabe ili slabije od drugih pjesama koje slušamo na zagrebačkom ili drugim festivalima. Naprotiv! Tvrdim naime da su u većini slučajeva šansone na zagrebačkom festivalu artistički i zanatski bolje od svih drugih kategorija pjesama koje slušamo na tom festivalu!

3. Ne samo da nisam protiv šansone, nego sam odlučno za šansonu! No, sada je trenutak da se rekne nekoliko riječi više o temeljnom nesporazumu. Onima koji prate kajkavski festival u Krapini, sigurno je poznata »Suza za zagorske brege« Zvonka Špišića. Ta pjesma je za mene šansona. Međutim ona je bila i ostala prema određenim artificjelnim kategorizacijama »kajkavska popevka«! »Stara cura«, »Moj brat«, Arsena Dedića, ili »Pismo ćali« Zdenka Runjića također su šansone. I one su međutim, prema istim kategorizacijama ostale »pjesme sa splitskog festivala« ili u krajnjoj konzenkvenci čak »dalmatinske pisme«. Zašto su ove i ovakove pjesme za mene šansone? Zato jer su pučke, zato jer govore čistim, iskrenim i lijepim pjesničkim jezikom o svijetu u kojem živimo.

Na njih možemo biti čak i ponosni. Jer, dok nije bio otvoren niti jedan film, niti jedan roman o najakutnijem problemu naše hrvatske današnjice (i ne samo današnjice!) o iseljavanju, te pjesme su baš o tome pjevale! Tu je, eto rasplet osnovnog nesporazuma. Ja sam dakle za šansonu, ali našu šansonu, koja će biti pučka (i neće se izvoditi u pola noći kao, primjerice, lani u Hrvatskom narodnom kazalištu, jer je to bijeg od pučkog u ekskluzivnu samodovoljnost), po svojim temama i čistoći jezičnog izraza nazočna u ovom našem hrvatskom vremenu i prostoru, a po suvremenosti svoga artizma i zanatstva evropska i svjetska. U šansoni dakle valja premostiti i pomiriti jaz koji je nastao s jedne strane od straha da ćemo baveći se našim temama biti osuđeni na provincijalizam i primitivizam (taj strah često i nije neopravdan s obzirom na kriterije nekih naših festivalskih žirija!), i opravdanog nastojanja pjesnika — intelektualca odnosno skladatelja-intelektualca da bude na razini evropske i svjetske suvremenosti.

Valja reći da ovdje nije riječ o radu i sposobnosti pojedinaca, jer kako bi bilo moguće onda objasniti činjenicu da isti ljudi (autori, pjevači, aranžeri, dirigenti), sudjeluju i na kajkavskom festivalu u Krapini i na zagrebačkom festivalu! Riječ je dakle o zadanim nam i nametnutim koncepcijama. Na kraju hoću reći ono što nisam dospio u intervjuu danom za HT. Zagrebački festival morao bi se nazvati Hrvatski festival lake glazbe, kao što uostalom Slovenci svoj festival odavno nazivaju »Slovenske popevke«. Na njemu bi valjalo da nađe mjesta pjesma kao »Suza za zagorske brege«, ali ne samo kao »kajkavska popevka« nego i kao hrvatska šansona (bio bi to onda trenutak da se izraz a ne pojam »šansona« stavi pod znak pitanja), da se na njemu pojavi nekakva »Stara cura«, ne više kao »dalmatinska pisma« nego i opet kao hrvatska šansona itd. Naravno, ne bi sve oko zavrijedilo toliko vremena i riječi, kada sve ovo spomenuto u vezi pjesme ne bi bilo karakteristično za mnoge druge vidove našega javnoga života. Ne možemo afirmirati našu pripadnost Svijetu i Evropi, nego kroz čvrstu vezanost za ovaj naš svijet, jezik i vrijeme. Kao što niti žena ne može dokazati svoju ljudskost i materinstvo time što voli svu djecu svijeta, nego time što je sposobna roditi, odgajati i voljeti svoje vlastito dijete.

VICE VUKOV,
Zagreb

O JEZIKU U HRVATSKOM USTAVU

U uzornoj raspravi pod gornjim naslovom (Hrvatski tjednik br. 22 od 17. 9. o. g., str. 15) Dalibor Brozović ispravno ukazuje na nedostatke i manjkavosti u nacrtu Hrvatskoga ustava, koje mogu biti sudbonosne i u budućnosti pogubne, te ih treba za vremena ukloniti. Među ostalim nedostacima dva su najveća: U nacrtu ustava nedostaje jednostavna rečenica: »U SR Hrvatskoj službeni je jezik hrvatski«, a »pojam jezik Srba u Hrvatskoj nije pravo jasan«, što znači da je nejasan i treba ga razjasniti da ne bude kamen smutnje. Nejasnoća ovoga pojma je tim nerazumljivija, što je on na primjer u SR Bosni i Hercegovini (gdje pored Muslimana također žive i Hrvati i Srbi) praktički utvrđen, razjašnjen i legaliziran. Prema intervju predsjednika CK SK BiH Branka Mikulića sarajevskoj televiziji, koji je objavljen pod naslovom »Široka podrška politici nacionalne ravnopravnosti« (Večernji list, utorak 17. 8. 1971. str. 3) kao i prema zaključcima Prosvjetno-kulturnog vijeća Skupštine SR BiH (Tanjug, Sarajevo, 26. 7. 1971) u BiH je uzakonjeno »štokavsko narječje i ijekavski izgovor«. Nije nipošto vjerojatno da bi Srbi u Hrvatskoj uzeli za svoj jezik koji drugi jezik osim ijekavskog izgovora štokavskoga narječja, već i zato, jer im je ekavski izgovor, koji je danas uobičajen u Srbiji, a koji je u stvari vojvođanska varijanta toga izgovora s naročitim naglaskom na otegnutu ekavicu, očigledno stran. Prema tome ova strana jezika Srba u Hrvatskoj čini se da neće morati biti predmet razgovora. Vjerojatno će biti predmet razgovora samo osobitosti srpskog jezika, koje su se silom prilika uvriježile i kod Srba u Hrvatskoj, kao što su »opšte« i »opština« umjesto hrvatskoga opće i općina, »uvo« umjesto uho ili »duvan« umjesto duhan i to samo zato da bude neka razlika prema hrvatskom jeziku, pa će o tom trebati raspravljati.

Prema čl. 8 odluke ZAVNOH-a od 8. svibnja 1944. »sve zakonske odredbe . . . objavljuju se . . . . latinicom i ćirilicom«, pa će se valjda na tom inzistirati i unesti u Ustav. Time će pitanje jezika biti najjednostavnije riješeno, — ako bude dobre volje i zdrave pameti.

VLADIMIR BAZALA

SVEUČILIŠTARCI MILUTINU BALTICU

Prema pisanju »Borbe« od 14. IX 1971. na sjednici Vijeća sindikata 13. IX 1971. drug Milutin Baltić govorio je Savezu studenata napose o kriterijima za primanje studenata u studentske domove bacajući insinuacije o diskriminaciji nekih studenata.

Citiram: »Pošto su očiti pokušaji da se vrši selekcija prema onima koji nisu istomišljenici sa studentskim rukovodstvom«. Nadalje, drug Baltić traži od studentske organizacije, a u ime Saveza sindikata SR Hrvatske da javno informira građane o kriterijima za primanje u studentske domove.

Ne možemo zamjeriti drugu Milutinu Baltiću što ne čita »Studentski list«, glasilo Saveza studenata društveno-političke organizacije koja u svome članstvu ima oko četrdeset tisuća mladih ljudi ovoga društva.

Zamjeramo mu što u ime jedne ovako velike i važne organizacije kao što je Savez sindikata traži da se javno iznesu kriteriji o primanju u studentske domove iako je to učinjeno 8. lipnja 1971. godine (»Studentski list« broj 18-19, druga stranica u rubrici »Aktualnosti«), implicirajući time neinformiranost i nečitanje spomenutog glasila ostalim rukovodiocima i članovima svoje organizacije.

Moramo istaći da su ove godine po prvi puta u postojanju Saveza studenata kriteriji »Bodna lista« bili javno objavljeni u tisku i na svim mjestima gdje su bili izvješeni rezultati bodovanja. Svaki student je mogao sam kontrolirati broj bodova i u slučaju pogrešnog bodovanja reklamirati Odboru za standard Predsjedništva Saveza studenata Zagreba.

Koristimo ovu priliku i ističemo da nam je neobično drago što je već netko od velikih političara počeo javno govoriti o problemu studentskih domova, jer je to materija koja zaslužuje daleko veću pažnju nego što joj se pridaje. Nažalost moramo zamjeriti drugu Milutinu Baltiću što se nije pravilno i na pravom mjestu informirao o ovom problemu, a to je mogao i može u svakom trenutku, jer uvid u rad Odbora za standard Predsjedništva SSZ je otvoren svakom građaninu, a napose onima koji bi mogli i pozvani su pomoći u rješavanju ovoga problema. Da je drug Baltić želio pokupiti prave informacije onda bi sigurno postavio pitanje kako to da na trideset i pet tisuća studenata Sveučilišta u Zagrebu od kojih je dvadesetak sa stalnim mjestom boravka izvan Zagreba ima svega šest tisuća i sto mjesta u studentskim domovima. Mislimo da je to najbitnije u ovoj problematici, jer broj studenata svake godine raste, a od 1965. godine nije izgrađeno niti jedno mjesto za stanovanje studenata.

Ako je drug Baltić želio govoriti isključivo o problemima kriterija za primanje u studentske domove, onda neka se informira kakvi su ti kriteriji u SR Sloveniji gdje praktički ne može dobiti dom ni jedan student koji nije građanin te Republike. Ili neka pogleda kakvi su kriteriji u AP Vojvodini za dobivanje studentskog kredita.

Nadamo se da ovaj odgovor drugu Baltiću neće biti pogrešno shvaćen i da će zainteresirati u prvom redu njega samoga, a i sve društveno-političke radnike i ponukati da se angažiraju na rješavanju ovog važnog društvenog problema i da to neće ostati samo preokupacija Sveučilišta, Saveza studenata i Studentskog centra.

JOSIP MIĆIJA,
tajnik Saveza studenata Hrvatske

TEŠKO PRODIRE NOVO

U Vašem listu broj 17 od 13. kolovoza 1971. godine na str. 8. u članku »TEŠKO PRODIRE NOVO . . .« u podnaslovu »SUKOB SHVAĆANJA, A NE GENERACIJA« Vaš dopisnik Bruno Bušić napisao je: »Roditelji ponekad prosvjeduju što se njihovoj djeci nastava ne održava na hrvatskom jeziku, a bilo je i sukoba između učenika i nastavnika baš poradi toga. Nastavnik osnovne škole 'Tade Pejković' u Šestanovcu ošamario je učenika koji je izjavio da ne želi igrati fudbal već nogomet. Događale su se i druge stvari koje su se neugodno dojmile.«

Ovakav način informiranja javnosti unio je nemir među prosvjetne radnike ove škole i stvorio im niz neugodnosti, s kojima se susreću svakodnevno.

Da bi se nastavnici osnovne škole »Tade Pejković« u Šestanovcu lišili neugodnosti, molim da na osnovu člana 34. Zakona o tisku i drugim oblicima informiranja, u cilju potpunog i istinitog obavještavanja javnosti, u idućem broju Vašeg lista na istoj stranici objavite slijedeće:

Dopisnik »Hrvatskog tjednika« Bruno Bušić dobio je netočnu i nepotpunu informaciju da roditelji prosvjeduju što se nastava u osnovnoj školi »Tade Pejković« u Šestanovcu ne održava hrvatskim jezikom. Kolektiv osnovne škole »Tade Pejković« u Šestanovcu uvijek se zalagao i u svojoj nastavnoj praksi održavao nastavu hrvatskim jezikom. Kolektiv osnovne škole »Tade Pejković« u Šestanovcu zna samo za jedan prosvjed takvog karaktera.

Na zboru radnih ljudi slučaj Slobodanke Bionde iz područne škole Zeževica Orje, protiv koje je upućen taj prosvjed, riješen je uspješno. Zbor radnih ljudi je poslije maratonske sjednice, koja je trajala punih 12 sati, uz prisustvo Ante Marušića, predsjednika OKSK Omiš, i Jerka Barbarića, sekretara OK SK Omiš, došao do zaključka da se nastava u toj školi održava hrvatskim jezikom.

Kao nastavnik hrvatskog jezika u ovoj školi, o sukobima baš poradi jezika prvi put čujem, jer ovu školu ne pohađa nijedan učenik druge nacionalnosti, da bi takvih sukoba moglo biti.

I druga informacija: »Nastavnik osnovne škole 'Tade Pejković' u Šestanovcu ošamario je učenika koji je izjavio da ne želi igrati fudbal već nogomet« — nepotpuna je.

Bruno Bušić drži se stare latinske poslovice »Nomina sunt odiosa«, čime je nanio štetu ugledu ostalih prosvjetnih radnika koji rade u ovoj školi.

Taj prekršaj o kojem je riječ u ovoj informaciji napravio je učitelj Slavko Smoljanović, koji je u ovoj školi, u nedostatku nastavnika tjelesnog odgoja, šk. god. 1970/71. predavao tjelesni odgoj. Ovakav postupak prema učeniku najoštrije je osudio velik dio prosvjetnih radnika koji rade u ovoj školi. O ovom prekršaju, koji se kosi s moralom prosvjetnog radnika, raspravljao je zbor radnih ljudi i organizacija SK, kojoj isti pripada. Zbor radnih ljudi formirao je disciplinsku komisiju koja u skladu sa Statutom škole treba ocijeniti težinu prekršaja i predložiti Radnoj zajednici Osn. šk. »Tade Pejković« u Šestanovcu odgovarajuću kaznu.

Nepotpunim informacijama i izgjegavanjem imena blatom se nabacuje na cijeli nastavnički kolektiv, obmanjuje javnost i stvaraju neugodnosti prosvjetnim radnicima koji rade u ovoj školi.

MILAN BABIĆ, nastavnik
Osnovna škola
»T. Pejković«,
Šestanovac

Meni je jako žao što su nastavnici Osnovne škole u Šestanovcu imali neugodnosti poradi mojega članka. Činjenice koje sam u njemu iznio, na žalost, točne su, što uostalom potvrđuje i nastavnik Milan Babić. Čudi me da disciplinska komisija još uvijek nije ocijenila težinu prekršaja nastavnika Smoljanovića. Na kraju moram napomenuti da prosvjedi poradi jezika nisu upućivani samo iz Šestanovca.

BRUNO BUSIC

PROPUŠTENA PRIGODA

U povodu Dana turizma koji se dne 15. 9. o. g. održavao na Zagrebačkom velesajmu, nastojala sam provesti (ovlaštena od producenta filma) nenametljivu propagandu našega turizma. Radilo se o slijedećem: Imala sam dogovor sa generalnim direktorom Turističke agencije »Kompas« iz Ljubljane, doktorom Hladejem, da dvojici njegovih suradnika koji su u Zagreb prispjeli u povodu Dana turizma, prikažemo film Frana Vodopivca: »Dvije ruže u jednom podneblju«. Projekcija je uslijedila u vezi jednog projekta o dubrovačkim hotelima u čijem bi ostvarenju novčano participirao i spomenuti »Kompas«. U zagrebačkoj poslovnici »Kompasa« obećali su mi da će izvjestiti spomenute delegate o terminu projekcije. Da bismo ovu prigodu iskoristili na širem planu nudili smo suradnju Turističkom savezu Hrvatske, ne tražeći nikakvu naknadu za to. Drug Topić kome sam se telefonski obratila sa spomenutim prijedlogom, nije o suradnji htio gotovo ni da razgovara, rekao mi je neka ja to prikažem Slovencima, da oni svoj program ne mogu mijenjati. Na moju napomenu da se tu ne bi radilo o MIJENJANJU, već NADOPUNJAVANJU programa jednim izvrsnim petnaestminutnim filmom, koji je u Kanu pobrao superlativne pohvale zbog posve novog i izuzetno kulturnog i poetičnog načina propagiranja naše turističke sredine, drug Topić nije reagirao. Kada sam ga na koncu upitala što misli kako bi na ovaj naš prijedlog gledao drug Jure Bilić iz Centra za informacije, Marulićev trg 16, drug Topić je jednostavno spustio slušalicu!

No to još nije sve. U zagrebačkoj poslovnici »Kompasa« obećali su mi da će izvjestiti dva ljubljanska delegata o vremenu i mjestu projekcije. Na moj upit mogu li se zasigurno osloniti na njih da će mi do 13 sati i 45 minuta telefonirati u koliko sati delegati mogu doći na projekciju (kako bi sa »Filmotekom« ugovorila konačno točno vrijeme projekcije), odvratili su mi da mogu biti bez brige. Ipak, na projekciju, osim mene, NITKO NIJE STIGAO! Niti mi je iz »Kompasa« itko išta telefonirao! Naši turistički radnici očito vjeruju, da ako našim gostima pruže pretrpanu trpezu (jer se projekcija morala pomicati zbog SVEČANOG RUČKA koji je započeo u 13 sati!) da su našem turizmu učinili najveću moguću propagandu.

prof. ZORICA ŠANDRK-MILEUSNIC,
Zagreb

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja

Naklada: Matica hrvatska Zagreb Matice hrvatske 2, tel 39-393.

Uređuju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Lisinski, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić

Stalni suradnici: Stjepan Babić, Bruno Bušić, Ivan Cerovac, Dubravko Horvatić, Srećko Lipovčan, Franjo Marinković, Zlatko Markus, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar, Krunoslav Šuto, Vladimir Vuković

Glavni urednik: Vlado Gotovac

Odgovorni urednik: Jozo Ivičević

Tajnik uredništva: Marija Funes

Tehnički urednik: Drago Cvrljak

Fotografija: Ranko Karabelj

Lektor: Roman Turčinović

Služba organizacije: Bariša Grgić i Zlatko Šešerin

Uredničko vijeće: Zdravko Ašperger, Zvonimir Bartolić (Čakovec), Nikola Batušić, Vlaho Benković (Dubrovnik), Tihomil Beritić, Stjepan Cuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šime Đodan, Nedjeljko Fabrio (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin), Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik), Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Vjekoslav Kaleb, Radoslav Katičić, Igor Kuljerić, Ivan Kušan, Tomislav Ladan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenko Munk, Ivan Mužić (Split), Stjepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Pavao Pavličić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ruždjak, Željko Sabol (Bjelovar), Ante Sekulić (Delnice), Aleksandar Stipčević, Ivan Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Serif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić, Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Zidić, Bože V. Žigo.

Rukopisi se ne vraćaju

Stranke se primaju utorkom i četvrtkom od 10 do 12 sati

Novine izlaze svakog petka

Tisak: »Vjesnik« novinsko-izdavačko štamparsko poduzeće Zagreb, Ljubice Gerovac 1.

Pretplata: godišnja 104,00 d; polugodišnja 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko

Cijene inozemnih pretplata: SR Njemačka godišnja 52 DM, polugodišnja 26 DM USA godišnja 14$; polugodišnja 7$.

Dinarske doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)

Devizne doznake uplatiti u korist računa Kreditna banka Zagreb 301-620-1001-32000-523, Zagreb Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)

Cijena oglasa: cijela stranica 5000 d, polovina stranice 2500 d, četvrtina 1250 d, 1 cm² 25 d

Poštarina plaćena u gotovu

HRVATSKI USTAV (IV)

Nacionalni sabor socijalističkih snaga

Sudbina Hrvatske i sudbina samoupravljanja su povezani

Jedinstvena je volja i orijentacija u organizaciji socijalističkih nacionalnih državnosti da se sužavaju klasične državne funkcije i kompetencije u korist razvoja osnova i funkcija društvene samoorganizacije. Naravno, motivi su, pri tome, različiti: jedni to zagovaraju zbog klasične hrvatske naivnosti, kada je u pitanju hrvatska država; drugi su potaknuti dubokim uvjerenjem u revolucionarnu kvalitetu samoupravljačke alternative socijalizma kao autentičnog puta razvoja naše zemlje; a treće vodi samo jedan interes – koristiti firmu samoupravljanja za slabljenje hrvatske države.

Jasno je da se danas, pod firmom interesa i brige za razvoj samoupravljačkog sistema, konfrontiraju i bore veoma raznorodne i veoma suprotne političke intencije i akcije. Ali je to neizbježno. Ono što se može otvoreno reći i podržati, bez predrasude i rezerve, to je **da samoupravljačka orijentacija osigurava progresivnu perspektivu hrvatske suvremenosti.** Što se unitaristi, ti trajni neprijatelji hrvatske slobode i progresa, ubacuju u nju, da bi razarali hrvatsko nacionalno biće i njegovu političku i moralnu zajednicu, i što se, pri tome, koriste geslima samoupravljanja, to je realnost s kojom suvremena politička borba hrvatskog naroda mora računati. A i tu je kriterij jasan: **samoupravljačke realizacije, koje bi negirale, obezvrijeđivale i priječile društveno-politički i kulturno-historijski razvoj hrvatskog nacionalnog bića, bile bi mrtve za hrvatski narod.**

Tako, dakle, suvremena hrvatska državnost zahtijeva nove elemente koji bi resorbirali njezino klasično jezgro, a osigurali joj šire mogućnosti utemeljene u javnom angažmanu društva u zbiljskom smislu riječi.

Što je bit samoupravljačke demokratizacije Hrvatske?

Principijelno, nema prepreka, a niti nedostaje interesa za to. Štoviše, naš suvremeni društveno-politički razvitak pokazuje pretjerano obilje organizacionih oblika društvenog angažmana. No jedno ih karakterizira: neefikasnost, koja potječe iz njihovog dubokog unutrašnjeg i procesualnog formaliziranja. A ovo se korijeni u još uvijek pretjeranoj i rigidnoj monopolizaciji političkog odlučivanja, koja još uvijek, nije izašla izvan uskog i posvećenog kruga koncentriranih izabranika i pouzdanika. Upravo u **demokratizaciji političkog odlučivanja** sadržana je sva problematika, istina i mogućnost suvremene socijalističke demokratske državnosti, koja se hoće utemeljiti na interesu i praksi samoupravljanja. Tu je daleko više i daleko jače održano i podržano klasično jezgro državnosti, nego u svim organizacionim formama koje svoje podrijetlo vuku iz starog sistema. I tu su i otpori najjači. Jer, kako je to već inteligentno zamijećeno, Platon je svoje idealne upravljače osigurao od svega, osim od vlastoljublja.

Samoupravljačka jezgra suvremene socijalističke državnosti, pa tako i u nas, u SRH, mora započeti svoje utemeljenje osnutkom takvih novih i širih organa demokratskog samoodlučivanja, u kojima će, nedvojbeno, doći do izražaja društvena javnost u punom značenju te riječi.

Jedna takva – ne i jedina – ustanova mogao bi biti NACIONALNI SABOR SOCIJALISTIČKIH SNAGA SRH, koji bi, na republičkoj razini, bio vrhovnim tijelom društvene samoodluke.

U prvotnim zamislima, na počecima razvoja društvenog samoupravljanju u nas, bila je politička intencija da to bude Sabor SRH. Na žalost, on to nije bio i on to nije. Ne radi se tu, naravno, o nekoj političkoj zloj volji ili nesposobnosti, nego on to, jednostavno, nije mogao biti i ne može biti ni po svojoj formi, ni po svojoj akciji, a ni po svojoj strukturi. U dokaz tomu dostatno je analitički, ali zbilja analitički, razmotriti njegovo dosadašnje djelovanje, kako po karakteru tako i po dosegu, pa da se uvjeri kakvi golemi i stalni valovi političke i državno-pravne pragmatike preplavljuju njegove forme, volju i mogućnosti. Nije slučajno da Sabor SRH, a i narodne skupštine u drugim našim republikama, nije mogao pokrenuti ili, točnije, ostvariti neku veću zamisao ili društvenu akciju (u smislu dugoročnosti i dalekosežnosti), a u isto vrijeme je utrošio neizmjerne energije na svoje svakidašnje obveze i zadaće.

Osim toga, velike nade su, svojedobno, bile polagane u proces sužavanja **državne** snage, funkcije i kompetencije Sabora SRH, a uz istodobno povećanje njegovih **društvenih samoupravljačkih** potencija i djela. Dosadašnji razvitak nije opravdao te nade. I opet stvar nije bila u dobroj volji ili nedostatnom zalaganju, nego, naprotiv, u naravi odnosa i karakteru ustanove. Pa kada je već to tako, kada iz naravi odnosa

i karaktera ustanove, neizbježno proistječe da je Sabor SRH više ili, točnije, prije svega državni organ, onda bi, pored njega, bilo razložno i svrsishodno osnovati jedno drugo tijelo koje bi eminentno izražavalo samoupravljačku komponentu hrvatske društvene javnosti.

To je, dakle, ratio legis uspostave Nacionalnog kongresa socijalističkih snaga SRH kao stalnog i vrhovnog organa društvene samoodluke SRH.

Društvene kompetencije Nacionalnog sabora socijalističkih snaga

Po svome sastavu, ovaj Kongres bi obuhvaćao sedam kardinalnih čimbenika naše društvene javnosti:

1) Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske;
2) Republičku konferenciju Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske;
3) Sabor Socijalističke republike Hrvatske;
4) područje nacionalne privrede;
5) Sveučilište;
6) područje hrvatske kulture;
7) općine SRH.

Kongres bi bio formiran na temelju delegacije, a svaka delegacija sastojala bi se od 50 članova. Da bi odgovorio svojim temeljnim zadacima, Nacionalni kongres socijalističkih snaga SRH dobija kompetencije, sadržaj kojih je **principijelno-politički i društveno-programatski.** On, stoga, zasjeda svega dva puta godišnje, osim izvanrednih slučajeva, ali su njegove odluke, po svomu značenju i dosegu, moralno-političkog vrhovništva. One obvezuju ne samo državne organe SRH, nego i sve one društvene čimbenike od delegacija kojih se Kongres sastoji. Naravno, samo u onoj kompetenciji koja mu pripada i samo po onim odlukama, koje je, unutar njih, donio.

Kompetencije Nacionalnog kongresa socijalističkih snaga SRH, zbog njegove naravi, autoriteta i mogućnosti, ticale bi se najbitnijih pitanja društveno-političkog razvoja SRH kao hrvatske socijalističke nacionalne države. Recimo odmah da je to **utvrđivanje nacionalnih interesa SRH** kao kriterija njezinog društvenog razvoja i političkog ponašanja njezinih zastupnika na razini federacije. Ne bi se iz njegove kompetencije moglo izdvojiti ni **osnove programatske politike društvenog, znanstvenog i kulturnog razvoja SRH,** kako s obzirom na njihovo značenje, tako i na njihove determinante. U njegovu kompetenciju jednako bi trebalo svrstati i **osnove kadrovske politike SRH,** naravno za one ključne pozicije koji se direktno tiču društveno-ekonomske i političke kompetencije hrvatske države. Kongresu bi se mogla povjeriti **društveno-politička ocjena** djelovanja državnih tijela i organa SRH, jer bi jedno tijelo koje bi se nalazilo izvan same neposrednosti države moglo biti objektivnije, a i autoritativnije. U sklopu toga ili, bolje, povezano s tim, on bi mogao biti, također, **organ vrhovne društvene odredbe i kontrole za politiku javnih financija SRH,** jer je to ne samo jedno od temeljnih društveno-ekonomskih pitanja materijalnog stanja i razvoja republike, nego i najdubljim korijenima i posljedicama interesira sve društvene čimbenike u njoj. Naročito bi bilo svrsishodno povjeriti ovom tijelu staranje za probleme **društvene politike, kao i politike zaštite samoupravnog razvoja SRH,** na svim razinama. Napokon, **kompleks ustavnosti,** od inicijative za promjenu do društveno-političke ocjene, trebao bi biti u njegovoj kompetenciji – naravno, ne u njegovom pravnom, nego samo društvenom aspektu.

Djelotvornije demokratsko samoodlučivanje hrvatske javnosti

Mada se, na prvi pogled, čini da su brojne tangente, s obzirom na karakter konstitutivnih čimbenika ovog društvenog tijela, ipak se diferencijalna granica može utvrditi. Kongres se, jedinstveno, bavi onim pitanjima koja se tiču SRH kao nacionalne socijalističke državnosti, i to isključivo u onome što je **bitno-programatskog i društvenog** karaktera, funkcije i posljedice. Za Sabor SRH ostaje, još uvijek, niz i bitnih, i programatskih, i političkih, i državno-pravnih, i izvršno-političkih itd. dužnosti i funkcija. Za ostale čimbenike, tangente su još manjeg značenja, jer su to ili društveno-političke organizacije, ili društveno-političke zajednice ili ustanove, koje imaju svoje redovite specifične interese, zadaće i programe.

Čini se da i sam Nacrt amandmana za Ustav SRH daje osnov za uspostavu takvog organa. Tako se u Amandmanu XXXI, točka 5 govori o jednom novumu kojeg nema u važećem Ustavu SRH. To je Opći sabor Republike. Kada bi se, dakle, proširio njegov karakter i svrha, a njegov sastav kako osnažio tako i precizirao, onda bi ga inicijativa za osnutak Nacionalnog sabora socijalističkih snaga SRH mogla apsorbirati.

Jedno je sigurno: ovakvim novim tijelom vrhovne društveno-samoupravljačke samoodluke osnažila bi se društvena komponenta hrvatske državnosti, a demokratsko samoodlučivanje hrvatske javnosti bilo bi djelotvornije.

(Slijedeći nastavak: Odgovornost javnih funkcionara)

RUJAN 1971	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
	20	21	22	23	24	25	26

Piše *glosator*

2100 RIJEČI

Službeno je posjet Leonida Brežnjeva SFR Jugoslaviji najavljen kao »neslužben i prijateljski«, ali to je bila samo uzajamno dogovorena diplomatska finesa koja ni u čemu nije umanjila važnost i značenje prvorazrednog političkog događaja prema kojemu je prošloga tjedna bila usmjerena pozornost čitavoga svijeta. Oko 250 novinskih izvjestitelja okupljenih u Beogradu pomno su bilježili sve detalje vezane uz susret Tito-Brežnjev ne bi li i kroz njih dokučili njegov smisao i ishod. Nije prošlo nezapaženo da su tri sovjetska ratna broda uplovila u riječku luku dva dana ranije, ali ubrzo je prihvaćeno razumljivo objašnjenje da je riječ o normalnom prijateljskom posjetu dogovorenom mnogo prije nego se i znalo za sastanak na

Brežnjev i Tito: stara dobra načela

najvišoj razini, o posjetu onoga tipa kakav je i dolazak dvaju brodova iz sastava američke Šeste flote u Dubrovnik ovoga tjedna. Očevici u Surčinu izmjerili su (i nastojali tumačiti) pet dugih minuta prije nego što se na vratima golemog Iljušina 62 pojavio glavni tajnik KPSS. Zatim je redom zabilježena Brežnjevljeva prehlada u četvrtak, otkazani lov u petak, neočekivani povratak u Moskvu preko Budimpešte i Sofije, a čak su se javila i nagađanja da bi se narednih dana na rumunjsko-jugoslavenskoj granici imali sastati Tito i Ceausescu ...

Novinari su već po profesiji dužni sve zapažati, a mnogi su skloni i kombinirati, no ovoga puta činili su to u vezi s događajem koji je opravdano izazivao veliko zanimanje svuda u svijetu. Tito i Brežnjev nisu se vidjeli još od proslave 50. obljetnice Listopadske revolucije 1967. i kratkog susreta prigodom Titova povratka iz Japana u proljeće 1968. — oba puta u Moskvi. Ovaj je susret, pak, dogovoren nakon stanovite napetosti u sovjetsko-jugoslavenskim odnosima u proljeće i ljeto ove godine, a do njega dolazi u sklopu sovjetske jesenske »diplomatske ofenzive« s putovanjima najvažnijih vođa u mnoge zemlje na četiri kontinenta. Osim toga: iskustvo proteklih četvrt stoljeća pokazuje da je karakter odnosa Sovjetskog Saveza prema Jugoslaviji gotovo uvijek predstavljao svojevrsni barometar globalne sovjetske vanjske politike.

Promatrači ovakvih susreta obično usmjeravaju svoju pozornost na tri stvari: sastav delegacija, ponašanje sudionika za vrijeme razgovora i završni dokument. Sovjetska je delegacija u cijelosti imala partijski karakter: osim Brežnjeva, koji formalno nema državne funkcije, bio je tu sve utjecajniji tajnik CK zadužen za odnose sa socijalističkim zemljama Katušev, a i ostalim članovima navedena je na prvome mjestu partijska funkcija. Nasuprot tome, SFRJ je izvela delegaciju pretežno državnog karaktera: osim predsjednika Tita, u dvostrukoj ulozi šefa države i partije, bilo je nekoliko članova Predsjedništva SFRJ, predsjednik savezne vlade, savezni sekretar za vanjske poslove itd. Tako različit sastav pregovaračkih tijela u razgovorima koji nisu jasno definirani ni kao državni ni kao partijski govorio je svakako za sebe.

Titov se nastup u susretu s najmoćnijim čovjekom jedne od triju najsnažnijih svjetskih sila odlikovao — kao i uvijek u sličnim prilikama — dostojanstvom, otvorenošću, dosljednošću i čvrstoćom uvjerenja u iznošenju stavova: njegove jasne i odlučne riječi pred javnošću, pogotovu u zdravici prve večeri, morale su imponirati. Leonid se Brežnjev od samoga prispjeća trudio raspršiti stanovite sumnje nagomilane u zadnje vrijeme, pa je u više navrata — najizričitije također u zdravici — zanijekao postojanje teorije »ograničenog suvereniteta« (koja se općenito vezuje uz njegovo ime) i opovrgao glasine o sovjetskim vojnim prijetnjama Balkanu, a važnost načela Beogradske deklaracije iz 1955. povezao je sa »suvremenim uvjetima«. Usporedo s time Brežnjev je znao dati na znanje — posebno u govoru radnicima jedne zemunske tvornice — da je vođ moćne komunističke partije koja osjeća svoju posebnu odgovornost za sudbinu socijalizma u cijelome svijetu.

Plod razgovora je vrlo opširna jugoslavensko-sovjetska izjava (u kojoj su pedantni novinari izbrojali čak 2100 riječi!) koja je obuhvatila mnoga pitanja uzajamnih odnosa i međunarodne situacije. Trebat će vremena da se raščlane i osvijetle sve njezine misli, ali prvi i temeljni je dojam pozitivan: i u ovoj važnoj prilici SFR Jugoslavija jasno je i dosljedno potvrdila svoju politiku i poziciju nesvrstane socijalističke suverene države, a Sovjetski je Savez bezuvjetnim i izričitim reafirmiranjem poznatih načela uzajamne ravnopravnosti i nemiješanja, sadržanih u Beogradskoj deklaraciji iz 1955. i Moskovskoj izjavi iz 1956. (potpisanim od pokojnog Hruščova) te u zajedničkoj izjavi iz 1965. (na kojoj su potpisi Hruščovljevih nasljednika), ponovno priznao pluralizam putova u socijalizam i obvezao se poštivati nezavisnost i samostalnost jugoslavenske unutarnje i vanjske politike. Snažnije nego u ranijim prilikama naglašena je zajednička privrženost dviju zemalja temeljnim postavkama marksizma kao i istovjetnost osnova društvenog uređenja, a naveden je i čitav niz područja državnih, gospodarskih, društvenih i partijskih veza u kojima se predviđa pojačanje međusobne suradnje. Ovo se može objasniti karakterom razgovora u kojima su bili izmiješani međudržavni i međupartijski aspekti, ali valja istaći da je svuda implicirana suverenost i ravnopravnost dviju strana.

U vanjskopolitičkom dijelu sovjetska je strana izričito podržala »antiimperijalističku usmjerenost politike nesvrstavanja« (koja je nerijetko kojekako tumačena na Istoku), potvrđena su načela miroljubive koegzistencije, a spomenuta je i uloga Ujedinjenih naroda, na čiju se Povelju Tito pozvao već u svojoj zdravici. Podrška dviju država naporima oko europske konferencije o sigurnosti i učvršćenju mira na Balkanu važne su postavke ove izjave, a dvije su partije osudile »agresiju SAD i njihovih saveznika protiv naroda Indokine«. Kina je spomenuta samo jednom: data je podrška njezinim zakonitim pravima u UN, a razlike u gledanjima na tu veliku azijsku socijalističku zemlju mudro su izbjegnute.

2100 riječi Beogradske izjave iz 1971. ne označava nikakav korjenit zaokret u politici dviju strana — i u tome je njezina važnost. Nakon stanovite napetosti bilo je potrebno i korisno iznova potvrditi stara dobra načela uzajamnih odnosa. Proširenje ravnopravne suradnje predviđeno u mnogim područjima (čak i u sredstvima informacija) bit će dobrodošlo i korisno, a dobri odnosi na svim razinama, od tehničke do partijske, razvijat će se onoliko koliko međusobni ravnopravni odnosi dviju država budu u praksi slijedili slovo i duh temeljnih načela koja su bitna za mir svuda u svijetu, pa tako i u ovom jugoistočnom kutu Europe.

PRESUDA U STOCKHOLMU

Prizivni sud u švedskom glavnom gradu potvrdio je prošloga tjedna najteže moguće kazne po švedskom zakonu — doživotni zatvor — izrečene već ranije Miri Barešiću i Anđelku Brajkoviću, izravnim izvršiteljima atentata u prostorijama Ambasade SFRJ u Stockholmu 7. travnja ove godine. Neposrednom organizatoru ovoga zlodjela Anti Stojanovu kazna je povišena na sedam godina (ranije četiri), a dvojica sporednih suradnika koji se nisu pojavljivali na mjestu zločina izvukli su se s osamnaest mjeseci zatvora. Nakon izdržane kazne svi će oni biti trajno prognani iz Švedske.

Stroge kazne švedskoga suda, izrečene nakon temeljitog postupka u kojem je zakon tako striktno poštivan da su suci morali otrpjeti čak i niz prostota i provokacija od strane optuženih, jasno su pokazale odlučnost švedskoga pravnoga poretka da oštrom represijom izvršenih zločina stane na put terorizmu sumnjivih i beskrupuloznih političkih emigranata na švedskome tlu. Ponašanje pred sudom dvojice unajmljenih izvršitelja zločina (koji su zbog nasilništva i kriminala prošli već i jugoslavenske zatvore), kao i njihovih uhvaćenih naredbodavaca i pomagača, pokazalo je nisku ljudsku razinu tih osoba koje su, očito, poslužile kao oruđe u tuđim rukama.

Već u svom prvom broju, neposredno nakon izvršenog zlodjela, ovaj je list oštro osudio takvu terorističku djelatnost koja po svom sadržaju nije samo antisocijalistička i antijugoslavenska, nego je i antihrvatska. S ustaškim parolama na ustima, osuđenim od hrvatskog naroda i od povijesti, teroristi zlorabe i kompromitiraju hrvatsko ime, a na taj način samo idu na ruku onim snagama kojima smeta afirmacija Hrvatske kao suverene, napredne i samoupravne države. Nakon presude atentatorima takva ocjena samo može biti ponovljena.

HIMNOM PROTIV DIKTATURE

Pokop grčkoga pjesnika, dobitnika Nobelove nagrade, Georgiosa Seferisa pretvorio se u svojevrsnu manifestaciju oporbe prema sadašnjem grčkom režimu. Pokojni Seferis odbio je objavljivati svoja djela u Grčkoj nakon državnog udara 1967., a njegova je udovica otklonila ponudu vlade da se pogreb obavi o državnom trošku. Na groblju se prošloga utorka okupilo najmanje 20.000 ljudi koji su prije početka obreda otpjevali jednu (zabranjenu) pjesmu Mikisa Teodorakisa a na završetku pogrebnih svečanosti svi su nazočni zapjevali grčku državnu himnu, posebno naglašavajući stih »protiv tiranije«. Čuli su se i uzvici protiv diktature, a policija je uhitila nekoliko osoba. Kad je lišen svih ostalih oružja, narod pribjegava čak i himni — u ulozi protestnog songa.

PAPA I »HRVATSKI SEPARATIZAM«

Zašto Papa nije došao u Hrvatsku na Marijine kongrese koji su u Zagrebu i Mariji Bistrici održani u kolovozu — to pitanje ne zanima, dakako, samo hrvatsku javnost, nego ga postavljaju i mnogi u svijetu. Budući da odluke o svojim putovanjima osobno donosi i objavljuje sam Papa, to bi jedino on i mogao dati pravi odgovor na pitanje o razlozima svoga nedolaska. Ima, međutim, i onih koji se ne libe autoritativno i apodiktički — ali očito neovlašteno — govoriti u Papino ime. Tako je 19. rujna u svom nedjeljnom dodatku poljski list »Slowo powszechne« dao ovakvo objašnjenje:

»Što je onda onemogućilo dolazak Pape u Jugoslaviju? Odgovor na ovo pitanje može biti samo jedan: separatističke tendencije Hrvatske, o kojima se u posljednje vrijeme tako mnogo govori. Hrvatski bi separatisti nazočnost Pape u Zagrebu i Mariji Bistrici jednostavno mogli iskoristiti kao argument koji bi Vatikan i Papu uvjerio u ispravnost teze o primatu Hrvatske u jugoslavenskoj federaciji. Nije, također, isključeno da bi u vrijeme boravka Pape u Jugoslaviji moglo doći i do istupa neugodnih za Pavla VI.« Zatim, malo dalje, još i ovo: »Ako se ima u vidu namjera da se od Papine nazočnosti u Hrvatskoj načini u stanovitom smislu antijugoslavenski događaj, onda njegovu odsutnost treba komentirati kao projugoslavenski čin. Papa je, jednostavno, bio dobro obaviješten o situaciji koja vlada u Hrvatskoj, (o njoj je, uostalom, govorio i predsjednik Tito u svom posljednjem govoru), kao i o namjerama da se njegova nazočnost iskoristi u političke svrhe i, odlučivši se za otkazivanje posjeta Jugoslaviji, onemogućio je te namjere.«

List koji ovako točno zna što Papa misli naziva sebe katoličkim, a izlazi dnevno u nakladi katoličkog društva »Pax«, koje je osnovano u Poljskoj u staljinističkom razdoblju te je uživalo i uživa obilatu novčanu pomoć od države, a u lošim je odnosima sa službenom hijerarhijom Katoličke Crkve u Poljskoj. S obzirom na to, malo je vjerojatno da ovo tendenciozno objašnjenje odražava stvarno stanje duhova u Vatikanu. Premda nalikuje provokaciji — kojoj zasada nije lako otkriti pobude i nadahnuće — ovo pisanje poljskoga lista vojuje i s logikom: ako su separatističke tendencije Hrvatske tako očite — a list ih potkrepljuje Titovim govorom u kojem ih je on izričito zanijekao! — onda je teško shvatljivo da bi separatisti htjeli bilo koga »uvjeravati u ispravnost teze o primatu Hrvatske u jugoslavenskoj federaciji«. Onaj, naime, tko je uvjeren u svoj »primat« nema nikakvog logičnog razloga da bude separatist! I tako dalje... Gotovo je besmisleno trošiti riječi na tako plitku i besmislenu provokaciju, ali valja je zabilježiti kao simptom kakva sve »obavještenja o situaciji koja vlada u Hrvatskoj« kruže svijetom.

RUMUNJSKA: PROTIV »INTELEKTUALNOG ZAGAĐIVANJA«

Rumunjska već više godina privlači pozornost svjetske javnosti svojom nezavisnom vanjskom politikom i samostalnim položajem unutar Varšavskog ugovora i tzv. »socijalističkoga lagera«. Svima je poznato da Rumunjska održava izvrsne odnose s NR Kinom (pa se čak pretpostavlja da je na neki način posredovala u pripremama za Kissingerov put u Peking, gdje je dogovoren Nixonov posjet), a Rumunjska je i jedina od socijalističkih zemalja koja nakon »rata od šest dana« nije prekinula diplomatske odnose s Izraelom, nego ih je još i poboljšala. »Istočna politika« Willyja Brandta također je započela u Bukureštu, a poznat je i negativan stav Rumunjske prema intervenciji pet zemalja u Čehoslovačkoj.

U unutarnjem političkom sustavu, međutim, Rumunjska ne odstupa od poznatog modela ortodoksnih zemalja »lagera«. Inozemni promatrači zapažaju da se u zadnje vrijeme osjeća nova atmosfera još veće ideološke strogosti u rumunjskom kulturnom životu. Uoči ljeta predsjednik Nicolae Ceausescu objavio je »program od 17 točaka« koji je polazio od postavke da je »ideološki i odgojni rad u zaostatku za općim razvitkom društva«. Nakon toga je zabilježeno da je preko noći povučeno iz prodaje stotinjak inozemnih knjiga, obustavljeno je prikazivanje većeg broja zapadnih filmova i televizijskih serija, a zatvoren je i stanovit broj plesnih dvorana u kojima su se razlijegali zvuci pop-glazbe. Da nije riječ samo o prolaznoj ideološkoj ofenzivi — novinari su je već krstili »malom kulturnom revolucijom« — moglo bi se zaključiti iz vala samokritike koji je u posljednje vrijeme zahvatio mnoge ustanove i organizacije rumunjskog života, od novinskih redakcija preko Ministarstva zdravlja sve do Akademije znanosti. S brojnih sastanaka posvećenih samokritici upućuju se brzojavi podrške i vjernosti na adresu Nicolae Ceausescua, koji je prošloga tjedna dao stanovito objašnjenje nove kulturne politike u intervjuu pariškom tjedniku »L'Express«.

»Nije riječ o nekom pooštrenju, a ni o »zatvaranju Rumunjske«, rekao je Ceausescu, »nego o potrebi da se odgojna sredstva stave u službu afirmacije socijalističkih načela života.« Kako on to shvaća, objasnio je ovim pitanjima: »Treba li širiti umjetnička djela koja služe propagiranju mržnje, nasilja, rasizma, prezira prema čovjeku? Služe li takva djela odgoju, oblikovanju naprednog čovjeka? Često se pitam: zašto su takvi proizvodi dopušteni u nekim zemljama?« Navodeći da je svijet zabrinut zbog zagađenosti zraka i vode, Ceausescu je u zaključku rekao:

»Borba protiv zagađenosti sredine doista je nužan. Ali, zar zagađenost duhovne sredine, intelektualna zagađenost čovjeka ne predstavlja pogibelj? Po mom mišljenju, ona predstavlja još veću pogibelj, jer deformira čovjeka i njegovu misao, ona ima štetne posljedice na cijelo društvo, uključujući tu i međunarodne odnose. Zbog toga mislim da je dužnost vladâ poduzeti mjere protiv socijalne i intelektualne zagađenosti.«

Može se pretpostaviti da rumunjski intelektualci i umjetnici nisu oduševljeni ovako ekstremnim programom administrativnog nadzora nad kulturom, kakav valjda od vremena pokojnog Ždanova nigdje u svijetu nije tako izravno i brutalno saopćen. Inozemne agencije javljaju da je književnik Nicolae Breban (navodno član rumunjskog CK) podnio ostavku na položaj urednika časopisa »Romania literra«, što se uzima kao prva reakcija jednog istaknutog intelektualaca na novu političku liniju u kulturi. Breban se trenutno nalazi u Zapadnoj Europi, ali kani se vratiti u domovinu. Izrazio je svoju »zabrinutost za sudbinu intelektualaca i vitalne interese umjetnosti i pisaca«, te je dodao:

»Pravi problem jest problem piščeve slobode. To je temeljni problem u socijalizmu. Mi se borimo za socijalizam, jer je socijalizam nemoguće zamisliti bez kulture. U socijalizmu uloga intelektualaca — i to ne samo umjetnika i pisaca, nego i znanstvenika i tehničara — vrlo je velika. Svaki put kad ih je socijalizam spriječio da odigraju ovu ulogu, on je dospio u slijepu ulicu.«

Sudeći po svemu, borba protiv »intelektualnog zagađivanja« u Rumunjskoj imat će svojih protivnika i — svojih žrtava.

RUJAN 1971

PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
20	21	22	23	24	25	26

USTAVNA RASPRAVA PRODUŽENA DO 1. XI.

Antun Krajnović: »Javni dijalog mora biti kulturan i konstruktivan«

Javna rasprava o izmjenama hrvatskoga ustava — kako je to točno zapazio Čedo Grbić prošloga petka — »već pokazuje da nije formalnog karaktera«. Javnost nije ostala ravnodušnom u trenutku kad se nastoji formulirati temeljni dokument hrvatske državnosti, to prije što se čini da je u pravu Stanko Posavec koji je iznio mišljenje (na političkom aktivu Saveza omladine Hrvatske prošle subote) da amandmane »nisu pisali ni najsposobniji, ni politički najodgovorniji ljudi, jer u njima ima čitav niz nedorečenosti i znanstveno nefundiranih postavki«. S obzirom na to, iz dana u dan ima sve više znakova stvarnog interesa i angažiranja sudionika na brojnim raspravama o sadržaju i izričaju ustavnih amandmana, pa je razumljiv zahtjev političkog aktiva Sveučilišta da se rasprava produži. Naime, tromjesečna je javna rasprava otvorena formalnim zaključkom polovicom srpnja, ali trebalo je čekati punih pet tjedana dok je 23. kolovoza u tisku objavljen nacrt Ustavne komisije, nakon čega je tek mogla započeti stvarna debata. Koordinacioni odbor za praćenje javne rasprave (društveno, a ne državno tijelo) odlučio je prošloga petka da predloži Saboru produženje roka rasprave do 1. studenoga (čime je nadoknađeno dva od onih pet tjedana koliko se čekalo na tekst nacrta).

Čini se da, nakon stanovitog ignoriranja u početku, prilozi našega lista ustavnoj debati (koji još nisu okončani, a obuhvatit će nacionalne, klasne i demokratske aspekte hrvatske države) izazivaju pozornost sudionika u raspravi, što je — u skladu s nažalost neprevladanim političkim navikama nastranja na drugačije mišljenje — bilo popraćeno i nekim difamacijama u zamjenu za argumente. Stoga je bilo ugodno pročitati da je na sastanku Koordinacionog odbora Antun Krajnović, tajnik Izvršnog odbora RK SSRNH, stao na stajalište »ako je potreban javni dijalog, on mora biti kulturan i konstruktivan«, te da nema razloga da se to izbjegne, »ali se treba suprotstaviti svim pojavama etiketiranja, insinuiranja i slično«.

Klasični primjer etiketiranja i insinuiranja dao je Zdravko Tomac svojom izjavom na koju smo bili prisiljeni reagirati u prošlome broju. Drug Krajnović, nažalost, ne misli tako, te smatra (prema »Borbi«) da Tomčeve riječi nisu bile uvredljive ni za koga«, odnosno (prema »Vjesniku«): »Taj list je naime napao Zdravka Tomca da je difamirao jednog znanstvenog radnika, iako Tomac u svojem izlaganju koje spominje HT nije naveo ni jedno ime.« Doista, Tomac nije naveo ni jedno ime, on dapače nije naveo ni jedan argument, on se samo suprotstavio koncepciji koju je zastupao naš list nizom grubih optužbi i etiketiranja, s vrhunskim naglaskom na »genocidu«. Kako smo mi jasno rekli — i citatima dokazali — da »mi ništa novo nismo napisali što on (tj. pok. prof. Stefanović) u svome djelu o ustavnom pravu nije objavio toliko godina ranije«, — to bi bila igra žmurke kad se ne bi jasno reklo da Tomčeve optužbe protiv koncepcije koju zastupamo padaju na pokojnog profesora Stefanovića. To je, uostalom, na istom sastanku gdje je govorio drug Krajnović, potvrdio i sam Zdravko Tomac kad je — opet bez spominjanja imena, što je već njegov stil — rekao: »Ovi kritičari se pozivaju na teoretičare ustavnih prava i teoriju o navodnoj nedjeljivosti nacionalnog suvereniteta, zaobilazeći činjenicu da se naš Ustav ne može uklopiti u cjelini u nikakve teorije države i prava bile one građanske ili unitarističko-birokratske« (»Borba«, 25. 9. 1971., str. 6). Približivši se u svojim aluzijama prof. Stefanoviću do potpune prepoznatljivosti, Tomac proširuje registar svojih etiketa na račun uvaženog profesora (koji je svoje stavove objavio u socijalizmu) i rječito demantira one, među njima i druga Krajnovića, koji su ga pokušali uzeti u zaštitu na temelju činjenice što se nije usudio jasno spomenuti protiv kojih, kakvih i čijih argumenata upotrebljava svoje neprimjereno oružje etiketa i insinuacija.

Začuđuje stoga da je i sam drug Krajnović prema našemu listu upotrijebio sasvim proizvoljnu i neprihvatljivu etiketu o našim navodima »staljinističkim metodama«, premda se sam zauzima za »kulturan i konstruktivan javni dijalog«. Treba željeti da nastavak ustavne rasprave bude upravo takav — bez obzira na ove žalosne primjere suprotnog ponašanja — a to će se najlakše postići ako se na argumente i drugačije stavove pokuša odgovoriti argumentima! Uostalom, do 1. studenog nije daleko, ali još uvijek ima dosta vremena da se kroz raspravu dođe do najboljih i najispravnijih formulacija hrvatskoga ustava, jer konstituiranje države nije samo dnevna obveza političara od karijere, to je i povijesna zadaća čitavoga naroda.

BIROKRATSKI PUČ U BARANJI

Što vrijeme dalje odmiče od trenutka u kojem je donesena odluka belomanastirske općinske skupštine da se smjeni prisilni upravitelj »Belja« inž. Anton Debrecin, sve su manji izgledi da ta odluka zadrži status puke činjenice, ostane jedan uobičajeni akt jedne općinske uprave, a sve više prerasta u događaj znatne političke važnosti i težine za Hrvatsku.

Da se u ovom slučaju nešto krupno »iza brda valja« otkrivala je već prva vijest o toj odluci, objavljena u »Vjesniku« 22. rujna. Izvjestitelj je dobro naslutio teške političke implikacije čudnom brzinom održane skupštinske sjednice i odluke koju je ishitreno i protustatutarno donijela organizirana većina odbornika, vođena predsjednikom Simom Zorićem.

Film događaja koji je tom odlukom bio pokrenut više je nego potvrdio izvjestiteljeve slutnje. Već slijedećeg je dana, sa zborova radnih ljudi »Belja«, upućeno pismo predsjedniku Izvršnog vijeća Sabora u kojem je, preko 3000 radnika ovog kombinata, kategorički odbacilo odluku općinske skupštine. Radnici su jednodušno ustvrdili da je kombinat, za vrijeme Debrecinova vodstva, »izvršio osnovne financijsko-ekonomske tokove sanacije, donio perspektivne programe osnovnih pravaca daljeg razvoja kombinata, kojima se osigurava prosperitet 4500 zaposlenih radnika i oko 20.000 članova njihovih obitelji«, te zatražili da im se omogući samostalno donošenje odluke o osobi koja će biti na čelu njihove radne organizacije. Na kraju pisma radnici »Belja« su odlučno osudili akcije koje vode predsjednik općinske skupštine Simo Zorić i sekretar komiteta SK Ivan Čatipović i još neki »odgovorni« funkcionari u općini, koji se protive samoupravnom i gospodarskom razvitku kombinata i Baranje u cjelini. Uslijedilo je i upozorenje »Poljobanke«, jednog od sanatora »Belja«, da je tom odlukom općinske skupštine »teško povrijeđen sanacioni sporazum«. No, najteži ali i najtočniji kvalifikativi odluke općinske skupštine Beli Manastir izrečeni su od strane najviših državnih i društveno-političkih tijela Hrvatske. Izvršno vijeće Sabora najbrže je reagiralo (već sutradan — 22. rujna) i ocjenilo tu odluku kao »političku diverziju usmjerenu na stvaranje iskonstruiranih 'slučajeva', afera i konfliktnih situacija, u cilju razbijanja jedinstva radnih ljudi, naroda i narodnosti SR Hrvatske«. Dva dana kasnije IK CK SKH prihvatio je ocjenu Izvršnog vijeća, dodajući da je ta politička diverzija »nanijela političku štetu« čitavoj Hrvatskoj. Istodobno, Predsjedništvo Međuopćinske konferencije SK za Slavoniju i Baranju je »oštro osudilo način na koji je smijenjen inž. Debrecin, smatrajući takav postupak uzurpiranjem samoupravnih prava radnih ljudi.« Date ocjene o birokratsko-antisamoupravnom aktu dijela belomanastirskih općinara i njihovih »lidera«, prihvatila je gotovo bezostatno i sveukupna društveno-politička javnost. Prvi koraci koji su poduzeti da se osvijetli pozadina tog birokratskog puča daju naslutiti da je čitava stvar unaprijed pripremljena od grupe općinskih »drmatora« na čelu s predsjednikom Simom Zorićem i sekretarom SK Ivanom Čatipovićem, dakle upravo od strane onih snaga koje su, već dulje vremena, i inače pružale velik otpor bržim promjenama na »Belju« i u Baranji (osobito u poznatom slučaju »Jelen«). Veoma je indikativan elemenat, o ciljevima ovog birokratskog puča, to da su poslanici iz Baranje koji su postavili pitanje statusa poduzeća »Jelen« u toj hrvatskoj regiji, bili izvrgnuti prijetnjama da će biti fizički eliminirani! Jedan od njih, poslanik Bertić, prijavio je slučaj Općinskom javnom tužilaštvu koje je već poduzelo odgovarajuće mjere. Ništa manje ne zabrinjava ni navodna pojava šovinističkih parola u Baranji (ako je istina ono o čemu su se potrudjeli izvjestiti »Borba« i »Večernje novosti«), no to bi samo potvrdilo bojazni izražene u saopćenju IK CK SKH, po kojem ovaj slučaj nema međunacionalni karakter, ali bi upornost njegovih pokretača mogla izazvati čak i takve neželjene posljedice.

U ovom trenutku, dok se još istražuje cjelokupna pozadina same diverzije i odgovornost njezinih nosilaca, slobodno se može reći da je, upravo zahvaljujući brzom i oštrom reagiranju najviših državnih i društveno-političkih tijela, te osudi od strane sveukupne javnosti Hrvatske, taj pokušaj doživio veliki neuspjeh. Najmanje što se neposredno očekuje jesu ostavke njegovih pokretača i organizatora i povlačenje odluke.

NOVA VLADA I OKO NJE

Nakon dugih konzultacija, dosadašnji predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SRH Dragutin Haramija sastavio je novu vladu koja ima 22 člana i organizirna je na resornom principu. Za vrijeme sastavljanja vlade bila su spominjana mnoga poznata imena privrede i politike. Međutim, na veliko iznenađenje promatrača, predsjednik Haraija odustao je od njih. Zbog toga su se odmah nakon objavljivanja sastava nove vlade čuli prvi protesti i to — iz Splita. Zamjereno je, naime, predsjedniku Haramiji što nije uzeo u vladu nikoga od onih koje su Splićani već mjesecima isticali kao svoje kandidate za Izvršno vijeće.

Inače je nova vlada stručna kao malo koja do sada. Među novim ministrima ima čak pet doktora nauka, jedan akademik i jedan dopisni član Akademije. Odlika nove vlade svakako je i njena mladost. Po nacionalnom sastavu od 22 člana osamnaestorica članova Izvršnog vijeća su Hrvati, trojica Srbi, a jedan je član vlade Čeh.

Možda još nikad nije pred bilo kojom hrvatskom vladom stajalo toliko velikih i teških problema. Tu je u prvom redu veliki deficit iz kojeg bi Hrvatska, po riječima predsjednika Haramije, trebala izići 1973. godine. Auto-cesta, petrokemija, naftna industrija, metalna industrija, brodogradnja, trgovina, automobilska industrija, bankarstvo, prosvjeta, zdravstvo, a prije svega ustavni amandmani, sve su to problemi koji će za novu vladu predstavljati Scile i Haribde. Radi bržeg rješavanja nagomilanih problema osnovani su i novi sekretarijati, kao npr. Komitet za ekonomske odnose, koji mnogo obećava.

Nadajmo se da će nova vlada ubrzo preboljeti početne teškoće i da će ubrzo postati dobro uhodana ekipa čiji će se rad prije svega bazirati na širokim konzultacijama sa stručnjacima. Zaželimo dakle novoj vladi uspjeh i obećajmo načelnu podršku i konstruktivnu kritiku pojedinih poteza. — Jer, oboje će joj svakako trebati.

MANIPULIRANJE BORCIMA U ŽELJEZARI SISAK?

U Željezari Sisak — odakle su svojedobno došle neistinite optužbe da Matica hrvatska kani osnivati svoje ogranke u poduzećima i tako vršiti famozno »prebrojavanje« — nedavno je osnovana tvornička organizacija Saveza udruženja boraca NOR-a koja bi trebala imati 280 članova. Malo više svjetla na taj neuobičajeni čin bacilo je pismo Steve Ribarića, tajnika Općinskog odbora SUBNOR-a Sisak, objavljeno 24. rujna u »Vjesniku«. Osnivanje tvorničke organizacije SUBNOR-a u sisačkoj Željezari drug Ribarić naziva »vrlo neugodnim iznenađenjem« i »presedanom« te kaže da je »siguran da se radi o nedemokratskom protustatutarnom postupku koji dezavuira sistem društvenog samoupravljanja, ne samo u boračkoj organizaciji, nego i u čitavom sistemu radničkog i društvenog samoupravljanja«. Svoje prilično teške optužbe Stevo Ribarić uvjerljivo potkrepljuje navođenjem članova Statuta SUBNOR-a koji su prekršeni (po kojemu se uopće ne mogu osnivati organizacije po proizvodnom principu), a da je to »postupak pojedinaca čije namjere, u krajnjoj liniji, nisu ni poštene, ni dobronamjerne« može se zaključiti i iz činjenice »što se ni jedan borac, a također ni jedan službeni predstavnik Željezare Sisak po ovom pitanju nije službeno obratio za savjet Općinskom odboru SUBNOR-a Sisak«.

Ističući da su borci općine Sisak »nedvosmisleno i vrlo glasno dali među prvima« svoju podršku novom kursu SKJ i odlukama X. sjednice, drug Ribarić na više mjesta okreće svoj žalac prema »pojedinim funkcionerima« u Željezari i postavlja pitanje: »što će se dogoditi ako, recimo, jednoga dana nekome u tom kolektivu sine ideja da, pored sadašnje, legalno izabrane Općinske skupštine Sisak, s obzirom da nije baš u Željezari i isključivi centar samo njihovog političkog odlučivanja, formira neka nova, svoja općinska skupština ili neke društveno-političke organizacije na općinskom nivou? Zar bi se mogli trpjeti i takvi apsurdi?«

Kad jedan odgovorni funkcionar boračke organizacije, kakav je drug Stevo Ribarić, postavlja takvo pitanje, onda se to može shvatiti kao indicija da u Željezari Sisak djeluju i imaju utjecaja ljudi velikih političkih ambicija i ne sasvim čistih političkih namjera. Pokušaj manipuliranja borcima i boračkom organizacijom na to bjelodano upozorava.

PRED RASPLETOM U SAVEZU STUDENATA JUGOSLAVIJE?

Pojedini listovi pokazuju u posljednje vrijeme sve veće zanimanje za ustrojstvo federalne organizacije studenata. Uoči sjednice Predsjedništva SSJ, koja bi se uskoro trebala održati u Sarajevu, ti listovi prepričavaju stare studentske razmirice, pa ih i podgrijavaju. U centru pozornosti je ovogodišnji međunarodni seminar »Sveučilište danas«, koji se održao u Dubrovniku. Ovaj skup prošao bi inače više manje nezapaženo da Dražen Budiša, predsjednik Saveza studenata Zagreba nije pred stranim delegacijama iznio svoje neslaganje s nadnacionalnom organizacijom studenata, te istodobno tom skupu predočio neke podatke o odlijevanju nacionalnog dohotka iz Hrvatske u druge republike, o sve većem iseljavanju hrvatskog pučanstva i opadanju nataliteta. Pojedini studentski rukovodioci iz drugih republika optužili su Budišu da je pred stranim delegatima iznio »stravičnu sliku Hrvatske«, a beogradski »Komunist« od 16. IX. o.g. prokomentirao je njegovo istupanje na slijedeći način: »Na toj tribini, gdje je delegat iz Pakistana opisivao stravične prizore iz Bengla Deša, za tom govornicom gdje je irski student pozivao na solidarnost s irskim patriotima, u toj sali, gdje su odjekivale reči protesta protiv eskalacije ratnih krvoprolića u Aziji i Africi, tu je i naš student tražio solidarnost, pomoć i aplauze međunarodne javnosti za 'hrabro' iznošenje svoje 'istine'.« U »Komunistu« se nadalje tvrdi da su zagrebački studentski rukovodioci stekli svoje položaje »aktom fizičkog nasilja«, te da su »istim činom nasilja« osvojili redakciju »Studentskog lista«.

Studentski rukovodioci iz drugih republika, koji u svakoj prilici naglašavaju svoj internacionalizam i zalažu se za ravnopravnost među narodima, oštro su osudili Budišino istupanje. Ponajviše od svega njih je zaprepastilo, pa i ogorčilo, što je Budiša na jednom međunarodnom skupu istupio u ime Saveza studenata Hrvatske kao samostalne organizacije. Odbijanje hrvatskih sveučilištaraca da prihvate takav statut Saveza studenata Jugoslavije kojim bi se nijekao suverenitet njihove organizacije i koji ne uvažava princip usuglašavanja, Vladimir Baltić iz Novog Sada prokomentirao je na slijedeći način: »Sad vidim da pri takvom principu manjina može majorizirati većinu, dok je za mene prihvatljivija majorizacija većine.« Azem Vlasi dao je i konkretne prijedloge o tome kako i na koji način treba osigurati majorizaciju većine nad manjinom. On se založio za arbitražu Saveza komunista Jugoslavije i još »odlučniji stav prema nekim delovima Saveza studenata, koji se u nekim prilikama otvoreno suprotstavljaju politici Saveza komunista Jugoslavije, naročito onoj koja se tiče nacionalizma i šovinizma.« Njegove prijedloge podržao je i Dragan Kalinić, predsjednik Saveza studenata Jugoslavije, koji je rekao da se »ne mogu više tolerisati programske koncepcije drugačije od onih koji su dobili podršku većine studenata u Jugoslaviji.«

Protiv svojih hrvatskih sunarodnjaka ustao je i Nenad Peić, predsjednik Saveza studenata Beograda, koji je inače podrijetlom iz Hercegovine, kao što je i predsjednik Saveza studenata Hrvatske, Ante Paradžik.

Pišući o studentskim neslogama i raspravama »Borba« je zabilježila slijedću Peićevu izjavu: »Vreme je da se kaže: ona organizacija koja ne potpisuje Statut i projekt programatskih načela nije u Savezu studenata Jugoslavije.«

Sveučilištarci iz Hrvatske neprestano naglašavaju suverenitet svoje organizacije, a sveučilištarci iz drugih republika svoju dosljednost Statutu SSJ, koji je pravljen prije donošenja ustavnih amandmana u kojima se naglašava suverenitet i državnost republika.

Može li se očekivati da će u Sarajevu, dosljedno principu »majorizacije većine nad manjinom«, sedam studentskih organizacija (5 republičkih i 2 pokrajinske) isključiti iz svojih redova Savez studenata Hrvatske?

O NACIONALNOJ STRUKTURI U SLUŽBI JAVNE SIGURNOSTI

KADROVI

Mjerila: i sposobnost i proporcionalnost...

Učestala razmišljanja o narodnosnim strukturama unutar društvenih službi proizlaze iz sve jasnije spoznaje o njihovu izvaredno utjecaju na razvitak socijalističkih društvenih odnosa i neskrivene potrebe da se naslućene, uočene i utvrđene nesukladnosti što prije uklone. Govoreći na proširenoj sjednici Međuopćinske konferencije SKH za Dalmaciju, zamjenik predsjednika Međuopćinske konferencije Pero Kriste rekao je slijedeće: »U međunacionalnim odnosima, koji su globalno, kako je rečeno, vrlo povoljni, stanoviti problemi se ogledaju u neproporcionalnoj zastupljenosti svih nacija i narodnosti u političkim organizacijama, političkim tijelima i u odgovarajućim službama u nekim sredinama na našem području. Jasno je da proporcionalna zastupljenost u svim oblastima života u svakoj lokalnoj zajednici predstavlja potvrdu i izraz pune ravnopravnosti naroda i narodnosti. U uvjetima nedovoljne ekonomske razvijenosti ravnopravnost se izražava i u stupnju ukupne zaposlenosti u društvenom sektoru i osobito u zastupljenosti svakog naroda i narodnosti na rukovodećim radnim mjestima. S druge strane, postojanje osjetnije disproporcije u bilo kojoj od tih oblasti u okviru komunalne zajednice objektivno je izraz diskriminacije onih koji su slabije zastupljeni. Ako ne bismo tako gledali, morali bismo kao objašnjenje disproporcionalnosti prihvatiti tezu o postojanju sposobnijih i manje sposobnih — socijalizmu više i manje odanih naroda. Jasno je da kao marksisti takve teze ne možemo prihvatiti, jer izražavaju ne samo nacionalistička nego i rasistička opterećenja. Ne treba ni naglašavati kako su takva stanja i spomenute teze izvrsna hrana nacionalistima i šovinistima suprotne nacije i izvor vrlo štetnih špekulacija. Prebrojavanje na nacionalnoj osnovi, pogotovu kad se provodi s tendencijom da se iz postojećih dispariteta izvlači argumentacija za trovanje međunacionalnih odnosa, dakako da je vrlo štetno i to treba energično spriječiti. Istodobno je, međutim, neophodno da SK i drugi društveni faktori u svakoj komuni provedu temeljite analize postojećih odnosa i da politički odgovorno izvrše potrebne ispravke i usklađivanja u razumnom razdoblju.«

Ovom jezgrovitom razmatranju Pere Kriste o narodnosnim strukturama te problemima i zadaćama što ih nameće njihova nesukladnost nije potrebno gotovo ništa nadodati. Ono potiče i obvezuje na otkrivanje postojećih deformacija, njihovo smisleno objašnjenje i uklanjanje.

Potvrda starih spoznaja

Kad je »Ekonomska politika« svojedobno objavila narodnosnu strukturu funkcionara u saveznim organima, organizacijama i ustanovama, velika disproporcija u zastupljenosti pojedinih naroda unutar nje nije nikoga posebno iznenadila. Podaci su samo potvrdili stare spoznaje. Isto tako nikoga nisu zatekli ni posebno uzbudili podaci iz kojih je bilo vidljivo da su po narodnosnoj strukturi zastupnikâ u Saboru SR Hrvatske Hrvati manje zastupljeni nego u strukturi pučanstva, a isto tako i u općinskim vijećima i vijećima radnih zajednica. Od te disproporcije nisu bili pošteđeni ni glavni gradovi pojedinih naroda, iako je glavni grad, kao što kaže Grgo Gamulin, »živo srce koje kuca i regulira materijalne i duhovne tokove života« i koji »ima u svojim temeljima ukopane nerazorive veze sa prošlošću, ne samo arheološke nego i živa sjećanja«. Raspravljajući na sjednici Gradskog komiteta SK Zagreba (6. VI. 1966.) o neželjenim disproporcijama unutar narodnosnih struktura, Drago Božić je rekao: »Mi smo se sukobili s jednom činjenicom kadrovskog sastava načelnika u općinama. Ja vas podsjećam da smo to spominjali i da smo utvrdili da su u pojedinim općinama u pretežnom broju načelnici bili Srbi. Kaže se da se u niz slučajeva više raspravljalo o tome da li je netko Srbin ili Hrvat, a manje o tome da li taj dobro radi ili ne. Ovaj moment vrijednosti radnika apsolutno je bio prisutan, ali je bila činjenica ta, da ovakva struktura kadrova u određenim općinama nije mogla dalje egzistirati i da smo o tome morali konačno voditi računa.«

SSJ Zagreba: proporcionalnost, ali u vatrogasnoj brigadi

Od te sjednice Gradskog komiteta prošlo je podosta vremena i podosta je učinjeno na uklanjanju zapaženih disproporcija, ali su ipak pojedine nesukladne narodnosne strukture preživjele sve promjene unutar društva i nastavile egzistirati i dolje. Najnoviji podaci o nacionalnom sastavu kadrova Službe javne sigurnosti grada Zagreba, koje ovdje navodimo, daju slijedeću sliku:

	Hrvati	Srbi	Slovenci
Operativno-civilni dio JS	54,2	42.9	—
Milicija	40,8	56,5	—
Upravni i opći poslovi	75,0	21,2	2,7
Vatrogasna brigada	86,5	6,9	2,6
Ukupno	54,0	46,0	0,01

Poradi boljeg razumijevanja ovih postotaka, koji izražavaju nacionalnu zastupljenost Hrvata, Srba i Slovenaca u Službi javne sigurnosti grada Zagreba, potrebno je podsjetiti da su prema popisu pučanstva iz godine 1961. (rezultati popisa iz 1971. još nisu poznati) u narodnosnoj strukturi užeg područja grada

Zagreba Hrvati zastupljeni sa 88,7%, Srbi sa 5,1%, Slovenci sa 3,3%, a kad se uzme i šire gradsko područje, taj je odnos još povoljniji za Hrvate (92,7%, a zastupljenost Srba smanjuje se na 3,3% i Slovenaca na 2,1%.

Suvišno je posebno napominjati da rad Službe javne sigurnosti po samoj svojoj funkciji društvene zaštite i prisile izaziva uvijek posebnu pozornost građanstva, te je popuno razumljivo da svaki postupak pripadnika te službe koji odudara od ustaljenih navika i tradicija određenog kraja ili naroda izaziva uzmirenost i nespokoj građanstva, što onda opet, prije ili poslije, dovodi do otuđenosti ove institucije od društva. Ta pojava neshvaćanja, nelagode i otuđenja nije jednosmjerna, ona je obostrana. General-potpukovnik Rade Bulat imao je pravo kad je, dopunjujući svoje izlaganje na XX. sjednici CK SKH, napisao u »Vjesniku« od 19. svibnja o. g.: »Mi već danas imamo pojava da pojedini službenici srpske narodnosti u toj službi (tj. SUP-a) u čistim hrvatskim krajevima imaju teškoća u obavljanju svoje službe. Oni se ustručavaju u provođenju određenih postupaka u službi, naročito kad se radi o gonjenju i isljeđivanju prekršaja. Već ima razmišljanja da službu napuste, jer ne žele postati žandari i panduri hrvatskom narodu.« Međutim, on ima krivo kad slabu zastupljenost Hrvata u ovoj službi tumači njihovom tobožnjom nezainteresiranošću za rad u SUP-u i njihovim tobožnjim odlaskom »na bolje plaćena mjesta i bolje uslove rada. Osim neproporcionalne zastupljenosti Hrvata u saveznim, republičkim, općinskim i drugim organima i institucijama, gdje su uvjeti rada dobri, a plaće unosne, ovu Bulatovu tvrdnju demantiraju i prethodno navedeni podaci o narodnosnoj strukturi pojedinih službi Javne sigurnosti. Dok je narodnosna struktura milicije u odnosu na narodnosnu strukturu pučanstva grada Zagreba u očitom neskladu, dotle je narodnosna struktura vatrogasne brigade, u kojoj su plaće i slabije, a uvjeti rada teži i pogibeljniji gotovo potpuno identična narodnosnoj strukturi pučanstva. Zbog sličnih razloga manja je disproporcija i unutar strukture osoblja iz upravnih i općih poslova. Neznatna manjina iz te grupe obavlja upravne poslove, a velika većina njih s redarstvom nema nikakve veze, ali ima veze s čišćenjem kancelarija i drugim fizičkim poslovima. Tri petine ovog osoblja nema nikakvu školsku spremu.

Mislimo da nije potrebno posebno dokazivati da bolje uvjete života i veće mogućnosti za školovanje svoje djece ima pripadnik SJS u Zagrebu ili bilo kojem drugom mjestu SR Hrvatske — nego radnik koji živi u na brzinu sačinjenoj njemačkoj baraci, odvojen od svoje obitelji i sredine, izložen svim pogibeljima i frustracijama stranog svijeta.

Srećom, naziranja i tvrdnje Rade Bulata malo tko više uzima ozbiljno. U nepovrat je prošlo vrijeme kad se naivno — ili pak cinično — tvrdilo da nije bitno kakve su nacionalne pripadnosti i tradicije radnički predstavnici i članovi upravnih i izvršnih službi, u koja spada i SUP. Shvatilo se, već davno, da se radnička samoupravljanje i socijalistički društveni odnosi uopće ne mogu ukalupiti u nekakve strogo određene modele i strukture, jer se socijalizam ostvaruje kroz društveni proces u kojem dolazi do izražaja svaki pojedinac sa svim svojim posebnostima, povijesnim iskustvom i naziranjem. I pored tih jasnih spoznaja, malo se što učinilo na usklađivanju narodnosnih struktura. Suprotno stanovitim očekivanjima, pa i tvrdnjama, nacionalna struktura SUP-a nije se poboljšala ni nakon odlaska u mirovinu jednog dijela starog kadra. Štoviše, ona se donekle i pogoršala. U školskoj godini 1970/71., na primjer, među polaznicima škole za kriminalističke tehničare pri Centru za školsku izobrazbu kadrova unutrašnjih poslova Republičkog SUP-a Hrvatske jedva je bila petina Hrvata. Istodobno, u školi za više kriminalističke tehničare, pri istom Centru, među mnogobrojnim Srbima, Crnogorcima, Albancima, Slovencima i drugim nije bilo nijednog Hrvata.

Smisao promjena — povećanje djelotvornosti

Kod nas je već podosta pisano, a i iznosili su se brojni konkretni primjeri o nepravilnom vrednovanju ljudi s obzirom na nacionalnu pripadnost prilikom primanja u SUP, JNA i slične službe. Ipak, to negativno odabiranje ne objašnjava u potpunosti nesklad narodnosnih struktura tim institucijama. Premalo se vodilo računa o tome koliko su te institucije usklađene s nacionalnim bićem pojedinih naroda, koliko njihove strukture, djelovanje, društveni i ideološki obrasci, jezik, simboli i sustav komuniciranja privlače ili odbijaju pripadnike pojedinih naroda, i da li oni zbog toga u tim institucijama doživljavaju potvrdu svoga bića, ili, naprotiv, doživljavaju veću ili manju moralnu osamljenost.

U poslijeratnom revolucionarnom zanosu i naporu nije se mnogo pazilo na koji se način vrši institucionaliziranje društva, ta svi su bili protiv institucionaliziranja, tako se desilo, — da je malo tko u prvo vrijeme to opažao — da je većina institucija bila više prožeta tradicijom jednoga naroda nego drugih. A tradicija, kao što znamo, nije puki fenomen, niti metafizički pojam, ona prožima svakog pojedinca, određuje način primanja vanjskih znakova, njihovu unutrašnju kondenzaciju i dugoročno reagiranje, daje obilježje njegovim postupcima.

Zbog toga i zbog drugih popratnih deformacija u kojima je bilo teško, gotovo i nemoguće, razabrati uzrok od posljedice, dogodile su se i druge neželjene stvari, koje su ponekad izazivale sumnjičavost među narodima, a time i daljnje pogoršanje već neadekvatnih narodnosnih struktura. Dokle je to išlo, najbolje se vidi iz riječi predsjednika vlade SR Hrvatske, koje je izrekao na Desetoj sjednici CK SKH: »Svaki pripadnik svake naše nacionalnosti ima pravo da ispoljava svoj nacionalni osjećaj, jer mu to nitko ne smije osporavati, to je njegovo pravo koje mu je zagarantirano Ustavom, a ponekad smo i to dovodili u pitanje, jer možda se čak radilo o tome da je netko mogao reći da je Makedonac, Srbin, Slovenac, pa nismo u tom gledali nikakvo zlo, ali ako je netko rekao da je Hrvat, onda je to odmah nešto bilo sumnjivo da li se radi o ustaštvu ili se radi o nečemu drugom.«

Sada, kad je nedavno izglasanim ustavnim amandmanima utemeljena državnost republika i suverenost naroda, potrebno je prijeći usklađivanju postojećih društvenih institucija s nacionalnim bićem naroda u kojem te institucije postoje i djeluju. Tako će se ne samo omogućiti bezbolno usklađivanje njihovih narodnosnih struktura s narodnosnim strukturama pučanstva, već će se, što je još važnije, povećati njihova djelotvornost i socijalistički značaj.

POLITIKA I MATEMATIKA

Čak i iznimno politički talentirani i jednako tako iskusni pojedinci znaju reći: matematika ne igra nikakvu ili igra tek neznatnu ulogu u politici. Time samo na drukčiji način izriču onu poznatu: u politici 2+2 nije uvijek 4. Koliko god taj jednostavni način rezoniranja bio zavodljiv, njime se još nije stiglo do osnove tvrdnji da politika i matematika nisu ni u kakvoj svezi. Jer, prvo, matematika se ne iscrpljuje u jednostavnoj aritmetici, niti operira samo s realnim veličinama, i drugo, politika — premda podobna mijenjati i geometrijske aksiome ako joj to ustreba — ponekad mora voditi računa o pokazateljima izraženim elementarnim jezikom matematike, ne želi li da se izgubi u maglama.

Daleko smo ovdje od pomisli da začnemo spekulativnu raspravu o mogućnostima što ih politika nudi matematici, i obrnuto, a još manje mislimo započeti raspravu o podjednako aktualnoj koliko i opsežnoj i bogatoj diskusiji o temi primjene matematike u znanstvenom izražavanju politike. Želimo samo upozoriti na one karakteristične trenutke u samom političkom procesu u kojima se politika, u svom najdubljem programatskom smislu, iskazuje parolama izravno matematičkog podrijetla.

Zar svima nama ne odzvanja u ušima poklik: »Za čiste račune!« Ima li ikoga tko ga ne bi slijedio po narodnoj: čist račun — duga ljubav. I zar je pretjerano kazati da se bitni sadržaj političkog odlučivanja u našoj zemlji zadnjih pet-šest godina sastojao u parafraziranju »saldokontističke varijacije« iz Krležinih »Zastava«? Sada znamo da su barem računi »na relaciji« republička-savezna vlada čisti, a što je s ljubavlju, o tome da ne gubimo vrijeme, toliko nam neophodno za namicanje onih 1,7 milijardi isplate hrvatskog nacionalnog duga. Na kraju krajeva, ni milijarde, kako god ih s teškom mukom stvarali, nisu toliko odlučujuće pred znamenitošću činjenica da je bar jedan račun napokon čist, i pred dragocjenošću iskustva iz kog se toliko može naučiti za budućnost!

Ali, relacija republika—federacija nije jedina na koju bi valjalo primijeniti parolu o čistim računima. Mi držimo da bi njezino proklamiranje i provođenje moralo biti najneophodnijim oruđem ozdravljenja čitavog našeg javnog života. Ponajprije je treba neodgodivo primijeniti u smislu jasnog, svima predočivog i preglednog iskazivanja prihoda javnih funkcionara u našem društvu i svih aspiranata na funkcije u javnom i gospodarskom životu.

Umjesto dosljednog provođenja ovog načela, sada se sa svih strana galami na one koji se usuđuju glasno raspravljati o neuralgičnim društvenim temama: da su beskrupulozni bogataši i cinici! Bisernijim načinom govora kaže se: »ilegalno su se obogatili«. Mentalitetu koji izriče ovu tvrdnju naravno je legalno bogaćenje u socijalizmu, samo ilegalno treba proganjati! Mudri i iskusni ljudi prijete se da će ispitati tko to sve kupuje automobile, i to u doba kada ne samo gotovo svaki činovnik nego i sve veći broj radnika te kutijice smatra neophodnim sredstvom osobnog dnevnog prijevoza i u stanju je da ih iz ušteda namakne. Izriču se prijetnje pojedinim kategorijama radnih ljudi, koji po naravi svoga poziva javno djeluju, da će se poviriti u njihove prihode i potkresati ih u svrhu opamećivanja. U redu, nema sumnje, sve je to možda i neophodno i neodgodivo. Ali, parola »za čiste račune« zahtijeva da svi koji se prijete izidu van sa svojim prihodima. Za ljubav ćemo lako, samo da točno znamo kako neke računice među nama stoje! Doista, ne može biti nikakve istine ni o čemu dok svatko ne iskaže punu istinu o sebi samom. Pa kad se, slijedeći naputke suvremene andragogije, ljudi nađu za stolovima i ispred sebe izlože etikete u svrhu osobnog legitimiranja, neka umjesto imena i prezimena na njih upišu visinu svojih mjesečnih prihoda! Dajući im riječ, predsjedavajući bi samo izjavio: »Govori drug 3000, 6000 i sl. mjesečno!« Ne u svrhu uravnilovke, ne u svrhu međusobne zavisti, ne u svrhu raspirivanja animoziteta, a kamoli mržnje, tek toliko: da se zna tko je i koliko stoji taj koji govori. I nikako ne zbog zanemarivanja bilo čijih zasluga, zbog brkanja zasluga s privilegijama i sl., dapače s punom sviješću da imade zasluga za koje nikakav novac i nikakva materijalna nagrada ne mogu biti dostatne.

Ima u tekućem političkom rječniku još jedna, ali samo u negativnom smislu upotrebljavana parola matematičkog podrijetla: »Nemojte se prebrojavati!« Nema spora — izvrsna parola! Neprilika je samo bilo u mjestu, bilo u dosegu njezine uporabe i važenja. I Lenjin je učio da se istina protegnuta izvan prostora važenja pretvara u svoju suprotnost. Ljudi kažu radnicima: »Ne dajte da vas prebrojavaju!« Sva iskustva koja smo imali s radnicima (upravo je za Željezaru Sisak dokumentacija već godinama na stranicama »Kulturnog radnika«) govore nam da se radnici ne prebrojavaju, ne žele se prebrojavati, opasnosti nikakve nema (osim ukoliko je u pitanju otvaranje novih radnih mjesta u pasivnom kraju gdje je za seosku sirotinju ideal postati tvorničkim radnikom). Radnicima, naime, nije toliko dobro (premda je i njima sve bolje, što je i normalno) da bi jedan drugom zavidjeli! Najskrupuloznije prebrojavanje po nacionalnoj osnovi imamo mi u političkim vrhovima, i to je neophodno, jer se tamo donose odluke odlučujuće za živote svih naroda i one moraju biti donesene pravedno. Ispravno je prebrojavanje i u diplomaciji, časničkom koru, itd. Veleći »prebrojavanje«, mislimo: nacionalna ravnopravnost kao izraz nacionalne ravnopravnosti. Držim da jednako skrupulozno moraju odgovarajuća vodstva u republikama, gradovima i komunama bdjeti nad nacionalnom strukturom rukovodećeg kadra u privredi, prosvjeti itd. Zar bi ikoga povrijedilo da se npr. u Zagrebu s ovog stajališta preispita nacionalni sastav direktora radnih organizacija rajonskih partijskih vodstava, te da se u načelu utvrdi orijentacija? (Posebno da se izvidi da Hrvati nisu koga oštetili i da se to pod hitno ispravi.) Specijalno bi bilo neophodno da organi prinude budu po nacionalnom sastavu podešeni sredini u kojoj djeluju. Svi najnoviji primjeri s terena govore da je to neophodno, kako bi se izbjeglo ponavljanje svima poznatih nemilih zgoda. Ako pak netko nekog treba da batina i korbači — neka bratski tuče svoj svoga!

Načelo koje je poželjno u svemu sugeriranom slijediti — jest: osobna jednakopravnost svih pojedinaca, a u vlasti proporcionalna zastupljenost. U tom okviru i u tom dosegu pozitivna primjena parole o prebrojavanju samo je drugi oblik prve »matematičke« parole u našoj domaćoj politici: za čiste račune! Bez njih ljubavi zasigurno nema. S njima: nadajmo se!

Ivan Babić

POŽARI I KAKO IH SVLADATI

Prijedlog efikasnije zaštite

U vezi pravno i stručno sažetih postavki u HT broj 20, od 3. rujna 1971. godine, o katastrofalnim šumskim požarima na našem priobalnom i otočnom području, želim izložiti slijedeće:

1) Pisanja, stručna i nestručna, kao na primjer: napis »Dok šume gore čekamo li kišu« u »Politici« od 29. 8. 1971. godine; napisi: »Požari« i »Vodeni bombarderi u akciji« u »VUS«-u br. 1008 i »Večernjem listu« od 2. i 3. 9. 1971. godine, kao i ostali napisi, nisu gotovo ništa pridonijeli razjašnjenju uzroka požarâ i neefikasne borbe protiv njih.

2) Iz obrazloženja nadležnih organa Hrvatske u »VUS«-u br. 1009, također nismo ništa konkretnoga saznali. Govorilo se o mnogim nedostacima, a o tome kako izgledaju planovi zaštite od požara u odnosu na stvarne mogućnosti ništa nije rečeno. Smatram da je trebalo na tri konkretna primjera nekih gradova, recimo Dubrovnika, Splita i Zadra, pokazati što je stvarno učinjeno u protupožarnoj zaštiti. Ako se to nije moglo ili nije htjelo, ili su pak ti planovi nepotpuni, znači da za posljednjih 20 godina nismo ništa uradili poradi sprečavanja pojava i širenja šumskih požara.

3) Prije gotovo 15—20 godina, uz gašenje požara na naftnim izvorima, praktično sam proučavao i pitanje gašenja i sprečavanja širenja šumskih požara, i to pomoću eksploziva. S obzirom na tada raspoloživa sredstva uspjeh je bio s 90% zadovoljavajući. S rezultatima tih pokusa u tadanje vrijeme bili su upoznati i naši nadležni organi. U to vrijeme, između 1955. i 1958. godine, bio sam nastavnik na Vatrogasnoj školi RSUP-a Hrvatske, gdje sam i tu temu teoretski i praktično predavao.

4) Statistički podaci, izneseni na seminaru o zaštiti šuma od požara održanom u Mostaru 1968. godine i iz dnevnika »Politika« od 29. 8. 1971. godine, ukazuju da je samo od 1945.—1968. godine šumskim požarima uništeno drvne mase za nekoliko stotina milijardi SD; taj iznos i šteta pričinjena u ovoj, 1971. godini, veoma su zabrinjavajući, ne samo poradi sadanje materijalne štete, nego i poradi naporâ koje moramo uložiti da bismo izgorjelu šumu regenerirali.

5) U vezi raznih prijedloga o najefikasnijim mjerama za gašenje i sprečavanje širenja šumskih požara, o kojima se sad mnogo piše, kao na primjer: o zrakoplovima za gašenje požara vodom; o antipožarnim avionskim kemijskim bombama punjenim smjesom »granulit« na bazi natrijum bikarbonata, pa o teledirigiranim antipožarnim raketama radi njihove primjene i kod nas, valja otvoreno reći da, ukoliko odgovorne položaje ne budu zauzeli stručnjaci koji imaju osjećaja časti, dužnosti i odgovornosti prema svojoj domovini — naša će se inertnost još povećati, pa tako i od budućih planova za zaštitu od požara opet neće biti ništa.

6) Broj i razmjer šumskih požara, kako je to prikazano u HT, ukazuje da se tom pitanju mora pokloniti najozbiljnija pažnja, pa se ne smije izgubiti iz vida ni mogućnost zlonamjernog podmetanja požara, što je danas vrlo lako i bez većih poteškoća izvesti. Ja sam kao sudionik NOR-a, zahvaljujući svojoj struci, imao prilike mnogo puta kroz ruke propustiti i razne naprave koje su služile u zlonamjerno-paljevne svrhe, pa i za sabotaže. Ovaj posljednji rat dobro nas je naučio kakvih sve sabotažnih naprava može biti i tu sad ne smije biti nikakvih tajni.

7) I danas sam u punom uvjerenju da bi bez nepotrebnog sastančenja, kako je to običaj u nas, uz pomoć jednog sposobnog balističara i konstruktora bacačkih oruđa, te jednog šumarskog i građevinskog inženjera, uz minimalne troškove uspješno bilo riješeno pitanje gašenja i sprečavanja širenja šumskih požara. Uz to, moglo bi se uspješno riješiti i pitanje gašenja požara u naftnim izvorima. Pirotehnički problemi zasad su s 80% uspješno riješeni. Ovdje samo napominjem, da u izboru odgovarajuće vrste eksploziva valja voditi računa o tomu da pojedine komponente djelovanja eksploziva u odnosu na jačinu i razmjer gašenja plamene stihije imaju ogromno značenje, bilo to u slučajnom ili zlonamjerno izazvanom šumskom požaru.

8) S obzirom na mnogobrojne šumske požare na priobalnom i otočnom području Hrvatske i s obzirom na razne mogućnosti izazivanja vatrenog iniciranja, ja zasad ne ulazim u raspravljanje o uzrocima požarâ. Zagonetno mi je i veoma čudno da do šumskih požara nije došlo ni na crnogorskom, niti na slovenskom dijelu Jadrana, nego samo na hrvatskom dijelu!

Hvala na uvrštenju i osobito poštovanje,

Nikola Simić,
dipl. pirotehničar, Zagreb

ZA PROVEDBU USTAVNIH AMANDMANA

TRI ORIGINARNA PRAVA SAMOUPRAVLJAČA

Financijski i vanjskotrgovački monopoli ugrožavaju same temelje samoupravljanja

Potpuna kontrola monopolista nad proširenom reprodukcijom

Ustavni amandmani XX.—XLII. Ustava SFRJ u svojoj samoj osnovi imaju učvršćivanje položaja radnog čovjeka u društvenoj reprodukciji i jačanje sustava samoupravljanja i dohotka. Njima se još potpunije ističe neotuđivo pravo radnog čovjeka vezano za stjecanje i odlučivanje o dohotku i upravljanju poslovima i sredstvima društvene reprodukcije. Ustavni amandmani još potpunije i neposrednije izražavaju potrebu da se neposredni proizvođači transformiraju u stvarne i osnovne nosioce društvene reprodukcije. To je bila i bitna intencija — ali na žalost još neostvarena — promjena izvršenih u gospodarsko-društvenom sustavu, poznatih kao gospodarsko-društvena reforma iz 1965. godine. Ta transformacija neposrednih proizvođača i radnog čovjeka u stvarne nosioce društvene reprodukcije trebala je biti ostvarena osobito time što bi radne organizacije i neposredni proizvođači udruženi u njima raspolagali pretežnim dijelom dohotka ili novostvorene vrijednosti i, neposredno, svim elementima prenesene vrijednosti. Na taj bi način, raspolažući postupno sve većim dijelom sredstava ukupne društvene reprodukcije, neposredno odlučivali o sveukupnom gospodarskom i društvenom razvitku.

Dva procesa: deetatizacija i monopolizacija

Deetatizacija raspolaganja i odlučivanja o novcu za ulaganje u proizvodnju i poslovanje trebala je osigurati nagli proces transformacije neposrednih proizvođača u osnovne nosioce reprodukcije. No istodobno s likvidacijom državnih investicionih fondova i državnog odlučivanja o investicijama u gospodarstvu — otpočeo je i proces stvaranja središta financijske moći izvan neposredne proizvodnje, kojima je osnova bila upravo kapital rasformiranih državnih investicionih fondova, koncentrirana sredstva federacije i raznih saveznih fondova u saveznim bankama, sve do takvih sredstava kao što je bio novac zajma za otklanjanje posljedica potresa u Skopju.

Proces stvaranja središta financijske moći ubrzan je samim time što za proklamiranu transformaciju samoupravljača u osnovne nosioce odluka o reprodukciji nije bila osigurana i odgovarajuća početna materijalna osnova, a dostignuti stupanj razvitka i akumulativnosti gospodarstva nije bio dostatan za dovoljno intenzivno otpočinjanje procesa samofinanciranja.

Istodobno, oslobođenje trgovine od progresivnog oporezivanja i ukidanje, praktično, svih ograda u pogledu izbora i proširenja djelatnosti trgovačkih poduzeća, te usmjeravanja svih sredstava iz emisije novca u banke, i to pretežno savezne, stvorilo je izvanredne uvjete za stvaranje financijskih i vanjskotrgovačkih monopola i njihov ubrzani razvitak.

Podrijetlo financijskih monopola

Koncentracijom novca iz emisije i bivšeg državnog kapitala, te raznih saveznih sredstava i fondova, pretežnog dijela jugoslavenskih deviza i obavljanja najvećeg dijela financijskih transakcija u svega nekoliko najvećih banaka — stvorena je u njima takva koncentracija financijske i gospodarske moći da se već u prvim poslijereformskim godinama susrećemo u njima sa stvarnim središtima financijske moći, sa svim obilježjima financijskog monopola. Umjesto deetatiziranih središta moći koja bi odlučivala o novcu za ulaganje u reprodukciju, nastaju mnogo snažnija središta financijske moći, s tom razlikom da više nema mogućnosti političke kontrole i političkog usmjeravanja njihovih odluka, a time i mogućnosti zaštite narušenih interesa samoupravljača pred bilo kojom investicionom odlukom monopolista.

Financijski monopoli, udruženi s vanjskotrgovačkim monopolima u najvećim reeksportnim poduzećima, koncentracijom pretežnog dijela financijskih sredstava i financijskih poslova, mogu kontrolirati najvažnije privredne organizacije u zemlji, a osobito one koje su već od ranije u pogledu investicija, vanjske trgovine i razvitka poljoprivrede na njih bile upućene. Novi propisi o financijskom i bankarskom poslovanju, usmjereni na slobodniju cirkulaciju financijskih sredstava, omogućuju financijskim monopolima u razvitku da pod svoju kontrolu stavljaju sve veći dio sredstava koja se ulažu u reprodukciju, odlučujući time o sve većem dijelu poslovanja i razvoja gospodarstva Jugoslavije.

Financijski monopoli ostvaruju koncentraciju financijskih sredstava i kontrolu nad sve većim dijelom financijskih poslova, korištenjem raznovrsnih metoda i instrumenata, od kojih su osobito značajni:

1) uvjetovanje dodjele kredita ili zajma udjelom zajmotražioca, zajmom koji dostiže 50, pa i 80% investicije,

2) prenošenje sredstava poslovnih fondova u kreditne fondove banaka (ovo je neposredna eksproprijacija sredstava privrede),

3) uvjetovanje dodjele kredita tzv. oročavanjem, tj. zajmotražilac mora zajmodavcu davati svoj kredit u određenom dijelu dobivenog kredita (čak i 50%) pod težim uvjetima,

4) uvjetovanje dodjele dinarskog kredita ustupapanjem deviznih sredstava, zapravo prodajom po službenom tečaju, koji je posljednjih godina i za 30 do 60% niži od stvarnog,

5) uvjetovanje davanja garancije za inozemne kredite davanjem garantnog pologa, tako da zajmotražilac u stvari kreditira banku u vrijeme korištenja inozemnog zajma.

Sve ove metode uvjetovanja dodjele kredita sa strane banaka i vanjskotrgovačkih monopola drastičan su izraz ne samo eksploatacije samoupravljača po osnovi monopola nad financijskim sredstvima (a djelomično i eksproprijacije samoupravljača), već su prvenstveno oblik preko kojega se osigurava razvitak stanja u kojem će kapital-odnosi postati dominantni. Na taj se način onemogućuje razvitak samoupravnog proizvodnog odnosa, a time i vlast samoupravljača u procesu reprodukcije.

Razvitak »kapital-odnosa«

Jačanjem financijskih monopola sve se brže razvijaju kapital-odnosi u našem gospodarstvu. Kao njihovu posljedicu imamo i to da se sve veći dio viška rada za ulaganje u reprodukciju iz stvorenog dohotka izdvaja po osnovi kapitala, a umanjuje se udio u višku rada u reprodukciju po osnovi rada i dominantnog samoupravnog proizvodnog odnosa. U razdoblju od 1966. do 1970. iz dohotka gospodarstva Jugoslavije izdvojeno je po osnovi kamata na kredite 151%, a za poslovne fondove gospodarstva 41% više. Prema tome, **izdvajanja iz viška rada po osnovi kapitala rastu trostrukim tempom u odnosu na rast izdvajanja za reprodukciju po osnovi rada.** Ovakav odnos u tempu rasta ujedno pokazuje i brzinu kojom kapital-odnos potiskuje samoupravni dohodovni odnos u sferi reprodukcije.

Za brzinu razvitka kapital-odnosa i sve većeg prisvajanja po osnovi uloženog kapitala vrlo je značajno da je prirast ostatka viška rada ili ostatka dohotka koji se dijeli na kamate na poslovni fond i na kamate na kredite, te na dio po osnovi ostvarenog rezultata rada za poslovne fondove privrede, **u razdoblju od 1965. do 1970. raspodijeljen tako da je na kamate otišlo 57%, a privredi ostalo svega 43%. U godini reforme, tj. 1965. godini, odnos je bio obratan, tako da je privredi ostalo 65%, dok je kapitalu pripadalo 35% ostatka dohotka.**

No, za daljnji razvitak samoupravnog proizvodnog odnosa fatalni su odnosi vezani za obveze gospodarstva po osnovi investicionih zajmova koje treba plaćati iz sredstava akumulacije, tj. sredstava koja se izdvajaju iz dohotka za poslovni fond. Za financijske monopole karakteristično je da strahovito smanjuju rokove na koje daju zajmove, jer je to jedan od načina ne samo za to da se poveća profit već i za to da se osigura potpuna financijska kontrola nad najvažnijim dijelovima gospodarstva.

Za samoupravni proizvodni odnos katastrofalno je kretanje vezano za rast obveza gospodarstva po osnovi investicionih zajmova. Te su obveze 1965. godine iznosile 45% od ostvarene akumulacije, a 1970. godine, zajedno s neplaćenim obvezama iz ranijih godina, narasle su na 113% od ostvarene akumulacije u toj godini.

Kako su rasle obveze po osnovi otplata glavnice investicionih zajmova u odnosu na čistu akumulaciju, tj. izdvajanja u poslovni fond, može se vidjeti iz ove tablice:

(u mil. d.)

Godina	Izdvajanje u poslovni fond	Otplate glavnice investicionih zajmova
1965.	6.519	2.917
1966.	7.723	4.123
1967.	5.846	4.764
1968.	5.449	6.043
1969.	8.195	7.862
1970.	10.810	10.207

Iz tablice se vidi da su u posljednje tri godine, tj. 1968., 1969. i 1970., obveze gospodarstva po osnovi otplate glavnice investicionih zajmova bile veće od ukupne akumulacije gospodarstva Jugoslavije u te tri godine.

To što su globalne obveze gospodarstva SFRJ po investicionim zajmovima u posljednje tri godine veće od ostvarene čiste akumulacije, znači da samoupravljači globalno o ulaganju u proširenu reprodukciju ne odlučuju, već da su odluke koncentrirane u rukama financijskih monopola, koji su na taj način ostvarili potpunu kontrolu nad proširenom reprodukcijom.

Uzurpacija samoupravljačkih prava

Razvitak kapital-odnosa i razvlaštenje samoupravljača u sferi reprodukcije rezultat je činjenica da su sa strane središta financijske moći i financijskih monopola uzurpirana tri originarna prava samoupravljača:

1) pravo na sudjelovanje u razdiobi novca iz emisije,

2) pravo na kredit,

3) pravo na garanciju za inozemne kredite i za najam sredstava za rad.

Ovo su originarna prava koja proizlaze iz same prirode samoupravnog dohodovnog socijalističkog proizvodnog odnosa, a o realizaciji tih prava ovisi i sama mogućnost ostvarenja samoupravnog proizvodnog odnosa. Dosadašnja kretanja jasno pokazuju da je zbog uzurpacije ovih prava u čitavoj sferi proširene reprodukcije i razvoja gospodarstva SFRJ kapital-odnos nadvladao samoupravni, dohodovni, proizvodni odnos, i da se jedino vraćanjem ova tri osnovna samoupravna prava samoupravljačima može u gospodarstvu suzbiti vlast financijskih monopola nad samoupravnim društvom.

U novoj organizaciji gospodarstva, a radi realizacije prava radnog čovjeka da odlučuje o uvjetima stvaranja dohotka u čitavoj sferi reprodukcije (koja mu osobito osiguravaju ustavni amandmani Ustava SFRJ), neophodno je da samoupravljači — u skladu sa stvaranjem društvenog proizvoda i planovima razvoja svojih republika — neposredno sudjeluju u razdiobi novca iz emisije, a svoje pravo na kredit i pravo na garancije za inozemne kredite i garancije za najam sredstava za rad da ostvaruju u svojim republikama i autonomnim pokrajinama. U skladu sa svojim planovima razvitka i planovima razvitka svojih republika i pokrajina!

Hrvoje Šošić

TAJNE »ZELENE KNJIGE« (1.)

IZGUBLJENA OKLADA

»Hrvatski tjednik« prvi temeljito upoznaje javnost sa nalazima SDK Hrvatske o uvjetima kreditiranja na primorskom području SR Hrvatske

Da se pod »zelenom knjigom« misli na »Analizu uvjeta kreditiranja ugostiteljsko-turističkih organizacija na primorskom području SR Hrvatske« koju je izradila Služba društvenog knjigovodstva — Centrala za SR Hrvatsku, mnogima je već poznato. Ali, samo je mali broj onih koji znadu njen stvarni sadržaj. Analiza je izrađena na zahtjev Komisije za društveni nadzor Sabora SR Hrvatske.

Za »Zelenu knjigu« nije karakteristično samo to da je dočekana žestokim napadima od strane reeksportera i centar financijske moći, već i to da je prvi dokument izrađen od Službe društvenog knjigovodstva Hrvatske koji je u nekim saborskim odborima oštro kritiziran. Ne samo od pojedinih zastupnika, već i od pojedinih članova Izvršnog vijeća Sabora!? O sadržaju »zelene knjige« javnost je samo djelomično i sasvim općenito upoznata preko pojedinih sredstava javnog obavješťavanja u Hrvatskoj. Teško financijsko stanje turističkih radnih organizacija neprestano potvrđuje potrebu za revizijom eksploatatorskih i eksproprijatorskih ugovora i u njima nametnutih odredaba samoupravljačima od strane financijskih i vanjskotrgovačkih monopola. »Hrvatski tjednik«, će u nekoliko brojeva, objaviti najznačajnije dijelove »Analize uvjeta kreditiranja ugostiteljsko-turističkih organizacija na primorskom području SR Hrvatske«, i na kraju dati poseban komentar i odgovarajuća objašnjenja svojim čitateljima.

Upoznavanje javnosti i samoupravljača u radnim organizacijama sa sadržajem »zelene knjige« posebno je važno i radi toga što je potrebno revidirati, ne samo ugovore o kreditiranju između vanjskotrgovačkih poduzeća i banaka s ugostiteljsko-trustičkim poduzećima, već i njihove ugovore s brojnim radnim organizacijama u svim područjima gospodarstva.

Sve su one, radi monopolističkog položaja svojih poslovnih partnera morale prihvatiti takve uvjete kreditiranja i takve poslovne odnose koji su eksploatatorskog i eksproprijatorskog karaktera.

Reeksporteri su u svojoj štampi pod svaku cijenu nastojali onemogućiti prihvaćanje »zelene knjige«, ne prezajući niti od izravnih napada na direktora SDK za Hrvatsku druga Miluna. Čak su i pojedini zastupnici i članovi Izvršnog vijeća bili vrlo uporni u zahtjevima da se analiza odbije i da se izradi nova.

Nikog stoga ne iznenađuje npr. posvemašnja averzija »Ekonomske politike« prema »zelenoj knjizi«. Bit »zelene knjige« može se vidjeti upravo iz posljednjeg komentara »Ekonomske politike« (u broju 1013 od 30. VIII 1971.) a pod naslovom: »'Ekonomist' 'o izrabljivanju'«, u kojem se sa zgražanjem konstatira:

»Kao što bi se čovjek mogao kladiti da vatikanski »Oservatore romano« neće katoličku crkvu u nekoj zemlji otpužiti za subverziju, tako se mogao kladiti da londonski »Ekonomist« za takav greh neće optužiti banke i druge financijske institucije u nekoj zemlji.

Izgubio bi opkladu: »Ekonomist«, glasilo londonskog Sitija, u posebnom prilogu o Jugoslaviji objavljenom prošle nedelje, kao da deli neka ovdašnja mišljenja o ekonomskim i društvenim opasnostima izrastanja takozvanih »centara financijske moći« u Jugoslaviji. To, dakako, nije komentar već prepričavanje u kome se kaže da su jugoslavenski hoteli dosadašnjim kreditiranjem zaduženi do guše, da protestvuju protiv kapitalističkih izrabljivača, da su s tim u vezi oštro kritikovane banke i drugi finansijeri (naročito beogradski), da su pale optužbe (»ne sasvim neosnovane« kaže »Ekonomist«) da beogradske firme koriste svoju financijsku snagu za političke ciljeve ne samo tako što robama i osobljem snabdevaju svoje hotele na obali, već i tako što svoje kandidate nameštaju u lokalna partijska i državna tela«.

Jasno je onda zašto je trebalo nekoliko mjeseci dok su »zelenu knjigu« posebnim zaključcima konačno prihvatili Odbor za turizam i Odbor za društveni plan i financije Republičkog vijeća Sabora SR Hrvatske. Konačno je, ipak, zadužen Republički sekretarijat za financije i grupa zastupnika (Ante Milošević, Veljko Betica, Alija Antunović, Smiljan Reljić i Ante Sorić) da prati provođenje zaključaka o »zelenoj knjizi« i da o tome izvještavaju odbore. Tim zaključkom odbori su predložili kreditorima i investitorima reviziju svih onih odredbi ugovora koji su u suprotnosti »s našim pozitivnim zakonodavstvom, prijedlogom ustavnih amandmana i zaključcima 17. sjednice Predsjedništva SKJ«. Za zaključke Odbora za turizam i Odbora za društveni plan i financije Republičkog vijeća Sabora SRH od 5. V. 1971. kojim je prihvaćena »zelena knjiga« najznačajnija je konstatacija: »...**u većini postojećih ugovora ima odredaba koje su protivne pozitivnim propisima, a ponegdje direktno zadiru u samoupravna prava radnih kolektiva — investitora.**« U zaključcima Odbora stoji da će se oni, zajedno s materijalima i raspravama o »zelenoj knjizi«, dostaviti općinskim skupštinama turističkih područja, a da će od ocjene općinskih skupština zavisiti da li će ova pitanja staviti na svoje sjednice ili sjednice nadležnih savjeta, vodeći pri tome računa o situaciji u kojoj se nalazi turistička privreda na njihovu području.

Iz sadržaja »zelene knjige«

Ovu analizu izradila je Služba društvenog knjigovodstva na zahtjev Komisije za društveni nadzor Sabora SR Hrvatske. Cilj analize bio je da se istraže uvjeti po kojima su ugostiteljsko-turistička poduzeća iz obalnog dijela Hrvatske ulazila u poslovno-financijske aranžmane u cilju dobivanja financijskih sredstava. U tu svrhu izvršen je pregled ugovora o kreditu i ostalih ugovora kod većine dotičnih poduzeća.

U analizi je najprije dan osvrt na financijsko stanje djelatnosti ugostiteljstva i ugostiteljskih poduzeća za smještaj posebno. Nadalje su obrađeni redoviti uvjeti za dobivanje kredita i to rok i veličina otplate s gledišta opterećenosti investitora te kamate s posebnim naglaskom na regresiranje kamata i anticipativnu isplatu dijela kamata. Detaljno su obrađeni i ostali uvjeti po kojima su poduzeća dobivala financijska sredstva kao što je ustupanje deviznih sredstava prema visini i tečaju, oročavanje, utjecaj na izbor poslovnih partnera i ostalo.

Pokraj kreditnih odnosa obrađeni su i drugi oblici financijskih aranžmana kao što su ugovori o poslovno-tehničkoj suradnji, zajedničkim ulaganjima i o poslovnoj suradnji s bankama.

Na kraju je dan osvrt i na odnose s turističkim agencijama, kojima ta poduzeća plaćaju proviziju.

Ovakav slijed istraživanja omogućio je dobivanje kompleksne slike o povezanosti poduzeća s davaocima financijskih sredstava i uvjetima po kojima su ta sredstva dobivena.

Investiciona ulaganja

Iako ugostiteljstvo u cjelini može vlastitim sredstvima otplaćivati dugoročne kredite, ipak ima znatan broj poduzeća koja to nisu u stanju. Zbog toga se u slijedećem pregledu navodi nekoliko primjera pojedinih ugostiteljskih organizacija kod kojih su dospjele obveze po investicionim kreditima veće od raspoloživih sredstava amortizacije i izdvojenih iz dohotka u poslovni fond:

Reproduktivna sposobnost radne organizacije (u tisućama dinara)

Red. broj	Naziv privredne organizacije	Razlika 1—3 2—4 +,— 1968.	1969.
1.	Hotelsko poduzeće »Rabac«, Rabac	—1,051	688
2.	Ugostiteljsko poduzeće »Imperial«, Rab	— 573	568
3.	Turističko poduzeće »Medulinska rivijera«, Medulin	—	—109
4.	»Progres«, Beograd, Hoteli Mali Lošinj, Mali Lošinj	—2,071	480
5.	Hotelsko poduzeće »Liburnia«, Opatija	— 517	3,528
6.	Ugostiteljsko poduzeće »Jadran«, Rovinj	311	—138
7.	Hotelsko poduzeće »Primošten«, Primošten	—1,794	697
8.	Hotelsko poduzeće »Hober«, Korčula	— 557	—262
9.	Hotelsko poduzeće »Orebić«, Orebić	— 325	66
10.	Hotelsko poduzeće »Admiral«, Slano	2	—176
11.	Hotelsko poduzeće »Soline«, Šibenik	68	—243
12.	»Ilirija« ugostiteljsko poduzeće, Biograd n/m	— 348	—577
13.	Ugostiteljsko poduzeće »Jedinstvo«, Zadar	139	—122
14.	Ugostiteljsko poduzeće »Borik«, Zadar	— 278	—220
15.	Hotelsko poduzeće »Biokovo«, Makarska	274	—229
16.	Hotelsko poduzeće »Podgora«, Podgora	463	—135
17.	Hotelsko poduzeće »Brela«, D. Brela	— 669	—130
18.	Hotelsko poduzeće »Cavtat«, Cavtat	583	—395
19.	Hotelsko poduzeće »Hvar«, Hvar	—493	—273
20.	Privredno poduzeće »Jelsa«, Jelsa	—194	210
21.	Hotelsko poduzeće »Jadran«, Supetar	—449	—119
22.	Ugostiteljsko poduzeće »Hotel Mlini«, Mlini	271	—669

U navedenom pregledu su obuhvaćene samo neke ugostiteljske organizacije koje imaju negativni saldo između raspoloživih sredstava i dospjelih obveza po investicionim kreditima, jer takvih primjera ima mnogo više. Važno je konstatirati da organizacije s takvim financijskim stanjem dolaze u mnogo teže financijske krize od ostalih, i tada im preostaje jedino postavljanje zahtjeva za prolongiranje dospjelih obveza, ili pribavljanje dodatnih tuđih sredstava radi podmirenja starih dugova.

Već je spomenuto da se investicioni zajmovi pojavljuju s učešćem preko 70% u izvorima financiranja ukupnih osnovnih sredstava ugostiteljskih organizacija (ugostiteljske organizacije za smještaj 80%), što znači veoma visoka zaduženost u cjelini.

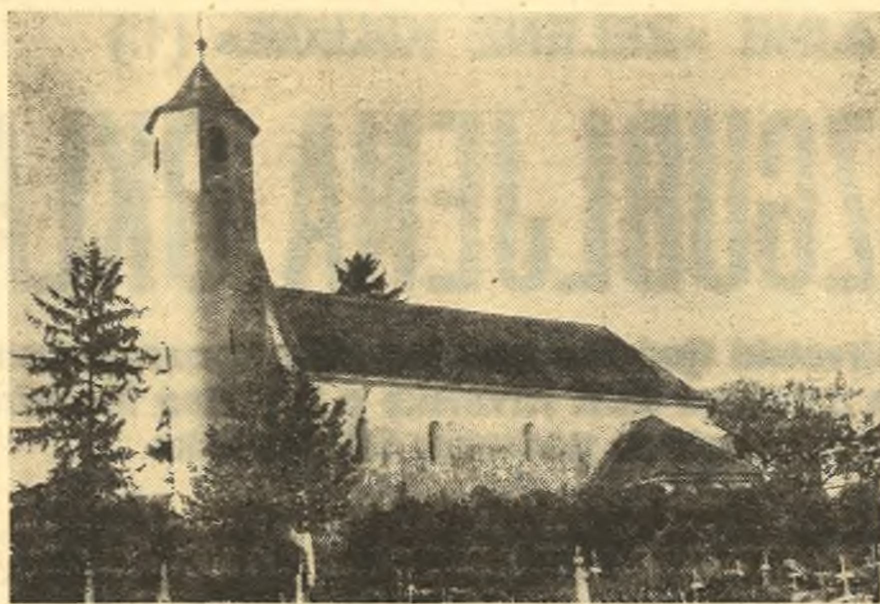
Kod novih investicija ugostiteljske organizacije nisu u stanju osigurati vlastito učešće ni u visini garantnog pologa od 10% za slučaj prekoračenja troškova izgradnje, pa se i za te svrhe odobravaju posebni krediti koji obično ostaju kod banaka kao oročena sredstva ugostiteljskih organizacija.

Ugostiteljsko-turističke organizacije u Hrvatskoj dobivaju kredite pretežno od financijskih ustanova van područja republike. Nedavno provedena jedna anketa Službe društvenog knjigovodstva Centrale u Zagrebu, kojom je obuhvaćeno 147 ugovorenih kredita u ugostiteljstvu, pokazala je da su 103 kredita primljena od banaka i drugih kreditora van područja republike, a samo 44 kredita su odobrena od strane banaka i drugih organizacija, s područja republike Hrvatske. Ovakav odnos ugovorenih kredita je sasvim razumljiv kad se zna da banke na području Hrvatske raspolažu uglavnom kratkoročnim kreditnim potencijalom (izuzev Privredne banke Zagreb). Također treba naglasiti, da kad se i pojavljuju kao kreditori banke s područja Hrvatske, često se radi o komisionim poslovima, za račun banaka i drugih organizacija van područja Hrvatske.

IZ OSJEČKOG REGIONALNOG ZAVODA ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE

SAMOVOLJA POD ZAŠTITOM

Krajnje je vrijeme da se šira društvena zajednica pobrine ne samo za sređivanje međuljudskih odnosa u Zavodu, već prvenstveno za povijesno naslijeđe koje na čudan i neobjašnjiv način »štiti i brani« Novak Jocović

Zapuštenost i nebriga – Sv. Bartolomej u Novim Mikanovcima

Čuvari povijesnih spomenika kulture obično se žale na urbaniste i privrednike, koji ne vode mnogo računa o povijesnim spomenicima i povijesnim cjelinama stanovitih područja. Već smo navikli, a i oglušili se na njihove česte žalopojke zbog malih ovlasti i nedovoljnih sredstava kojima raspolažu. Poradi toga se u prvi mah čudno doimlju optužbe što ih neki stručnjaci osječkog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture upućuje svome dugogodišnjem direktoru Novaku Jocoviću. Osim brojnih zamjerki upućenih na njegov rad i držanje u kolektivu, oni ga optužuju i da je svojim samovoljnim postupcima zakočio ne samo urbani razvitak Osijeka nego i gospodarski razvitak 19 slavonskih općina na kojima djeluje spomenuti Zavod. Nije rijetkost u dnevnom tisku pročitati da je ovaj ili onaj član osječkog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture podnio ostavku ili prosvjedovao protiv samovoljnih postupaka direktora Novaka Jocovića. Uostalom, ime Novaka Jocovića podosta se puta javljalo u tisku i u diskusijama kada se raspravljalo o izmišljenim optužbama protiv pojedinih ljudi u osječkom Historijskom arhivu.

Zahtjev do se smijeni direktor Novak Jocović

Prije dva mjeseca, pet od ukupno 16 članova osječkog Zavoda uputilo je pismo Peri Djeteliću, sekretaru Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu Hrvatske, u kojem se između ostalog kaže: »Teška situacija kojoj je doprinio direktor ovoga Regionalnog zavoda prof. Novak Jocović evidentna je godinama, što se odrazilo ne samo na nezdravim međuljudskim odnosima, samoupravljanju (ostavke članove Poslovnog odbora, predsjednika Radne zajednice i odlazak stručnjaka iz Zavoda) već i u radu ove ustanove, što je rezultiralo neizvršenim poslovima.« U pismu se nadalje tvrdi: »Lažni izvještaji o poslovanju podnose se godinama, a da nitko nije poduzeo potrebne mjere da se to spriječi.« Po njihovom mišljenju glavni krivac ne samo za sve nedaće i svađe unutar Zavoda nego i za slabu zaštitu povijesnog naslijeđa Slavonije jest Novak Jocović, koji »sa svojom grupom ljudi na sve načine nastoji (a i uspio je) da se Zavod učahuri« i koji »ne dozvoljava plodniju suradnju i izmjenu iskustava kako s Republičkim zavodom za zaštitu spomenika kulture tako i sa ostalim zavodima i kulturnim ustanovama«. Zbog toga, tvrde oni: »Nezdrava situacija u Zavodu i neizvršavanje od društva povjerenih zadataka odražava se negativno na rad Zavoda i spomeničkog naslijeđa.« Potpisnici pisma istodobno su na više mjesta podnijeli zahtjev da se smijeni direktor Zavoda. Međutim, sve to nije mnogo uzbuđivalo Novaka Jocovića. Sebi podređene on je i dalje oslovljavao s »moji kreteni« i drugim sličnim izrazima, na koje su mnogi već i oglušili. Od samog svog dolaska na čelo Zavoda Novak Jocović nikada nije propuštao priliku da ostalim članovima kolektiva pokuša nametnuti svoje nazore.

Antireligiozno opterećenje i njegove posljedice

Na VIII. sastanku Radne zajednice Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, održanom 1. IV. 1966., nakon što je s pravom ustvrdio da su članovi Zavoda »javni radnici od posebnog društvenog interesa«, Novak Jocović je nastavio obrazlagati kako »ljudi u takvoj djelatnosti moraju imati određene kvalitete«, da bi se odmah potom oborio na pojedince koji te »određene kvalitete« nemaju. Optužba je bila nedvosmislena: »Kod nas se javljaju kao činjenice određene pojave koje se ne smiju tolerirati. Tu spada i problem ateizma. U tom problemu javlja se nekakav polovičan stav. No svaki mora biti s time načistu. Naša djelatnost je povezana sa sakralnim objektima i kao takva ne može uspijevati sa nekakvim religioznim opterećenjima. Svaki čovjek u svojim pogledima na svijet ne može biti dvojak: jedan od kuće, drugi u Zavodu ili izvan radnog mjesta, jer je ista osoba ona koja je na radnom mjestu, kao i ona kod kuće. Ja sam naišao na neke manifestacije religioznosti u Zavodu. Kod nekih bračni život počinje registracijom pred svećenikom. Neki krste djecu, kao npr. Milan, Branko ili Ilija. To ne treba shvatiti kao miješanje u privatni život, već kao manifestaciju koja se ne može odvojiti od cjelovitosti ličnosti. Ne tražim nikakvo izjašnjenje, nego samo da konstatiramo da se iz ovih formalnih elemenata mogu izvući zaključci da se iz podržavanja određenih preživjelih formi ljudskog življenja mogu stvarati svjesno ili nesvjesno određene koncepcije nezdravog i neobjektivnog odnosa prema poslu koji se obavlja.« Prijetnja Novaka Jocovića bila je još nedvosmislenija od njegove optužbe: »Kad religija postane vaša legitimna stvar, zahvalite se na ovom poslu.« On tom prilikom nije propustio da pomoć jednoj ugroženoj obitelji okarakterizira kao vjersku manifestaciju, jer »neke tendencije su u osnovi reglioz-ne, iako su podsvjesne«. Naišavši na oporbu svojim stavovima, on je pitao: »Kakav naučno objektivan i stručni kriterij može imati čovjek koji je religiozno opterećen«?

Barokna vrata kao ogrjev!

Kako većina ljudi ne pristaje baš rado da bude nečiji kreten i kako nastoji sačuvati cjelovitost svoje osobnosti, pa i one »podsvjesne«, kojom se Novak Jocović tako rado bavio, u razdoblju od g. 1963. do 1971. Zavod je napustilo petnaestak osoba, od kojih deset s visokom stručnom spremom. Međutim, to Novaka Jocovića nije ni najmanje zabrinjavalo, on je vrlo lako pronalazio pogodne ljude u drugim republikama. Od jedanaest radnika u Zavodu koji imaju visoku stručnu spremu, osam ih je diplomiralo u Beogradu, a po jedan u Novom Sadu, Sarajevu i Zagrebu. Razumljivo, ljudi iz drugih sredina, unatoč svojoj dobroj volji, stručnosti i osobnom zalaganju, teško mogu biti u svakoj prilici dovoljno senzibilni u razlučivanju spomenika kulture od objekata koji imaju malo ili nikakvo povijesno značenje. Isto tako, od njih se ne može u svakoj prilici očekivati da pokažu dovoljno brige i skrbi za spomenike povijesnog naslijeđa, mada nisu »religiozno opterećeni«. Poradi toga, ili nekih drugih razloga, dogodilo se podosta neželjenih stvari. Tako su npr. prilikom obnove romaničke kapele Sv. Martina u Lovičiću kod Slavonskog Broda stara barokna vrata upotrebljena za ogrjev, a na njihovo mjesto postavljena nova, jelova. Nebrigom je nastradala i nadgrobna ploča hrvatskog pisca Vida Došena iz XVIII. stoljeća. Pojedini članovi Zavoda prigovaraju što se za radove na konzervaciji pojedinih spomenika zaračunavaju preveliki troškovi; malo tko se stoga usuđuje započeti radove, pa su poradi toga spomenici povijesnog naslijeđa prepušteni propadanju.

Vrednovanje spomenika na temelju fotografije!

Također, ti članovi Zavoda tvrde da Novak Jocović s jedne strane nerijetko sprečava radove na očuvanju spomenika povijesnog naslijeđa, a s druge strane samovoljno i nepotrebno izdaje rješenja o zaštiti i tamo gdje je zaštita potpuno nepotrebna. Naravno, time se onemogućava građevinska djelatnost u najširim dijelovima grada, a istodobno se koči i gospodarski razvitak. Kako granice urbanističkih cjelina nisu određene, direktor Zavoda određuje ih po svojoj volji, ne pazeći pri tom mnogo na interese određenog mjesta. »Crvenom linijom« Novaka Jocovića »zaštićen« je gotovo cijeli Daruvar, pa čak i ulice koje su nastale tridesetih godina XX. stoljeća, na mjestu starog parka grofa Jankovića. Koliko te granice ostavljaju prostora urbanistima i gospodarstvu, ne treba posebni ni isticati. Rješenjem Zavoda, granica zaštićenog pojasa oko srednjovjekovnog grada Gračanice blizu Nove Gradiške proteže se u radijusu od 1 km. Kako se zbog toga ne može iskorištavati šumsko bogatstvo toga kraja, šumska uprava je uložila žalbu i postavila zahtjev da se radijus smanji. Isti slučaj je i sa srednjovjekovnim gradom povrh Velike kod Slavonske Požege. I na ovo rješenje Zavoda uložena je žalba. Pismenim rješenjem Regionalnog zavoda zabranjeno je nasipanje bivšeg igrališta »Kraj Drave« jer bi se tako, tobože, zatvorio pogled na osječku Tvrđu: tako su i Tvrđa i šire područje Osijeka i dalje ostali izloženi naletima nabujale Drave.

Pojedini stručnjaci osječkog Zavoda npr. prof. Milan Balić, Ilija Knežević i drugi, tvrde da Zakon o zaštiti spomenika kulture nije dobro definiran, da je jako rastezljiv, što Novak Jocović obilno iskorištava pri odobravanju radova i pravljenju elaborata, ali tako da se najozbiljniji dio poslova obavlja uz pomoć kojekakvih fotografija. Često se događa da osoba koja je zadužena za neki spomenik povijesnog naslijeđa nikada nije ni vidjela taj spomenik; vrednovanje i prosudba se donosi na osnovu fotografije.

Stanko Vasilj iz Osijeka pet godina je vodio nepotreban sudski spor, jer mu Zavod nije dopustio adaptaciju kuće pod izgovorom da se ona nalazi »pod zaštitom, kao spomenik kulture«. Nakon bezbrojnih rasprava Vrhovni sud Hrvatske ustanovio je da sporna zgrada uopće nije upisana u Registar spomenika kulture. Građani tvrde: »Već niz godina dižu se u javnosti pritužbe na djelovanje osječkog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, jer nije dosljedan. Zaštićuju se objekti koji nisu nikakav spomenik već bi ih u interesu napretka trebalo srušiti.« Osječki dnevnik »Glas Slavonije« u travnju o.g. donio je epigram u kojem se kaže: »Novak Jocović, direktor Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, razmišlja kako da se proglasi spomenikom pa da se stavi pod vlastitu zaštitu.« Izgleda da bi Jocoviću takva zaštita i te kako trebala. U posljednje se vrijeme za rad Zavoda zainteresirala i Služba društvenog knjigovodstva. Prošle godine je Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske dodijelio Zavodu oko 20.000 dinara (novih) za geodetske snimke »Kronenwerka« kod Osijeka. Kako se Jocović nije htio upuštati u suvišne troškove. on je posao povjerio jednoj specijaliziranoj osječkoj radnji koja mu je za 1.000 dinara kopirala stare geodetske snimke. Približno istu svotu Zavodu je dodijelio Republički fond za geodetsku i arhitektonsku snimku crkve Sv. Petra i Pavla u Topolju, a taj posao nikad nije obavljen. U Izvještaju o poslovanju Zavoda u godini 1970. tvrdi se da je Zavod obavio registraciju 61 spomenika iz NOR-a. Prof. Milan Balić tvrdi da je registrirano samo 16 spomenika; on nadalje smatra da »neka od rješenja nisu smjela otići iz Zavoda prije nego što ponovno ne dođu pred komisiju, jer je za vrijeme registracije komisija imala primjedbe«. Pojedini članovi Zavoda otvoreno tvrde da su od Republičkog fonda kao nagradu za obmane i lažne izvještaje dobili milijun i šest stotina tisuća starih dinara. Od novaca koji u Zavod pristižu na razne načine Jocović, naravno preko organa upravljanja, kupuje stanove »svojim kretenima«, ali se uopće ne brine da poslovne prostorije Zavoda premjesti iz potkrovlja, gdje vladaju nemogući uvjeti rada, tako da ljudi često pobolijevaju. Nadalje, oni ga optužuju da umjetno stvara nesnošljivost između starih i novih kadrova.

Ostavka predsjednika Radne zajednice

Zbog loših međuljudskih odnosa dao je ostavku predsjednik radne zajednice i dva od ukupno četiri člana poslovnog odbora. Obrazlažući svoju ostavku predsjednik RZ, mladi i dinamični Branimir Kralik, rekao je: »Kao predsjednik RZ, gotovo redovito, a u posljednje vrijeme uopće, nisam bio u mogućnosti da utječem na stvaranje dnevnog reda sjednice. Pri formuliranju dnevnog reda sputavao me direktor Novak Jocović, tako da pojedini prijedlozi članova kolektiva nisu mogli biti stavljeni na raspravu. Prijedlog dnevnog reda sekretara Zavoda Jovana Nešića u posljednje mi je vrijeme redovno dostavljan, pa sam time bio doveden pred gotov čin.«

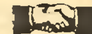
Izgleda da sve ove optužbe, ma kako dokumentirane bile, ne izbuđuju mnogo Novaka Jocovića. On je odavno navikao na njih. Već u svibnju 1967. prof. Mihovil Andrijašević uputio je pismo predsjedniku RZ Zavoda u kojem se između ostaloga kaže: »Za vrijeme uprave Novaka Jocovića prepušten je uništenju vrijedni barokni spomenik na Križanićevom trgu... Graditi privatnu kuću, za vrijeme radnog vremena, nazivati službenike Zavoda »zlim jezicima«, izostajati mjesecima svakog dana s rada a za manja zakašnjenje ostalih sazivati disciplinsku komisiju, poslati samoga sebe na studij koji nema nikakve veze s poslovima Zavoda i to na potpuni trošak Zavoda sve to pokazuje isključive karijerističke težnje i brigu za osobno bogaćenje.«

Bilo bi previše dugo, a i zamorno, pa i nepotrebno, iznositi sve primjedbe i optužbe što ih članovi osječkog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture upućuju svome direktoru. Krajnje je vrijeme da se šira društvena zajednica pobrine ne samo za sređivanje međuljudskih odnosa u Zavodu, već prvenstveno za spomenike povijesnog naslijeđa, koje na tako čudan i neobjašnjiv način »štiti i brani« Novak Jocović.

Bruno Bušić

Tko nas i kako zastupa u Australiji?

Hrvatska ne može biti zadovoljna načinom na koji je zastupana i predstavljena u Australiji

HRVATSKO PROSVJETNO DOBROTVORNO DRUSTVO

Croatian Cultural and Benevolent Society (Inc.)
AUCKLAND, New Zealand,
"SLOGA BRATSTVO JEDNAKOST"

12. II 1970. godine održan je u Saveznoj privrednoj komori sastanak na kojem se raspravljalo o poslovanju jugoslavenskih poduzeća s Australijom. Prisutni su bili predstavnici najvećih poduzeća iz Jugoslavije. Iz Hrvatske, zabilježimo, bili su prisutni drugovi: S. Sesarić iz »Elektroprojekta«, Zagreb, P. Lukinić iz »Ingre«, Zagreb, i Božidar Drezga iz »Jadroplova« Split. Na dnevnom redu sastanaka bile su dvije teme:

1. Analiza ekonomskih odnosa s Australijom i Novim Zelandom,
2. Trgovačka mreža u tim zemljama.

Na tom je sastanku odlučeno da se reeksporteru »Progres« iz Beograda dodijeli 50 tisuća USA dolara iz »Fonda za unapređenje privredne aktivnosti i informativne delatnosti u inostranstvu« Savezne privredne komore. Tim sredstvima »Progres« bi organizirao jedan koordinacioni punkt jugoslavenske privrede u Australiji. Time je praktično Savezna privredna komora osigurala »Progresu« monopol u trgovini s Australijom. Taj monopol »Progres« je podijelio s JAT-om. Australska je vlada, naime, bila spremna platiti oko 14.000 avionskih karata za prijevoz naših ljudi u Australiju. JAT-u je, naravno, bilo u interesu da on prevozi naše iseljenike, većinom Hrvate. »Progres« i JAT upotrijebili su 50.000 dolara za uređenje luksuznih prostorija u Sydneyu, Bligh Str. Te prostorie — da usput spomenemo — uredio je neki Petrović, ime poznato u Australiji po tome što je sudjelovao u izgradnji spomenika Draži Mihailoviću, a na otkrivanju tog spomenika bio među počasnim uzvanicima. Taj Petrović, pod drugim imenom, kao Michael Lenin, vlasnik je restorana »The Blu Bayeux« koji se nalazi u neposrednoj blizini Generalnog konzultata SFRJ u Sydneyu. Generalni konzulat ranije je vrlo često priređivao u njegovoj restauraciji razne bankete. Većinu poslovnih banketa »Progres« i JAT — također održavaju u toj restauraciji.

JAT-ova »poslovnost«

Koga i kako zastupa JAT, posebno je pitanje. Poznato je da mnogi naši iseljenici nastoje povremeno doći u staru domovinu. JAT je uočio dobar posao i počeo organizirati čarter-letove za naše iseljenike. No, kako JAT postupa s našim iseljenicima, pokazat ćemo odlomcima iz pisma (pismo broj 301 od 6. VI. 1970.) Dragana Ljaljevića, direktora »Adriatic Trade & Tourist Centre« Sydney:

»Na žalost, moramo konstatirati na osnovu iskustva sa prvim charter letom, koji je obavljen 3 — 4 o. m. na relaciji Sydney — Ljubljana, da sa naše strane, ne samo da nisu ispunjena data obećanja već putnicima tokom leta nisu pružene u pogledu servisa ni najosnovnije usluge, pa je radi toga došlo do masovnog protesta od strane svih putnika, veoma neugodnih diskusija sa posadom, a i nemilih scena, pa čak i plakanja stjuardesa, sve je to tokom čitavog puta stvaralo jednu veoma neugodnu i napetu atmosferu, što će se svakako negativno odraziti kako na naše tako i na vaše buduće poslovanje na ovom području . . .

Na relaciji Sydney — Darwin servirana je večera koja se sastojala od veoma malih porcija (parče pečene piletine, nešto malo mladog graška, salate i po manji kolač). Pored toga nuđena je šljivovica, vino, kisela voda i orandžada. Kao što je ranije navedeno, većina putnika morala je od kuće da krene još oko 16 časova, bili su gladni, a male porcije nisu bila dovoljne. Kada smo krenuli iz Singapura, većina putnika tražila je hranu, negde na pola puta između Singapura i Bombaja dato je saopštenje da će se topli doručak servirati nakon uzletanja sa bombajskog aerodroma. Kada smo se spustili na aerodrom u Bombaju, dato je upozorenje, da za vreme zadržavanja na bombajskom aerodromu od 45 minuta niko od putnika ne može napustiti avion, a za što nije dato nikakvo objašnjenje, što je također povećalo napetost i neraspoloženje putnika. I dalje, putnici su tražili hranu, uz veoma oštre primedbe, posada aviona (stjuardese i stjuarti), nisu se u nastaloj situaciji snašli, već su se upuštali u duge diskusije sa putnicima nastojeći da opravdaju sebe i krivicu bace na JAT, izjavljujući da su oni podelili sve za hranu što im je dato i slično. Ja sam kod ovog osoblja intervenisao i savetovao da se sa putnicima ne upuštaju u neugodne diskusije pošto su putnici apsolutno bili u pravu, pa im se nije moglo dati nikakvo zadovoljavajuće objašnjenje već samo, kao što je napomenuto, zaoštravanje nastale situacije. Nakon poletanja iz Bombaja serviran je je najavljeni doručak (koji se sastojao od kajgane, dve viršle, kompota, po izboru kafa ili čaja, takođe je nuđena rakija i vino i osvježavajuća pića). Kako je posle Bombaja preostao još dobar deo puta, ponovo je došlo do protesta i zahtjeva za hranu. Nakon uzletanja sa teheranskog aerodroma posluženi su minijaturni sendviči (dva zalogaja), to je bila sva hrana na celom putu od Sydneya do Ljubljane, koji je sa usputnim zadržavanjem trajao 28 časova i 15 minuta, na ovo treba dodati još 4 časa (dva za dolazak na aerodrom u Sydney i dva čekanja na aerodromu radi obavljanja formalnosti, tako da je trajanje puta sa zadržavanjem u Ljubljani trajalo preko 32 časa. Vama je vrlo dobro poznato šta sve ostale kompanije na tako dugim relacijama pružaju putnicima da bi im putovanje učinili što udobnijim. Među putnicima bio je jedan broj poslovnih ljudi koji u Australiji uglavnom za put koriste avionski saobraćaj, pa su iznosili da im se u lokalnom saobraćaju, gde put traje svega 1 — 2 časa, služe daleko obimniji i kvalitetniji obroci. Takođe je jedan broj putnika pravio upoređenje sa prošlogodišnjim charter letovima na kojima su putovali a gdje je prevoznik bila vazduhoplovna kompanija LUFTHANSA, uz veoma neugodne komentare. Kako sam i sam dosta puta putovao na dužim relacijama raznih kompanija, zaista vaš servis kod ovog leta ne može se ni sa jednom uspoređivati. Takođe smatram za potrebno da sam dosta putovao i sa vašim avionima na raznim relacijama (Beograd-Kairo, Beograd-Bejrut, Beograd-Rim, Beograd-Pariz itd), gdje je uvek vaš servis bio kvalitetan a i ponašanje osoblja korektno, za razliku od ovog leta nikakve informacije, osim upozorenja da se vežu prilikom sletanja i uzletanja, kao i vreme trajanja pojedinih ruta. Nedostajale su informacije o preletanjima pojedinih interesantnijih delova, što je kapetan počeo da daje nakon direktnih primedbi pojedinih putnika, koje su mu upućene kada smo se nalazili kod preletanja . . .

Na kraju u ime ADRIATIC TRAVEL CENTRE, ovim putem ulažem najoštriji protest uz zahtjev da se lica, koja su svojim nehatom doprinela da do ovih propusta dođe, pozovu na odgovornost i veći broj članova posade (misli se na pomoćno osoblje) koji su bili kod prvog leta, u narednim zamene kvalitetnijim osobama. «

Kako su izgledali ti JAT-ovi čarter-letovi, svjedoči i Toma Filipović iz Swansea, koji je nakon dolaska u Jugoslaviju vratio 6 karata svoje obitelji JAT-u i nije se htio vraćati JAT-ovom linijom. Rekao je da jako žali, ali da neće moći preporučiti JAT svojim znancima i prijateljima zbog niskog stupnja JAT-ovih usluga.

Tko je ugrožen?

Nakon trijumfalnog gostovanja Vice Vukova četnički i orjunaški krugovi osjetili su da se australski Hrvati sve više ujedinjuju i uspostavljaju veze sa starom domovinom. Zbog toga je brzo smišljena diverzija. Muslimanski regenat Bajro Helić, član četničke organizacije »Srpska narodna odbrana«, organizirao je širom Australije gostovanje grupe sarajevskih pjevača. Taj Bajro Helić koji je bio član komiteta za doček Petra Karađorđevića prilikom »kraljeva« posjeta

Naoružani »Mr.« Helić

Australiji 1961, razglasio je po Australiji da Hrvati prijete njemu i sarajevskim pjevačima. Velikim naslovima novine su pisale: »Život g. Bajre Helića ugrožen je od Hrvata«. Objavljene su slike naoružanog Helića kako »čuva« sarajevske pjevače od australskih Hrvata. Bila je to smišljena akcija da se australski Hrvati prikažu kao ubojice, atentatori i teroristi.

Miješanje u poslove

Australsko poduzeće »Hinesbrothers« iz Melbournea dalo je u travnju prošle godine preko ambasade SFRJ u Canberri ponudu za kupovinu 1000 željezničkih vagona za prijevoz rude. Nije objavljen nikakav natječaj, jer je australska vlada na taj način htjela smanjiti negativnu trgovačku bilancu s Jugoslavijom. Želja Australaca bila je da te vagone izradi sarajevsko poduzeće »Vaso Miskin — Crni«, koje radi u kooperaciji s »Đurom Đakovićem« iz Slavonskog Broda. Australci nisu tek tako tražili da vagone izradi ta tvornica iz Sarajeva. Naime, »Vaso Miskin-Crni« već je ranije bio izradio vagone za Novi Zeland, pa je to bilo jamstvo da će ti vagoni biti izrađeni kvalitetno.

Međutim, umiješao se Dragan Ljaljević, direktor naše agencije »Adriatic Trade & Tourist Centre« iz Sydneya, koji je ponudu Australaca dao tvornici vagona iz Kraljeva. No tvornica vagona iz Kraljeva nije uspjela dati ponudu u roku i tako je propao jedan povoljan aranžman za izvoz. Australsko poduzeće »Heinesbrothers«, umjesto iz Jugoslavije, uvezlo je te vagone iz Indije.

Tko štiti radnike?

U »Borbi« se ponekad člancima iz Australije javlja Marija Golob. To je zapravo supruga savjetnika ambasade SFRJ u Canberri Stanka NICKA. Tako »Borba« od 10. XI. 1970. donosi članak pod naslovom »Omogućite nam da pošteno radimo«, također iz pera Marije Golob alijas Nick. U tom članku čitamo o tome kako su naši radnici uputili protestno pismo predsjedniku australske vlade Gortonu zbog atentata na jugoslavenski konzulat u Melbourneu. Po tom članku, iseljenici iz Jugoslavije nisu slobodni jer se na njih vrše napadi na ulicama, u tvornicama, na športskim javnim priredbama. U ime 711 »Jugoslovena« »Jugoslovensko-australskog centra« iz Melbournea pismo je potpisao — Džordž Rajačić. Autorica članka nastoji situaciju u Australiji prikazati u što crnjoj boji. Zanimljiva je ličnost potpisnik pisma: Džordž Rajačić. Taj je, naime, gospodin (tada se još zvao Đuro Rajačić) bio milicionar u Šestanovcu kraj Makarske. Bio je poznat po protuzakonitim postupcima u Rankovićevo doba. Nakon IV. brijunskog plenuma, pošto je proveden disciplinski postupak, bio je istjeran. A sada, evo ga u Australiji gdje zastupa jugoslavenske radnike! Zaista čudna koincidencija: protiv nasilja protestira čovjek kojem je životni stil bio nasilje. Zar službenim predstavnicima SFRJ u Australiji nije poznata prošlost Džordža Rajačića?

Smeta im hrvatsko ime

Nekim je drugovima u Australiji hrvatsko ime uvijek smetalo. Primjera za to ima bezbroj. Hrvatski nogometni klub »Dalmatinac« godinama je bio klub sidnejskih Hrvata. Međutim, 1960. godine, uz blagoslov generalnog konzula SFRJ u Sydneyu, pretvoren je u »Jugoslavensko-australsku ligu« — »Jugal«. Zbog toga su mnogi Hrvati otišli iz tog kluba i otada to društvo pravi veliku štetu hrvatskim organizacijama u Sydneyu. Sličan slučaj zbio se s »Hrvatskim prosvjetnim dobrotvornim društvom« iz Aucklanda u Novom Zelandu. To radničko društvo osnovano je nakon I. svjetskog rata i bilo je socijalistički orijentirano. Još je kraljevskoj vladi stare Jugoslavije toliko smetalo da je poslala don Milana Pavlinovića iz Podgore ne bi li utjecao da se društvo unitaristički orijentira. Pavlinović je uspio odvojiti samo mali dio članova. No ono što nije uspjelo kraljevskoj vladi, uspjelo je generalnom konzulu SFRJ 1945. godine, kad je društvo promijenilo ime, iz kojega je iščezla oznaka hrvatski, iako su svi članovi društva Hrvati.

Čudna želja – biti Hrvat

9. srpnja godine 1970. uputio je australski senator J. A. Mulvihill ministru rada i nacionalnih službi savezne vlade u Canberri B M. Sneddenu pismo u kojem traži otpuštanje jednog ili više službenika australske savezne administracije u Melbourneu. Kao jedini razlog za otpuštanje spominje senator Mulvihill da taj službenik . . . »ima čudnu želju da se predstavlja kao Hrvat . . . i prema mojim informacijama on u kontaktu s Jugoslavenima koji ne poštuju Hrvatsku u najmanju je ruku neljubazan« . . . Senator nastavlja: »S ministrom za imigraciju, g. Lynchom, Vi ste vodili razgovor na visokom nivou prilikom posjeta jugoslavenskog ministra za rad u Australiji. Siguran sam da ste Vi obećali da hrvatskim fanaticima neće biti dopušteno da nastave svoje besmislene ispade, a posebno ne u državnoj službi«. Isti senator uputio je 3. prosinca 1968. pismo ondašnjem predsjedniku vlade J. G. Gortonu kojim zahtijeva da se oni useljenici s područja Jugoslavije koji se okupljaju u raznim hrvatskim društvima — deportiraju, ili barem da se to okupljanje spriječi. U odgovoru na to pismo 13. veljače 1969. predsjednik australske vlade navodi da su »velike razlike u jugoslavenskoj zajednici u Australiji, koje su s vremena na vrijeme izbijale iz sastava Jugoslavije kao federacije republika, od kojih svaka ima svoju posebnu povijest, a to još uvijek angažira osjećaje njezinih ljudi, bez obzira gdje se nastanili. Vlada je to uzela u obzir i zauzela stanovište da ne bi bio realističan ni jedan pokušaj da se obeshrabri mirno osnivanje useljeničkih društava povezanih s njihovim lokalnim podrijetlom. Ima razloga povjerovati da športske, društvene i kulturne djelatnosti ovih tijela imaju vrijednost prigodom premošćivanja jaza između njihove prethodne kulture i australskog načina života, a pravo slobodnog udruživanja, osim toga, jest ono pravo koje vlada ne bi htjela ni na koji način kočiti ili sprečavati. Jasno je, u svakom slučaju, da bi prilikom bilo kakvog kršenja zakona — kao rezultata ekstremističke djelatnosti — bila poduzeta legalna akcija, a takva akcija, normalno, spada u jurisdikciju Država«. Dalje nabraja predsjednik vlade zakone po kojima je bilo kakva deportacija nemoguća.

Uzmemo li u obzir da je senator Mulvihill bio u Jugoslaviji tri puta kao član australske parlamentarne delegacije te da je u prisnim kontaktima s jugoslavenskim diplomatsko-konzultarnim predstavnicima u Australiji, njegova nam je nesnošljivost prema Hrvatima neshvatljiva.

Službena predstavništva bez Hrvata!

Prema službenim statistikama savezne australske vlade, u Australiji živi danas preko 300.000 doseljenika iz Jugoslavije, od kojih je nešto više od 150.000 Hrvata, dakle više od polovice. Usprkos takvom nacionalnom sastavu emigracije, u diplomatsko-konzularnim predstavništvima SFRJ u Australji od 28 službenih predstavnika SFRJ samo su 2 Hrvata. U našoj javnosti već je bilo govora i rasprava o neprimjerenoj nacionalnoj strukturi u diplomatsko-konzularnim službama. Iako je više puta rečeno da će se taj nerazmjer ispraviti, moramo sa žaljenjem konstatirati da u Australiji nije učinjeno u tom pogledu ništa. Ambasador SFRJ u Australiji jest Uroš Vidović. Savjetnik ambasade za radnu snagu — Zlatko Lazić. Generalni konzul SFRJ u Sydneyu jest Stjepan Trampuš, konzul Marijan Petrovski, a vicekonzul Ljubo Brajević. Generalni konzul u Melbourneu jest dr Staniša Cvetković, a konzul u Perthu je Aca Mihajlovski. Dakle, na tim odgovornim mjestima nema ni jednog Hrvata. Slično je i s predstavnicima privrednih organizacija SFRJ u Australiji. Ni među njima nema Hrvata.

U Wellingtonu, u Novom Zelandu, ambasada SFRJ ima 4 službenika, od kojih ni jedan nije Hrvat, iako su od iseljenika iz SFRJ na Novom Zelandu 90 posto Hrvati.

Zato je potrebno još jednom upitati: tko nas i kako zastupa u Australiji? Mislimo da SR Hrvatska ne može biti zadovoljna načinom na koji je zastupljena i predstavljena. Uvođenjem ustavnih promjena vjerujemo da je došao trenutak da se isprave dosadašnji propusti, te da se kontakti s hrvatskim iseljenicima postave na zdrave temelje.

I. C.

ALKOH
U
HRVAT

»Jednoga dana, kad sam došao s posla, žena me obavijesti o svojoj namjeri koju je donijela nakon mnogo razmišljanja danima i noćima. Hoće da se rastanemo, jer što će joj ovakav život. Ili rakija ili porodica, od tog dvoga treba da izaberem. Nisam oklijevao, već sam je prebio da joj nikad više ne padne na um rastava. Do ujutro je preplakala, oplakivala je živo dijete i nad njim jecala do zore. Nisam ni ja, bogami, spavao. Nije mi bilo svejedno, ali se nisam htio pokoriti. Ujutro sam otišao na posao, a nedugo nakon što sam počeo raditi, ugledah malog sinčića koji mi je plačući saopćio da je mama napustila kuću i njega ostavila. Prekinuo sam posao i otišao kući. Zbilja – nje nema. Raspitivao sam se na sve strane po gradu, ali uzalud.«
(Iz dnevnika jednog bolesnika IV. odjela Psihijatarske bolnice S.)

Alkoholizam je u Hrvatskoj u porastu i pretvara se u problem koji nas tjera na zabrinutost. Sve je više nesreća, rastava, zločina prouzročenih alkoholom.
Alkoholizam je problem sviju nas. Stalno ga susrećemo u najbližoj okolici. Ovaj članak nije nikakav poziv na neku opću apstinenciju. No one koji su bolesni, one koji su kronični alkoholičari, njih treba liječiti. Njima je posvećen ovaj napis. Ne dopustimo da naš život i život naše djece i naših sugrađana zaluta bespućima iz kojih nema povratka, bespućima lažnih rješenja — alkohola.
Čovjek i alkohol stari su znanci. Njihovo poznanstvo zabilježeno je na prvim spomenicima ljudske povijesti. Alkoholno piće, tj. piće koje sadrži određeni postotak etilnog alkohola, imalo je oduvijek, a i danas ima, neku ulogu u ljudskoj zajednici, u društvu. Međutim, suvremenici nisu nikad bili svjesni te veze s alkoholnim pićima i uloge koju ono igra u njihovu životu...

Trijezni konj

Smrt u prometu postaje sve značajniji faktor općeg mortaliteta. Uloga alkohola u prometnim nesrećama veoma je velika. Treba naglasiti da podaci o broju prometnih nesreća u vezi s alkoholom i alkoholizmom nisu uvijek u izravnoj vezi s bolešću alkoholizma. Prometna nesreća češće je posljedica djelovanja akutnog pijanstva vozača nealkoholičara negoli alkoholičara. U prometu sudjeluje i pješak, koji svojim ponašanjem u akutnom pijanstvu često može biti uzrok nesreće. Na slijedećoj tablici prikazan je broj prometnih nesreća u SRH od 1964. do 1968. g. u kojima je bilo poginulih i teže ozlijeđenih, a dogodile su se pod utjecajem alkohola. (Nesreće kojima je posljedica bila samo materijalna šteta nisu prikazane.)

Godina	poginulih	ozlijeđenih	ukupno
1964.	40	584	624
1965.	99	963	1062
1966.	108	997	1105
1967.	126	1033	1159
1968.	110	1055	1165

Na slijedećoj pak tablici donosimo prikaz ukupnog broja nastradalih osoba u prometnim nesrećama koje su se dogodile u SRH od 1964. do 1968. godine pod utjecajem alkohola.

Godina	poginulih	ozlijeđenih		ukupno
		teško	lako	
1964.	43	342	475	860
1965.	102	618	870	1590
1966.	118	631	902	1651
1967.	130	638	954	1722
1968.	124	767	848	1839

Prosječna starost poginulih pješaka u prometnim nesrećama 1968. bila je: 34 godine, a poginulih u vozilima: 36 godina. Prosječna starost ozlijeđenih pješaka bila je: 24 godine, ozlijeđenih u vozilima: 31 godina.
Iz navedenih podataka vidljivo je da smrt i nesreća grabe upravo mlade ljude. Broj nesreća uzrokovanih alkoholom raste iz godine u godinu. U vrijeme kad su ljudi odlazili u gostionicu vozeći se u kolima s konjskom zapregom onaj tko je upravljao konjima mogao se i opiti. Danas, kad se nakon gostionice sjeda u automobil, koji traži trijezna vozača, često se zaboravlja da upravljač ne može ni trena ostati bez kontrole. Zato mnoge nesreće i završavaju tragično.

Koliko se kod nas pije?

Po potrošnji alkohola po stanovniku u Evropi vodi Francuska, u kojoj se popije 19,8 litara čistog alkohola po stanovniku. Drugo mjesto zauzima Italija sa 14,0 litara. **U SR Hrvatskoj pije se 12 litara čistog alkohola po stanovniku, čime naša republika stoji na sigurnom trećem mjestu u Europi.** Kod nas se pije čak i više nego u vinorodnoj Španjolskoj ili u zemljama kao što su Zapadna Njemačka, Švicarska, Švedska, Mađarska itd., koje redom slijede iza nas.
Društvo napreduje i razvija se, u njegovoj suvremenoj strukturi ima sve manje mjesta za opijanje i alkoholizam. Jedna od važnih značajki današnjeg društva jest razvoj proizvodnih odnosa s automatiziranom industrijskom proizvodnjom i veoma razvijenim motoriziranim prometom. U takvom društvu alkoholno piće znači sve veću opasnost za sigurnost i dobro stanje pojedinaca, obitelji i čitavog društva. Međutim, i unatoč tome ljudi i dalje piju preko mjere, u skladu s prihvaćenim tradicijama, običajima i vjerovanjima, pa nije čudo da se posljedice toga susreću na svakom koraku.
Ljudi piju kad je toplo da se rashlade, kad je hladno da se ugriju, kad su žalosni da zaborave tugu, kad su veseli da se još bolje razvesele. Ljudi piju i jer vjeruju da alkoholno piće liječi mnoge bolesti: želučane smetnje, slabokrvnost, opću slabost, nesanicu i mnoge druge.

Statistika

Institut za proučavanje i suzbijanje alkoholizma, Zagreb, izradio je analize za područje SR Hrvatske.

	(u postocima) alkoholičari	prekomjerno	ne piju
Crna metalurgija	21.5	15,6	62,9
metalna industrija	16,1	16,3	67.6
kemijska industrija	15,9	20,2	63.9
tekstilna industrija	14,7	21,9	63,4
Ukupno	16,5	18,0	65,5

Ova nam tablica pokazuje koliki postotak muškaraca zaposlenih u četiri industrijske grane boluje od alkoholizma, koliko ih prekomjerno pije, a koliko ih uopće ne pije. Prosječna dob alkoholičara iznosi 30–49 godina (90 posto). U ukupnom broju najviše ima onih koji su oženjeni.
Kod žena ovi podaci izgledaju, naravno, drugačije.

	(u postocima) alkoholičari	prekomjerno	ne piju
Crna metalurgija	—	—	—
metalna industrija	0,9	1,7	97,4
kemijska industrija	1,3	1,9	96.8
tekstilna industrija	1,0	2,7	96,3
Ukupno:	1,0	2,6	96,5

Žene se odaju alkoholu najčešće u dobi od 40 do 49 godina (45,7 posto); najviše utvrđenih alkoholičara ima među rastavljenim ženama.

Analiziramo li stručnu spremu anketiranih radnika, dobit ćemo ove podatke:

	(u postocima) alkoholičari	prekomjerno piju
NK i PK	19,6	20,6
KV i VK	13,1	14,9

Kod žena:

	(u postocima) alkoholičari	prekomjerno piju
NK i PK	1,0	2.2
KV i VK	0,8	2,6

Alkohol i zdravlje

Alkoholičar je svaki onaj bolesnik koji je zbog prekomjernog uživanja alkoholnih pića postao o njima ovisan te trpi od tjelesnih i duševnih oštećenja izazvanih alkoholom ili od poremećenih odnosa s okolinom. Za one pak koji često, no neredovito konzumiraju veće količine alkohola, koji se, dakle, nalaze u stanju akutnog pijanstva, ne može se, bar s medicinskog stajališta, reći da su alkoholičari. Ali, takvi koji se često nalaze u stanju akutnog pijanstva, na najboljem su putu da postanu alkoholičari.
Stupanj pijanstva ovisi o količini alkohola u krvi. To se mjeri u promilima, tj. po količini alkohola koja se nalazi na tisuću dijelova krvi. Pri visokoj koncentraciji, tj. kad 5 kapi alkohola cirkulira na 1000 kapi krvi, dolazi do teške alkoholne nesvijesti i ubrzo nakon toga do smrti zbog akutnog trovanja alkoholom. Da bi do toga došlo, dovoljno je da srednje teška osoba popije na dušak recimo 3/4 do jedne litre konjaka. Na prvi pogled čini se da je to relativno mala količina, pa je razumljivo da se ljudi čude i ne vjeruju u taj podatak. Mnogi, naime, popiju na dan i više od litre konjaka pa ipak ne umiru od trovanja alkoholom. No, rijetko tko popije tu količinu na dušak.
Teže alkoholno otrovanje veoma je opasno stanje, često smrtonosno, jer medicina nema pouzdanog sredstva ili terapeutskog postupka kojim bi se mogla znatnije ubrzati razgradnja alkohola u jetri ili njegovo izlučivanje iz tijela.
Smrt pijane osobe relativno je česta zimi, zbog smrzavanja u alkoholnom snu. Osobito valja upozoriti na smrtonosna trovanja djece alkoholom. Često se javljaju upravo u ovo doba godine, kad se peče rakija. S obzirom na malu tjelesnu težinu djeteta, smrt lako nastupi i nakon manje količine alkohola. **U našoj zemlji umire više od stotinu djece godišnje od akutnog trovanja alkoholom i to uglavnom u jesen.**
Usprkos tome što kod akutnog pijanstva dolazi do različitih poremećaja ponašanja, ipak ono, općenito uzevši nije bolest iako može imati tragične posljedice. Pijana osoba ponaša se nekritično, riskira više no što bi to učinila trijezna, osjeća se jačom, sposobnijom, pametnijom itd. Poznati su oblici akutnog pijanstva koji pokazuju izrazito teške duševne poremećaje. O tom pijanstvu, koje se razlikuje od poznatog uobičajenog pijanstva, govori se kao o tzv. bolesnom pijanom stanju. Ono se kod pojedinih osoba može pojaviti i nakon uzimanja malih količina alkohola. Osobe koje zapadaju

u bolesno pijano stanje mogu napasti, ozlijediti ili ubiti oso
be u svojoj okolini, a kad se otrijezne, ne sjećaju se što e
s njima za to vrijeme dogodilo. Akutno pijana osoba ne mo
že kontrolirati svoj rad, vladanje i govor. I u običnom p
janstvu pijana osoba može izazvati niz neprilika, a mož
počiniti i zločin. Zbog toga i takvo pijanstvo može čest
imati tragične posljedice koje mogu izmijeniti svu buduć
nost opite osobe. **Treba upamtti da u sudskom postupku p
janstvo nije, kako se to često misli, olakšavajuća, već u
ravo obratno — otežavajuća okolnost.** Međutim, osim aku
tnog djelovanja alkohola i akutnog opitog stanja javljaj
se u čovjeku i posljedice dugotrajne, nekontrolirane p
trošnje alkoholnih pića — u obliku teške bolesti alkoholi
ma. Za razliku od društvene potrošnje alkoholnih pića, a
koholizam je bolest koja nastaje ako osoba dugotrajno
prekomjerno pije alkoholna pića i zbog toga joj bude o
tećeno duševno i tjelesno zdravlje. Alkoholičar pije zbo
toga što je postao ovisan o alkoholu: on bez njega ne mož
Njime on rješava sve svoje svakodnevne životne problem
pa pije zato jer mora piti, a ne zato jer hoće piti. Dok
na akutno pijanstvo još i može gledati kao na normalni pr
blem, alkoholizam je teška bolest koja zahtijeva liječen
i kod koje bolesnici najčešće ne mogu sami sebi pomoć
U posljednje vrijeme ta bolest zahvaća velik broj ljudi i
većini zemalja. To je bolest druga ili treća po težini i
po broju oboljelih, a tako i po broju komplikacija i um
lih. U Hrvatskoj se npr. svake godine, samo u bolničkı
psijihatarskim ustanovama, liječi više od 5000 alkoholičar
Slijedeća nam tablica pokazuje broj alkoholičara stacion
rano liječenih u psihijatarskim ustanovama:

Godina	muškarci	žene	ukupn
1965.	2.966	358	13.3
1966.	3.339	385	3.7
1967.	3.771	472	4.2
1968.	4.522	535	5.0

Broj alkoholičara stacionarno liječenih u psihijatarskim u
tanovama Hrvatske, prema bračnom stanju:

Bračno stanje	1965.	1966.	1967.	196
oženjen	1864	2610	3038	378
neoženjen	593	507	613	55
rastavljen	498	391	352	37
udovac	152	117	148	17
nepoznato	277	99	92	16

OLIZAM
J
TSKOJ

Promjene osobnosti

S vremenom alkoholizam dovodi do većih promjena osobnosti. Alkoholičar postaje nekritičan prema svojoj bolesti, počinje napuštati svoje obveze, slabije raditi i konačno se javljaju teške neprilike i krize u obitelji. Obično se javljaju i različite specifične bolesti kroničnog alkoholizma. Najpoznatije od svih bolesti jesu: delirijum tremens, patološka ljubomora, Korsakovljeva bolest, oštećenje jetre, oštećenje drugih probavnih organa, oštećenje mozga, srca itd. Alkoholičar umire znatno ranije u prosjeku 20 godina ranije od nealkoholičara.

Delirium tremens psihički je poremećaj koji nastaje nakon dugog trajanja kroničnog alkoholizma. Obično nastaje naglo, a samom izbijanju često pogoduje i neka popratna ozljeda, bolest ili uzrujavanje. Delirij počinje nemirom, poremećajima svijesti, halucinacijama, temperaturom, jakim znojenjem, poremećajima u radu srca i drugim, rjeđim simptomima. Bolesnik zamjenjuje osobe u svojoj okolini, gubi orijentaciju, izražava jaki strah, sav se nalazi u neprestanom nemiru i drhtanju. Usprkos suvremenom liječenju, ta bolest u 10 do 15 posto slučajeva završava — smrću.

Patološka ljubomora: u blažem se obliku vrlo često javlja kod kroničnih alkoholičara. U težim slučajevima alkoholičar iznosi svoje ljubomorne misli u takvu obliku da konačno ostavlja dojam težeg psihičkog bolesnika, opasnog za svoju okolinu, pa ga treba poslati na liječenje u psihijatarsku bolničku ustanovu. Na alkoholičara se ne može djelovati nikakvim dokazima, pa čak ni onda kad okrivljuje staru, izmučenu ženu za nevjeru.

Demencija se javlja kao posljedica oboljenja mozga, i vrlo je teška posljedica kroničnog alkoholizma. Pod demencijom alkoholičara općenito se razumijeva stanje kad popuste intelektualne sposobnosti u osobe koja je prije inače bila normalna i intelektualno razvijena.

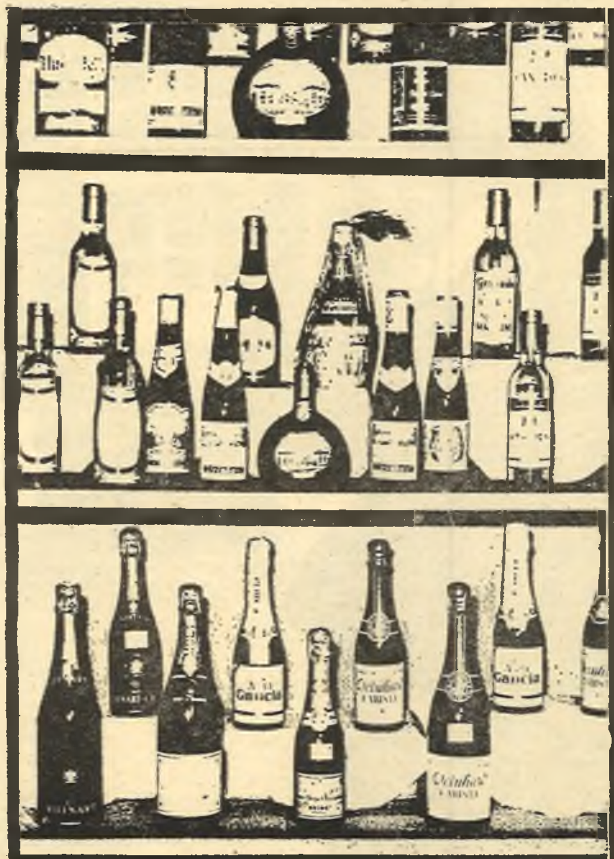
Kako se postaje alkoholičar?

Alkoholičar doživljava niz promjena vlastitog vladanja i vlastite ličnosti. Sve se to odražava na njegovoj obitelji, na njegovu radu i mjestu u društvu. U početku on se kreće u istom društvu i nastoji na svaki način sakriti svoju ovisnost o alkoholu. No kasnije ispada iz određene društvene grupe, pada sve niže i sve se više kreće među alkoholičarima. Alkoholičar na posao u početku dolazi trijezan, a opija se po završetku radnog vremena. Na taj način može sakrivati svoju ovisnost o alkoholu. Tome pomaže i njegovo nastojanje da u toj fazi bolesti svakome učini neku uslugu, da svakoga pozove na piće, skrivajući time vlastitu ovisnost o alkoholnom piću. Međutim, pred obitelji ne može dugo skrivati svoju sklonost alkoholu, pa zbog toga u kući postaje grub prema ženi i djeci, prost i nasilan. Konačno alkoholičar biva izbačen iz društva, te ovisi o pomoći i skrbi organa socijalne i zdravstvene zaštite. U toj fazi alkoholičar je već obično moralno i intelektualno potpuno propao.

Liječenje

Liječenju alkoholizma danas se prilazi na osnovu rezultata znanstvenih istraživanja izvršenih u posljednjih 50 godina. Alkoholizam je dugotrajna bolest, koja prije nego bolesnik dođe na liječenje traje u prosjeku 5–10 godina. Zbog toga i za samo liječenje treba predvidjeti ne samo medicinske postupke nego i određenu formu preodgajanja, a to je dugotrajan postupak, što je i razumljivo kad se sjetimo da je riječ o preodgajanju odrasle, već formirane ličnosti. U liječenju alkoholizma mogu se razlikovati slijedeće metode: liječenje upotrebom različitih lijekova, pojedinim psihoterapeutskim postupcima i, konačno, liječenje metodom terapeutske zajednice, u čemu će glavnu ulogu imati alkoholičar. Utemeljitelj liječenja alkoholičara u nas jest poznati prof. dr. Vladimir Hudolin, koji je toj problematici posvetio svoj život. Okružen ekipom vrsnih suradnika, on je postao najboljim stručnjakom i organizatorom liječenja alkoholičara u svijetu.

Zalaganjem dr. Hudolina i njegovih suradnika, 1964. godine formirani su prvi klubovi liječenih alkoholičara. Ti klubovi imaju ulogu da nastave s liječenjem sada već bivših alkoholičara, koje je započeto u bolnici ili ambulanti. Takvo liječenje na principu autopsihoterapeutske skupine vezano je tjednim sastancima, a osim toga klubovi preuzimaju brigu o alkoholičaru i njegovoj obitelji. Time se bolesniku stvara nova društvena sredina koja mu zamjenjuje staru, onu koja ga je navodila na alkoholizam. Među liječenim alkoholičarima stvaraju se odnosi prijateljstva, razumijevanja, ljubavi i na taj se način omogućuje njihova resocijalizacija. Danas na području Hrvatske radi oko 120 klubova liječenih alkoholičara. Klubovi su učlanjeni u svoje Udruženje. Čitajući izvještaje klubova, vidljivo je da Udruženje naglo raste, brojčano jača, a kvaliteta rada u klubovima napreduje. Računa se da je u te klubove učlanjeno oko 20.000 liječenih alkoholičara i njihovih obitelji. Ti klubovi održavaju redovne terapeutske sastanke, koji su veoma dobro posjećeni. Na sastancima se razmatraju osnovni problemi, kao što su: međuljudski odnosi, alkoholizam na selu, alkoholizam u industriji, te problem recidiva u klubovima i rad s obitelji. U klubovima se često raspravlja i o pojedincima i traže se mogućnosti da se što prije i što bolje riješe njihovi problemi. Velik broj klubova uspio je veoma dobro organizirati rad s obiteljima bolesnika. Pokazalo se da je tamo gdje je rad s obitelji dobro organiziran, znatno manji broj recidiva, rjeđi su izostanci sa sastanaka, a uvedene aktivnosti mnogo su bogatije. Neki klubovi imaju zakupljena odmarališta za djecu svojih članova, pa na taj način pružaju zaista kompletnu brigu cijeloj obitelji. U klubovima surađuju i stručnjaci kao što su liječnik, socijalni radnik itd. Ovi klubovi održavaju svake godine i kongrese kojima prisustvuje nekoliko tisuća delegata.

Moj tata više ne pije

Koliko sam gorda i ponosna kad izgovorim ove naizgled obične riječi! A ne tako davno sa strahom sam čekala susret s ocem — susret s alkoholom. Mučne su i teške misli koje me i sada poneki put obuzmu. Podiđu me žmorci straha kad se sjetim besanih noći i izbezumljene očeve slike. Pitala sam se uvijek, bez odgovora, što je to otac našao u alkoholu, što mu je milije od majke i nas, njegove djece. Pitala sam, a odgovora nije bilo. Jednog dana tata nas je napustio. Otišao je u bolnicu s odsječenom nogom, koju je izgubio u kandžama nemani alkohola. A onda, nešto je u ocu sazrelo, neka misao koju je sigurno pijan potiskivao u podsvijest. Odlučio je da se liječi od te opake bolesti. Sretan da je dan kada je otišao u Osijek na liječenje, odakle nam se vratio nasmiješen i blag, onakav kakav on u biti i jest! Prošle su otad dvije i pol godine mira i sreće, prošle su dvije i pol godine mirnog sna. MOJ TATA VIŠE NE PIJE. Koliko sam gorda i ponosna kad izgovorim ove naizgled obične, a tako velike riječi.

EVICA I., VIIa

Iz Udruženja klubova liječenih alkoholičara SRH

Broj članova KLA (30. VI. 1971.) u SRH	
Liječeni alkoholičari u KLA	9.143
Članovi obitelji	11.231
Ukupno	20.374

BROJ ČLANOVA OBITELJI I SAMCI

2 člana	2.445
3 člana	3.464
4-5 člana	10.391
6-7 člana	1.426
8 i više članova	407
Samac (živi sam)	2.241
Ukupno	20.374

LIJEČENI ALKOHOLIČARI — ČLANOVI KLUBA, PREMA BRAČNOM STANJU

neoženjen	914
oženjen	6.492
rastavljen	1.280
udovac	457
Ukupno	9.143

Obavijest

Kao i svake godine, zagrebački Institut za proučavanje i suzbijanje alkoholizma organizira jesenske simpozije o alkoholizmu, narkomanijama i drugim socijalno-psihijatarskim i ostalim medicinskim temama. Ove se godine između 1. i 3. listopada održava već tradicionalni 7. međunarodni simpozij o alkoholizmu i drugim narkomanijama. Simpozij se održava u hotelu Esplanade-Intercontinental, a prema do sada pristiglim prijavama, očekuje se dolazak više od stotine sudionika iz svih republika SFRJ, te velik broj iz europskih i izvaneuropskih zemalja. Uz ovaj simpozij, 3. listopada održat će se 4. kongres klubova liječenih alkoholičara u velikoj dvorani Studentskog centra. Očekuje se dolazak oko 4000 delegata klubova liječenih alkoholičara. Uz Udruženje klubova liječenih alkoholičara, ovaj kongres organizira Republička konferencija SSRNH, Republičko vijeće sindikata, Republički odbor Crvenog križa Hrvatske i Savez protiv alkoholizma i drugih narkomanija u SR Hrvatskoj.

Literatura:

Dr. Vladimir Hudolin: Čovjek i alkohol

Dr. Vladimir Hudolin: Alkoholizam u Hrvatskoj

Dr. Vladimir Hudolin: Suvremeni problemi alkoholizma i narkomanija

.... Prvi kongres klubova liječenih alkoholičara 1968.

Ljuba Ulemek: Izvještaj o radu Udruženja klubova liječenih alkoholičara za razdoblje od 7. VI 1969. do 30. VIII 1970. »AL-klub«, godište 1970-1971.

Priredio: Ivan Cerovac

FILM naš hrvatski dospio je u takvo stanje da nema druge nego pozvati hitnu pomoć i odvesti bolesnika na jedino moguće spasonosno mjesto: na kirurški stol Veseljka Velčića, novog primarijusa naše kulturne bolnice.

Neka se ovaj naš dramatični apel ne protumači kao poziv državi da preuzme opet dužnosti upravljanja i prava odlučivanja u onoj sferi društvene djelatnosti u kojoj je nekada njezina svemoćna i svuda prisutna birokratska mašinerija nanijela toliko zla. Ali današnji trenutak našeg filma ujedno je i trenutak kada država treba izvršiti jednu od onih zadaća koje neprijeporno pripadaju državi, zadaća zbog kojih je država morala postojati u svim nama poznatim vremenima i zbog kojih ona postoji i danas.

U Hrvatskoj već gotovo godinu dana nije snimljen ni jedan film, a po svemu sudeći, ni mjeseci koji dolaze neće biti plodniji. Je li posrijedi trenutna nezainteresiranost i nevoljkost filmskih stvaralaca prema vlastitom poslu i zanatu? Čini se da nije u tome stvar. Natječajna komisija Fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti pravodobno je odobrila šest filmskih projekata i danas šest kompletnih filmskih ekipa čeka producentsku odluku.

Je li posrijedi možda ona, već poslovična naša privredna »besparica«? Ne bi se reklo! Blagajnik Fonda raspolaže dovoljnim sredstvima da udovolji svim dogovorenim obvezama prema producentima i filmskim ekipama; »Jadran-film« je još uvijek jedno od najsolidnijih i najpouzdanijih evropskih filmskih poduzeća; »Croatia-film«, najveći naš distributer, bogatiji je nego ikada prije zahvaljujući donekle i komercijalnim uspjesima vlastite filmske produkcije; a ni »Kinematografi-Zagreb«, kao ni ostali prikazivači, nisu još site godine zamijenili za gladne.

Upitajmo se, nadalje, da li netko od tih, već spomenutih, temeljnih faktora filmskog života ipak sabotira, podmuklo i lukavo, interese domaćeg filma. Tako bi mogao postupati netko kome je u interesu da domaći film nestane s društvene scene. Na svu sreću, činjenice govore da takva likvidacije jednog kulturnog i privrednog dobra nikome ni danas ni u perspektivi ne odgovara. Dapače, nikada još svi ti čimbenici nisu bili tako spremni na suradnju, međusobno razumijevanje i uzajamne usluge kao danas. Filmski autori su već odavno odbacili manire siromašnih ali prkosnih aristokrata, svjesni da im je samo u područci široke publike uvjet opstanka. »Jadran-film« je i previše jasno osjetio kako pušu svjetski monetarni vjetrovi da bi se još uvijek mogao nadati zlatnoj kiši koprodukcija; solidni su se distributeri ipak uvjerili da nekontrolirani i pomamni uvoz jeftinog stranog filma tjera vodu samo na mlin sitnih švercera i da jedino proizvodnja i izvoz domaćeg filma može značiti jamstvo trajnog i uravnoteženog ekonomskog prosperiteta; prikazivači, također, sve prisnije shvaćaju da im u budućnosti samo domaći film može osigurati beneficirani tretman kulturnih djelatnika.

Treba, dakle, odgovoriti u čemu je ta bolest koja, unatoč vitalnosti svih organa, ipak lomi i ubija organizam hrvatske kinematografije?

Situacija je preozbiljna za nagađanja. Odgovor treba dati onaj koji je pred nacijom najodgovorniji za život kulture. I ne očekujemo samo dijagnozu, nego i zahvat. Prvi korak k izlječenju.

Hrvatski film u Londonu: »Lisice« Krste Papića

Nedavno je završen »Tjedan hrvatskog filma« u Londonu, a upravo je ovog tjedna u toku uzvratni posjet engleske kinematografije Zagrebu. Zamolili smo KRSTU PAPIĆA, člana hrvatske filmske delegacije, da nam kaže kako je doživio prijem i odjek hrvatskog filma u Velikoj Britaniji.

Ja osobno vrlo sam realno gledao na projekcije hrvatskih filmova u Velikoj Britaniji: Želim reći da nikako nisam očekivao da ćemo mi sa svojim filmovima biti neka vrsta filmskog događaja sezone u Londonu, gradu koji je sigurno jedan od najvećih i najjačih kulturnih centara u suvremenom svijetu. Nisam mogao ignorirati činjenicu da su naši filmovi bili prikazani u Nacionalnom filmskom teatru, u dvorani u kojoj se prikazuju najreprezentativnija djela filmske umjetnosti. U toj dvorani odigrava se i čuveni Londonski filmski festival. Nisam očekivao da će direktor tog teatra, g. Ken Wlashin, vrlo poznati stručnjak u filmskom svijetu, organizirati ovaj naš »Tjedan«. On ne dopušta da se u toj dvorani prikaže bilo koji film koji on prethodno nije vidio i valorizirao, a njegovi su kriteriji isključivo estetski. Isto tako, prijem hrvatske filmske delegacije bio je više nego sjajan, jednako od filmskih ljudi kao i od Foreign Officea. Hrvatske filmove za ovaj »Tjedan« izabrao je u Zagrebu sâm g. Ken Wlashin. Kako mi je rekao, njega je u tom izboru vodio slijedeći kriterij: uzimao je filmove koji nisu stariji od tri godine; zatim, želio je predstaviti hrvatski film kao kinematografiju u kojoj su zastupljeni svi filmski žanrovi. On je bio fasciniran činjenicom da u Jugoslaviji postoje posebne nacionalne kinematografije. U jednom intervjuu javno je preporučio kinematografiji Velike Britanije da i sama slijedi taj put, jer — recimo — Škotska i Wales nemaju svoje kinematografije. Da smo mi sami izabirali svoje filmove, vjerojatno bi taj izbor bio nešto kvalitetniji, jer hrvatski film ima još nekoliko zaista odličnih filmova koji su stariji od tri godine i kojih se ne bismo smjeli stidjeti u bilo kojoj konkurenciji. U svim velikim britanskim listovima »Tjedan hrvatskog filma« najavljen je kao značajna kulturna manifestacija u Londonu. Mi smo bili intervjuirani od mnogih novina, TV i radio-studija. Na žalost, točno sa završetkom našeg »Tjedna« u Engleskoj je počeo petodnevni štrajk novinskih radnika, tako da je taj kontinuitet napisa o našem hrvatskom filmu bio tim štrajkom prekinut.

Alan Bates i Julie Christie u filmu »The Go-Between«

Dalibor Brozović

O JEZIKU SRBA U HRVATSKOJ

Neki specifični problemi što proistječu iz jezičnih odredaba u nacrtu amandmana Ustava SR Hrvatske

U članku »O jezičnim odredbama u nacrtu hrvatskog ustava«, objavljenome u Hrvatskom tjedniku od 17. rujna, obećao sam da ću drugom prilikom govoriti o nekim posebnim jezičnim problemima Srba u Hrvatskoj. Na taj je moj tekst bilo nekoliko odaziva, a drug Zdravko Krstanović uputio mi je i »Otvoreno pismo« (tiskano u ovom broju HT). Jedno i drugo obvezuje me da nastavim razgovor o temi koju sam načeo.

Prije svega, pitanje o fizionomiji jezičnoga standarda srpskoga stanovništva SR Hrvatske nije načelno povezano s jezičnim pravima hrvatskih državljanja srpske narodnosti (riječ »narodnost« upotrebljavam ovdje u značenju pripadništva, svojstva). Ta prava treba da se ostvaruju bez obzira na to kakvu fizionomiju svoga jezika prihvatili sami Srbi u Hrvatskoj i ona ne mogu biti uvjetovana ovakvim ili onakvim rješenjem. Ali u čisto praktičnom, tehničkom smislu, u organizacionim i institucionalnim oblicima koje Nacrt predviđa (ali ne precizira) za ostvarivanje tih prava, pojedina moguća rješenja nužno će zahtijevati i različite putove.

Jezična prava Srba u Hrvatskoj ne smiju se uvjetovati ni traženjem reciprociteta za Hrvate u drugim republikama, u BiH, u Srbiji (dijelovi Vojvodine), u Crnoj Gori (Boka Kotorska). Široko slobodoljubive i načelne odredbe hrvatskoga ustava znače same po sebi brigu hrvatske države za s v e svoje građane, one nisu rezultat cjenkanja s drugim republikama niti su rađene za izvoz u njih. Razumije se, to ne isključuje mogućnost moralnoga djelovanja tih odredaba već samom njihovom opstojnosti, niti to znači da se jedan narod može dezinteresirati za svoje sunarodnjake izvan granica svoje nacionalne države. Ne, to znači samo da se mi ne smijemo navesti na to da prava svojih sudržavljana uvjetujemo pravima svojih sunarodnjaka izvan Hrvatske — takva se politika prije ili poslije osvećuje onomu tko je pokreće.

Nakon tih općenitih istina možemo prijeći na konkretne probleme. Neke lingvističke činjenice omogućuju različita shvaćanja o tom kakav treba da bude ili kakav jest jezik Srba u Hrvatskoj. To su slijedeće jezične činjenice:

1. Dijalekti između hrvatsko-slovenske i srpsko-makedonske odnosno srpsko-bugarske granice tvore u historijsko-komparativnom smislu jedan (južno)slavenski jezik (čisto terminološki, jezik u tom značenju zovemo jezikom-dijasistemom).
2. Na temelju novoštokavskog dijalekatskog tipa toga jezika-dijasistema formirao se jedan model književnoga (tj. standardnoga) jezika te su prema tomu modelu konstituirali svoj nacionalni standardni jezik i Hrvati (od polovice XVIII. stoljeća, s time da se kajkavski sjeverozapad priključio za Preporoda) i Srbi (od vremena Vuka Karadžića). U sociolignvističkoj terminologiji zvat ćemo ta dva nacionalna standardna jezika varijantama spomenutoga apstraktnoga modela.

Iznesenu sažetu definiciju složene hrvatske i srpske jezične situacije jedva da će koji moderan profesionalni lingvist osporavati. No u prošlosti su unitaristi nastojali pod svaku cijenu izvući iz tih činjenica određene zaključke u prilog svojih teza i pretenzija, tvrdeći da slavistički i dijalektološki lingvistički aspekt automatski vrijedi i na jezično-pravnom, sociolingvističkom, kulturno-jezičnom i nacionalno-jezičnom planu. Takva je postavka, naravno, neodrživa, pa su danas pojmovi i u teoriji i u praksi uglavnom već raščišćeni: u društvenom, pravnom, nacionalnom, kulturnom, književnom i svakom drugom sličnom funkcionalno-jezičnom smislu govorimo o hrvatskom i o srpskom standardnom jeziku (ili, tradicionalno, književnom jeziku). Neki specifični lingvistički aspekti imaju značenje za stanovite kabinetske discipline, a u praktičnom smislu odražavaju se samo u pojavnosti komunikacione situacije Hrvata i Srba, koja je bez sumnje drugačija nego između bilo koja dva druga slavenska naroda, ali to nitko i ne niječe, niti treba da niječe (npr. iz kakve bojazni, osjećaja ugroženosti i sl.).

Zaista ne mislim polemizirati sa Zdravkom Krstanovićem, iako u njegovu pismu ima i neobičnih tvrdnja, a očito je da je upravo on reagirao i uzrujano i nervozno, s polemičkim notama za koje ne znam na koga se odnose (na moj tekst svakako ne). No moram govoriti o dva načelna pitanja na koja je drug Krstanović kategorički odgovorio, tj. on za teoretsku mogućnost da bi hrvatski jezik bio ujedno i jezik Srba u Hrvatskoj odgovara odlučno **ne**, a za mogućnost da hrvatski Srbi prihvate srpski jezik kakav se formirao u SR Srbiji tvrdi isto tako odlučno da je već realizirana. Samo, stvari ipak nisu tako jednostavne, i o jednom i o drugom može se još štošta reći.

Pozivajući se na činjenicu da hrvatski i srpski dijalekti pripadaju istomu dijasistemu i na činjenicu da je novoštokavski model standardnoga jezika zajednički i Hrvatima i Srbima, unitaristi su nam uporno nudili i nametali jedinstven velikodržavni standardni jezik. Neprijatno se podsjećati da naši srpski sugrađani i kolege, na žalost, nisu bili podupirali otpor hrvatske javnosti i hrvatske znanosti kada je to bilo najpotrebnije, nego su se, uz rijetke iznimke, u najboljem slučaju dezinteresirali. Ali spomenuta bi se unitaristička argumentacija mogla primijeniti i za zahtjev da Srbi u Hrvatskoj prihvate hrvatski književni jezik. Stanovita gorčina sjećanja mogla bi koga navesti da takav zahtjev zaista postavi, no loša argumentacija ostaje loša i danas kako je bila i prije — mislim da je u mom prethodnom prilogu izneseno veoma jasno i nedvosmisleno upozorenje protiv eventualnih hrvatskih pokušaja u tom smislu. Ako je pak potrebno da se što zaboravi, onda u najboljem interesu hrvatske domovine valja i zaboravljati koliko se to god može.

S druge strane, nema smisla insistirati da je praktična realizacija standardnoga jezika u hrvatskih Srba bila u prošlosti ili da je danas jednaka standardnoj jezičnoj praksi na području SR Srbije. Tu su fakti suviše očiti. Ne radi se samo o razlici u jatu, koja je, uostalom, prilično ozbiljna, jer se ne može tvrditi da je ekavsko-ijekavsko dvojstvo općesrpska osobina. Stvarnost je takva da je u SR Srbiji praksa standardnoga jezika ekavska, a ijekavicom se služe samo pojedinici pisci, publicisti, filolozi ili kulturni radnici podrijetlom iz Crne Gore, BiH ili Hrvatske, i to često uz paralelnu uporabu ekavice (onda su upotrebne sfere različite). U Hrvatskoj (i u BiH) Srbi se pak redovno služe ijekavštinom, bar domaći, a samo su pojedinci svjesno prihvatili ekavštinu po vlastitom izboru ili, rjeđe, zato što potječu iz dijalekatski ekavske sredine (Srbi u SR Hrvatskoj gotovo su svi u dijalekatskom smislu ijekavci, iznimkom su samo rijetki izolirani srpski zaseoci na kompaktnom ikavskom terenu, sporadički ikavizirani, i ekavski kut na sjeveroistoku, uz međe SAP Vojvodine).

Ekavsko-ijekavsko dvojstvo ima dakle ozbiljnu važnost, ali mnoge druge manje uočljive jezične osobine imaju još veće praktično značenje. Uzmemo li npr. **Prosvjetu** br. 608-609. (God. XXVIII, juli-avgust 1971), gdje se raspravlja i o jeziku u školama SR Hrvatske, i uzmemo li i Krstanovićev prilog u tom broju **Prosvjete** (str. 14) ili njegovo pismo u ovom broju **HT**, nećemo mehaničkim ekaviziranjem dobiti tekstove koji bi u jezičnom pogledu biti takvi kao da ih je napisao koji novinar **Politike** ili suradnik kakva beogradskog, novosadskog, ili niškog časopisa. O tome nema smisla diskutirati, lako je provjeriti. Nema doduše sumnje da se u posljednje doba ulažu prilični napori kako bi tekstovi u **Prosvjeti** što lakše položili spomenuti test sa zamišljenom mehaničkom ekavizacijom, ali za sada još nema pravoga uspjeha.

Potrebno je ipak još jednom jasno kazati da Srbi u Hrvatskoj imaju pravo prihvatiti kao svoj upravo onakav jezik kakav se upotrebljava u SR Srbiji. Dapače, u mnogom bi to pogledu bilo jednostavnije, lakše, ekonomičnije, brže, efikasnije itd. nego tražiti kakvo treće rješenje. U krajnjoj liniji, to bi značilo i prihvaćanje ekavštine. Ali bojim se da bi se to sve moglo lako provesti samo na papiru, a da su sve pobrojene praktične prednosti samo načelne, apstraktne. Jer da se stvarno promijene jezične navike i tradicije u standardnoj praksi jednoga ljudskog kolektiva, potreban je kolosalan napor. Kad bi se on i uložio, u slučaju srpskog stanovništva u Hrvatskoj postiglo bi se samo to da bi nakon uspjeha trebalo odmah investirati novu energiju kako zajednički život sa Hrvatima i ekonomski, društveni i kulturni procesi u Hrvatskoj ne bi taj postignuti uspjeh pokvarili! A eventualno odricanje od ijekavštine značilo bi i odricanje od vlastitih tradicija i vrednota za koje nije sigurno da bi se automatski dobila adekvatna nadoknada.

Sve što govorim nije nipošto agitacija protiv srbijansko-vojvođanskoga rješenja jezičnoga problema za Srbe u Hrvatskoj. Nikakav hrvatski interes ne bi bio time ugrožen. Radi se samo o tom da je i profesionalni lingvist, kao i svaki drugi stručnjak, dužan da na svom području pruži javnosti na uvid sve momente koji mogu biti od interesa za donošenje kakve važne odluke, a 2. točka IV. amandmana postavlja Srbe u Hrvatskoj pred zaista važnu odluku — o vlastitu jeziku. Mislim da sam pokazao kakve poteškoće obećava globalno prihvaćanje srbijansko-vojvođanske jezične norme i prakse. Vidi se to najbolje na primjeru Krstanovićeva »Otvorenog pisma«. On je po studiju filolog, piše s namjerom da dokaže kako je jezik Srba u Hrvatskoj onakav kakav je u Srbiji, a ipak ne uspijeva ni

(Nastavak na 17. stranici)

OTVORENO PISMO DALIBORU BROZOVIĆU

Poštovani druže Brozoviću,
Iako nisam lingvist, nego samo student našeg jezika i jugoslovenskih književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, iznijeću svoje sudove o dijelu problematike koju ste obuhvatili u članku »O jezičnim odredbama u nacrtu hrvatskog Ustava« (Hrvatski tjednik, br. 22), smatrajući da su neki stavovi izneseni u članku neprihvatljivi za srpski narod u SR Hrvatskoj. Pišem Vam jer cijenim Vaša naučna djela, a problemi o kojima je riječ od sudbonosne su važnosti za kulturu srpskog naroda u SR Hrvatskoj i za harmoničan razvitak naše domovine.

Smatram da je dilema o književnom jeziku srpskog naroda u SR Hrvatskoj iskonstruisana, što ne znači da je odgovoreno na sva teorijska i praktična pitanja. Vi kažete: »jedan pojam, pojam jezika Srba u Hrvatskoj, bojim se da još nikomu nije pravo jasan«. Međutim, srpskim piscima, naučnicima i drugim kulturnim radnicima u našoj Republici — jeste jasan. Književni jezik srpskog naroda u Hrvatskoj potvrđivao se vijekovima na ovome tlu u crkvenim spisima, srpskim časopisima, novinama, zbornicima i naučnim publikacijama, te u knjigama pisaca i naučnika. Afirmisao se u pjesništvu i prozi (pomenuću samo XVIII i XIX vijek) Orfelina, Grujića, Pucića, Borojevića, Sundečića, Utješinovića Ostrožinskog, Mrkalja, Matavulja i drugih. Živa izdavačka djelatnost nikad se nije ugasila; postojale su srpske štamparije i izlazili časopisi i nedjeljnici (uglavnom ćirilicom) kojima se vrijednost ne može negirati: »Srpsko-dalmatinski magazin«, »Srpska zora«, »Dubrovnik«, »Srđ«, »Srpski glas«, »Neven«, »Magazin sjeverne Dalmacije« (uređivao ga Vladan Desnica), »Srpska riječ« i dr. Niko ozbiljan ne može tvrditi da je jezik ovih časopisa i novina hrvatski ili da je npr. Nikanor Grujić (pisao ekavicom) stvorio djela na hrvatskom jeziku. Nikakvom akrobatikom ne može se opovrći istina: srpski narod u Hrvatskoj imao je i ima svoj srpskohrvatski ili kraće srpski književni jezik, koji se kroz tradiciju neprestano potvrđivao. Taj jezik bio je i ostao jednak jeziku srpskog naroda u Srbiji. Realizuje se obama izgovorima srpskog književnog jezika: ijekavskim i ekavskim. Prema tome, ni teorijski nije mogućno reći »da je hrvatski jezik ujedno i jezik Srba u Hrvatskoj«.

Potpuno je prihvatljiv Vaš stav: »odgovor na pitanje kakav je jezik Srba u Hrvatskoj pripada samo njima«. Na to pitanje već je odgovoreno. Ali Vaše tvrdnje: »Činjenica da su oni (Srbi op. Z. K.) građani Hrvatske ne daje pravo Hrvatima da govore u njihovo ime, jednako kako činjenica da su oni srpske nacionalnosti ne ovlašćuje ni Srbijance da ih zastupaju u jezičnim ili bilo kojim drugim pitanjima. Razumije se, kad bi Srbi u Hrvatskoj prihvatili kao svoj upravo onaj srpski jezik kakav se formirao i afirmirao u SR Srbiji, Srbijanci bi to mogli samo prihvatiti kao svršen čin. No ni to mi se rješenje ne čini vjerojatnim s obzirom na postojeća raspoloženja i navike«, — proizlaze, čini se, iz dnevne politike, a ne iz nauke. Riječ je o raspravama oko jezika, a ne o sudskom procesu u kojem neko nekoga mora da zastupa. Svoje stavove o spornim tačkama mogu da iznesu i srpski i hrvatski i koji drugi lingvisti, a srpski će kulturni radnici u SR Hrvatskoj, dabome, odlučiti!

Srpski narod prihvatio je »kao svoj upravo onaj srpski jezik kakav se formirao i afirmirao u SR Srbiji« (v. i Prosvjetu, br. 608-609, 1971). Uzimajući realizovanu činjenicu tek kao mogućnost, kažete: »to mi se rješenje ne čini vjerojatnim s obzirom na postojeća raspoloženja i navike«. Bilo bi apsurdno pitati Vas šta je književni jezik jer ste o njemu napisali poznate i vrijedne naučne studije. Ali u ovom članku sveli ste književni jezik na »postojeća raspoloženja i navike«, mada ste se u drugim zgodama s pravom protivili miješanju govornog i književnog izraza. Kontraverzija je nesumnjiva. Možda je, dozvoliću sebi da to kažem, ovaj Vaš napis u izvjesnoj mjeri žrtva nervoznog vremena.

Zdravko Krstanović

Ključ za modernu poeziju

Što se krije u imenu Slamnigove Barbare?

Ovim prilogom započinjemo povremeno objavljivanje odlomaka iz neobjavljenog rukopisnog djela Vlatka Pavletića posvećenog razrješavanju zagonetaka moderne poezije pomoću analiza antologijskih pjesama, naših i stranih. Naziv rubrike odreden je prema naslovu Pavletićeva djela — KLJUČ ZA MODERNU POEZIJU.

(Op. ur.)

Razlike u interpretacijama odredenih pjesama normalne su i neizbježne, s obzirom na to da se strujni krug djelovanja pjesničke strukture uspostavlja uz pomoć provodne i asocijativne moći čitaoca. Kritičar je također čitalac koji ulaže dio sebe u pjesmu koju interpretira. Nije važno hoće li pjesnik prihvatiti odredenu interpretaciju; važno je da se interpretacijom primi i uvjetno razriješi višeznačnost pjesme. Pa ipak, ako interpretacija nije samovoljno konstrukcija, apstraktna shema dogmatski nametnuta tekstu, onda se razlike, čak i jako velike razlike, mogu javiti na putu prema cilju u tumačenju i objašnjavanju funkcije pojedinih elemenata, eventualno i psihizma iz kojeg se pjesma rađa kao Venera iz pjene, ali ako su odista svi elementi pjesme u funkciji korelativnosti kojom se evocira dominantno čuvstvo ili stav stvaraoca, onda u konačnom očitovanju rješenja ne bi smjelo doći do nepremostivih udaljavanja i dijametralnih razilaženja. Evocira li se jednom korelativnom strukturom tuga, onda nikakva interpretacija ne smije logički uvjerljivo doći do suprotnog zaključka, naime, da ista ta pjesma izražava radost. U tom slučaju nešto ne valja: ili pjesma ili interpretacija.

Uviđanje ovoga pravila ne smije nas spriječiti da pokažemo razumijevanje za iznimke, jer i njih ima. No pomnijivom raščlambom takvih pojava obično se naknadno utvrđuje da se radi o krivom čitanju jednog dijela pjesme, ili pak o pogrešnom zaustavljanju na perifernom i popratnom kao na glavnom i usmjeravajućem, a to neizbježno uzrokuje udaljavanje od cilja usprkos tome što je ostatak operacije korektno i uvjerljivo obavljen.

Zanimljiva su u tom okviru veoma oprečna tumačenja Slamnigove pjesme BARBARA. Nikola Milićević ju je uvrstio u antologiju ljubavne poezije, dok je neki drugi kritičari smatraju izvanredno uspjelom i izvornom marinom. Otkud takva razlika u interpretaciji, kad se čini da je to tipični primjer opisa predmeta u korelativnoj funkciji? Dvosmislenosti ove virtuozno napisane pjesme pridonio je, vjerojatno svjesno, i sam autor, ali u njoj je ipak sve tako koherentno okupljeno oko središnje vizije da se čini nemoguće promašiti u pristupu.

Prije nego kažem je li u pravu Milićević ili oni koji mu proturječe, pokušat ću obaviti eliminatorni dio posla u predinterpretaciji, da bih utvrdio prihvatljivo polazište.

Naslov pjesme je sonorno, impresivno žensko ime BARBARA. Iako je to naša Bara, ili Barica, u ovom obliku zvuči gordo, lirski sugestivno, gotovo svetački. Ali... dvaput se javlja u Slamnigovoj lirici u istovjetnom obliku kao naslov dviju pjesama! To je svakako važan podatak i ne možemo ga ignorirati.

Prva koja je od tih jednako naslovljenih pjesama objavljena odnosi se nesumnjivo na djevojku Barbaru. Pjesmu čini posebno zanimljivom sjajno pogoden odnos u smjesi borbene sentimentalnosti i obrambene ironije, što pridonosi sasvim modernoj tenziji središnjeg dijela strukture, koja završava lucidnim paradoksom:

Barbara, naša jedina Barbara,
udala se.

A ništa ne znači, ako se udala i za nas.
Barbara, naša jedina Barbara,

Barbara je moderno kolokvijalno izražena tugovanka za izgubljenim danima mladosti: za djevojkom Barbarom, oličenjem naših prvih ljubavi, koje zakonito bivaju izgubljene zauvijek čak i u slučajevima kada postaju naše zakonite supruge. Pjesnik je to izravno i jednostavno kazao, ostajući na području psiholoških zapažanja i reminiscencija. Ne bismo, dakle, ovu pjesmu mogli uzimati ni u simbolskoj ni u korelativnoj funkciji, jer je svojevrsna meditacija u ispovijednom obliku. Ali morali smo je se prisjetiti prije nego nastavimo raspletati misterij druge pjesme pod istim naslovom BARBARA, s podnaslovom »Večernja ćakula barba Nike«. Napomenuo sam već da je u ovoj pjesmi dvosmislenost svjesno potencirana u namjeri da se objekt ne predstavi imenom, nego svojstvima. A kako ta svojstva mogu biti zajednička predmetu i biću, barci »Barbari« i djevojci Barbari, čitalac bi mogao biti eventualno obmanut početkom pjesme:

Barbara bješe bijela boka
Barbara bješe čvrsta, široka,
Barbara bješe naša dika
Barbara, Barbara, lijepa ko slika.

Kad si je vidio, gospe draga,
kako je stasita sprijeda i straga,
srce se strese ko val na žalu
ko štandarac lagan na maestralu.

No, već podnaslov, a osobito riječi »ćakula« i »barba Niko«, intoniraju pjesmu tako da je lakše i naravnije pomisliti na barku ili brod nego na djevojku. Pogotovu je takav daljnji slijed asocijacija neizbježan nakon druge strofe:

To je lada što rijetko se rađa,
to je prova staroga kova,
to je krma što sitno se drma
kad vješto promiče između molova
ko mlada krčmarica između stolova.

(Ah, barba, barba, gdje nam je Barbara,
modro, bijelo i crno farbana!)

Svi stihovi koji ironički igrivo naviru obvezatno se okupljaju oko središnje vizije broda o kojem priča, na koji misli, za kojim čezne isluženi pomorac barba Niko. Njegova je emocionalna vezanost za brod »Barbaru« beskrajna, intenzitetom bez sumnje usporediva s ljubavnom emocijom što je muškarac osjeća prema ženi s kojom dijeli sve dobro i zlo ovoga svijeta, u koju se može pouzdati i u najtežim časovima životnih nedaća i nepogoda. Pjesnici su pjevali ljepoticama i uspoređivali ih s lađama; u BARBARI naš pjesnik pjeva o brodu prizivajući u svijest sliku žene epitetima prikladnim za izražavanje čulnih senzacija, gotovo putene žudnje i senzualnog uživanja u ljepoti oblika. Pjesma nije napisana radi opisa broda, već je opis broda pjesniku bio potreban kao objektivni korelativ, odnosno adekvat za nekoliko emocija, među kojima dominira osjećaj istinske zaljubljenosti i privrženosti. Da izraze to isto čuvstvo, pjesnici su bezbroj puta opisivali ženu, njezinu ljepotu, privlačnost i sklad. Slamnig je bio originalan i postigao je nemoguće: napisao je pjesmu o brodu koja je po svojoj osnovnoj emociji — ljubavna pjesma.

Preostaje, na kraju, da prosudim je li Milićević opravdano BARBARU uvrstio među ostale ljubavne pjesme u svojoj antologiji?

Nedvojbeno je da Barbara u ovoj pjesmi nije ime žene, nego ime broda.

Nedvojbeno je također da pomorci znadu zavoljeti svoj matični brod kao ženu, i svoju vezu tada doživljavaju sudbinski snažno i duboko: odlazak s broda pogodi ih kao rastanak od ljubljene osobe. Uopće ne sumnjam da je Slamnig baš to želio korelativno izraziti. Siguran sam također da to nije simbolička pjesma, jer se na mjesto broda ne može ništa supstituirati. No, nisam siguran da je Milićević pogriješio, kao što vjerujem da ni on nije bio sasvim siguran da je ispravno postupio uklopivši BARBARU u antologijski ljubavni kanconijer.

Ovo je sasvim iznimni slučaj, na samoj granici s koje se može krenuti na jednu ili na drugu stranu.

Ja BARBARU držim ljubavnom pjesmom; ali to nije ljubavna ekstaza upućena ženi, niti je ženom neposredno inspirirana. Zato je ja ne bih uvrstio među pjesme posvećene ili nadahnute ženama, ali bih je bez kolebanja mogao zamisliti u bilo kojoj zbirci pjesnički izraženih ili evociranih ljubavnih emocija.

Prema tome, usko gledano, Nikola Milićević nije bio u pravu, ali u bitnom — on nije pogriješio!

Vlatko Pavletić

DRAGO IVANIŠEVIĆ

STAROVINSKA NOĆ

Zvizde utopjene u tmastu mrklinu nad valun,
zvizde nad vodon travon stinan
dišedu daleko od nas ča svaki ka i one
svoju noć oko sebe ima.

Mejaši trdi meju nami.

Od istoka do zapada,
od juga do sivera
svaki od nas sam.

Zvizde utopjene u tmastu mrklinu nad valun...

SPOVIDANJE BIDNOGA ČOVIKA

Svaki mi se dan sve višje vidi da sam sve
veći bidniji,
zato uz grmjavinu šupju ovega svita oko sebe
vičen i igran se smišnega čovika.
Tako smijon i vikon prikrijen
duboku tugu ča se u meni nastanila.

Ćutin da mi se jur oči sklapadu,
svitlost 'lo biži od mene.

PODLISTAK S PREDUMIŠLJAJEM (3)

USMENA KRITIKA – STOGLAVO ČUDOVIŠTE

Kušanov satirički dramolet – »ogledni primjerak« usmene kritike

Da, usmena je kritika u nas još uvijek stoglavo čudovište.

Samo prošaptana ili »u povjerenju« iskazana, širi se poput šumskoga požara (ljetos na Jadranu) i uništava sve čega se dodirne. Proistekla dijelom iz slabokrvnosti pisane kritičke riječi, ali znatnijim udjelom postojana kao posljedak jučerašnjih shvaćanja o »korisnoj« umjetnosti, pravovjernoj i jedino ispravnoj umjetnikovoj istini, još je uvijek neuništena i moćna. a slabljenjem utjecaja u posljednje vrijeme, rekao bih, i sve pakosnija i zlobnija. Strah tih samozvanih umnika ponekad je upravo neshvatljiv; strah od moguće zle primisli, od tek naslućene žaoke satiričke ocjene, strah od krive riječi izgovorene u »krivo vrijeme« rađa čudovišne privide. Usmeni kritik redovito samo drugima dopušta da ustvrde kako je snaga jakih da se nasmiju svojih slabostima. Nasluti li samo da je riječ o »nama«, a to će reći i o njegovoj koži, on se učas pretvara u nesmiljena bojovnika koji brani »ideju u cjelini«, »našu stvar« u principu, te sav svijet i sva zbivanja u svijetu odmah dijeli u dvije kategorije: u one (i ono) što je korisno za »našu stvar«, i u — neprijatelje. Odluku o »našoj stvari« i o neprijateljstvu svojata i ne promislivši o pravu da baš on bude jedini i pravi tumač istina.

Ponekad se čovjek osupne zbog zaključivanja usmena kritičara, kadikad se, s gorčinom u osjetu, mora i nasmijati: izmislili su »poučno-zabavnu«, igru TKO JE TKO, s lako mogućim ozbiljnim posljedicama, pa igraju tu svoju igru neodgovorno, usudio bih se reći kao da ne znaju što čine. (A znaju, zato im se i ne može praštati.) S nevjerojatnom vještinom i domišljatošću »prepoznaju« oni tako u satiričkom djelu, u riječima nekoga junaka, u njegovim postupcima da to autor zapravo »šiba« (ili mu se ruga, ili ga vrijeđa, kleveće...) ovoga ili onoga značajnika, a nerijetko i da je djelo u cjelini zapravo najobičniji politički pamflet, bezočni napad na naše samoupravno društvo, i sve tako. Usmeni se kritik ponajviše ne zna radovati — on je zabrinut. Ne za sebe, ni govora! On je zabrinut u načelu i svaku pojavu što je stavlja pod povećalo svojih brižljivih umovanja smatra kao napad na dobro domovine. Najmanje! Dopušta, doduše da to može biti i napad na određenu ličnost uglednika ili na neku pojavu u društvu, ali u biti stvar je jasna. Zar ne? Inače, on je mahom vrlo širokogrudan. Cijeni sve rodove umjetničkog izražaja, pa naravno i satiru. Spreman je i dokazati kako se »u nekim zemljama« guši umjetnikova sloboda, kako se onemogućuje kritika (a o satiri da i ne govorimo) — ukratko: kako je u nas sasvim drukčije. E, ali jedno je satira: ona je izvrsna kad »šiba«. No, kad i »ošine«, tada to u njegovoj interpretaciji više i nije satira, tada je to »sumnjiva rabota«. Tako.

Posljednji »ogledni primjerak« usmene kritike jest satirički dramolet Ivana Kušana »Svrha od slobode«, koji je izveden najprije na ovogodišnjim Dubrovačkim ljetnim igrama, a ovih dana i u Zagrebu. Već su i pisana kazališna izvješća iz Dubrovnika dobru čitaču dala naslutiti da su usmeni kritici već stigli ocijeniti (i osuditi) i djelo i izvedbu. A kad se u Zagrebu jedva i moglo saznati kad se i da li se »Svrha od slobode« uopće igra, valjalo se prisjetiti i glasova usmene kritike što su kao zloguke crne ptice stigle u naš grad davno prije predstave. **Saznalo** se tako da se autor (neodgovorno dakako, a i kako drukčije?) ruga »ovima« i »onima«, **proglasili** ga za hrvatskoga šovinista i za lošega Hrvata koji se ruga nacionalnim svetinjama, a koga se već sve **prepoznalo**, da i ne govorimo. Pa kako bi i moglo biti drukčije: tekst je od autora naručio savjet Dubrovačkih ljetnih igara, igrao ga je festivalski ansambl, ali se u Zagrebu ipak nije moglo reći da je to predstava Dubrovačkih ljetnih igara, nego da je **igrana na Igrama.** U Zagrebu je opet premijera suvremenoga hrvatskog pisca više-manje prešućena, spomenuta tek jednom jedinom rečenicom u člančiću o »Svečanosti mladih kazalištaraca«... ali je zato već sutradan osvanula kritika predstave kojoj kao da je bilo najvažnije reći da je izvedba »izvan natjecateljskog dijela« (studentskog festivala) i — čak u naslovu — da su vrline ostale u Dubrovniku. Nedvoumno je: usmena je kritika bila jača, čula se dalje i značila je više od moguće pisane ocjene. Da, spomenuto je i to kako je predstava »zaslužila pljesak koji je jedva podsjećao na onaj dubrovački vatromet oduševljenja«, i ostaje nam samo da se čudimo kako o tom vatrometu iz Dubrovnika — sasvim iznimnoj pojavi u kazališnoj praksi u nas — nitko nije pisao?

U malom vremenskom razmaku već drugi put (poslije dramatizacije »Tornja«) prisustvujem predstavi Kušanova teksta. I drugi put bilježim odsutnost premijerne elite, političara, uglednika, javnih radnika, snobova... Prisutni su književnici, autorovi vršnjaci, kazališni ljudi i ini umjetnici, poneki poznanik, poneki slučajno zalutali namjernik i — pretežito studenti. I drugi već put sudjelujem u fenomenu što ga valja nazvati pravim imenom: **kazališna predstava.** Dopustite mi da kao nekadašnji kazališni izvjestilac znam što to znači kad tvrdim: publika je u obje te Kušanove predstave **igrala** s ansamblom. A bili su to neujednačeni sastavi, brojni su bili glumci poletarci, u zanosu igre bilo je i nemalo teško oprostivih padova prouzročenih nedostatkom umijeća i iskustva, ali ipak, ni u jednom se trenutku nije izgubio onaj prisni dodir što su ga glumci, izgovarajući riječi Kušanovih tekstova, »od prve« uspostavili s gledalištem. A to je kazalište, zar ne?

Usmena kritika opet je jednom, samo prividno, pobijedila. Nezgrapnim svojim korakom provalila je u piščev vrt i nesviklom rukom htijući — u dobroj namjeri, dopustimo — počupati tek korov, otrla je i boju s nježnih latica najljepših cvjetova. Iza nje ostala je pustoš u osjećajima. I zapretana nada u novi cvat neuništivih ljepota razlistalih pupoljaka.

Duško Car

I KRITIKA MORA BITI OPRAVDANA

U povodu Derossijeva članka »Razložnost ubija poeziju« (HT broj 21.)

Ustajući protiv bilo kakva dotjerivanja hrvatske himne, jer da je »nedopustivo i preuzetno dirati u izvorno pjesničko djelo Antuna Mihanovića, u djelo koje je postalo vlasništvom puka hrvatskog«, Julije Derossi, očito, pretjeruje. U prvom redu, posve sam siguran da i sam Derossi odstupa od Mihanovićeva teksta, ako ni u čemu drugome a ono bar u tome što umjesto Mihanovićeva oblika H o r v a t izgovara, »u skladu s današnjom jezičnom normom«, H r v a t. Osim toga, sumnjam da Derossi u četvrtom stihu prve kitice izgovara č e s t n a, da u drugom stihu treće kitice izgovara D u n a j i da u drugom stihu četvrte kitice izgovara h r a s t j e. Opijen ljubavlju prema izvornoj Mihanovićevoj pjesmi. Derossi je smetnuo s uma činjenicu da se hrvatska himna — ona hrvatska himna koja je postala »vlasništvom puka hrvatskog« — razlikuje od Mihanovićeve pjesme ne samo po broju kitica. Kad je riječ o trećoj kitici te himne, onda se bez pretjerivanja može reći da veći dio hrvatskoga naroda ne pozna tu kiticu u izvornoj verziji, nego uglavnom u verziji što ju je citirao Mate Šimundić. Otuda i moje rezoniranje — izraženo u pretposljednjoj rečenici članka »Dotjerivanje mora biti opravdano« — da moja verzija neće biti lako prihvaćena, iako je ona sadržajno bliža izvornom tekstu.

Ovdje se ne želim osvrtati na Derossijevu s visoka izrečenu tvrdnju »kako su predložene promjene umjetnički daleko ispod izvornih Mihanovićevih stihova (ili riječi)« — koliko je u pravu, neka prosude drugi. Međutim, da se vidi na kakvim se temeljima osniva njegova kritika, bit će dovoljno da se zaustavim još samo na ovoj njegovoj rečenici: »Nema čak ni razumske isprike da se atribut **hitra** (Sava hitra) promijeni u prilog **hitro** (hitro teci), ili da se riječ **dom** zamijeni riječju **domovina** (Hrvatska), jer, tobože, **dom** danas označuje samo **kuću** (što, dakako, nije istina).«

U svom članku ja doduše nisam obrazlagao zašto bi bilo potrebno provesti zamjenu pridjeva h i t r a prilogom h i t r o, jer sam mislio da čitatelje »Hrvatskoga tjednika« ipak ne treba previše opterećivati obrazloženjima koja zalaze u područje versifikacije. A stvar je u tome da u Mihanovićevu stihu T e c i, S a v a h i t r a, t e c i pridjev h i t r a dolazi nakon imenice na koju se odnosi, pa kako je Mihanović svoju pjesmu napisao u osmercu s cezurom nakon četvrtoga sloga, taj pridjev u svijesti onih koji pjesmu uče ili je slušaju djeluje kao da je povezaniji s imperativnim oblikom t e c i. Ako se, k tome, ima na umu još i sadržajno-formalna strana slijedećega stiha, onda se jednostavno nameće potreba da se pridjev h i t r a pretvori u pjesnički življi prilog h i t r o i tako zaista priključi imperativnom obliku t e c i. Dakle, razumska isprika za promjenu pridjeva h i t r a u prilog h i t r o ipak postoji.

U drugom dijelu citirane rečenice Derossi sugerira čitateljima »Hrvatskog tjednika« kako sam ja predložio »da se riječ **dom** zamijeni riječju **domovina** (Hrvatska)«, s obrazloženjem da »**dom** danas označuje samo **kuću**«, pa s visoka dodaje kako to, »dakako, nije istina«. Upravo taj dio rečenice najviše svjedoči o tome s kolikom je površnošću ili nedobronamjernošću pročitao moj članak. Naime, u tome se članku nigdje ne kaže da »**dom** danas označuje samo **kuću**«, nego se kaže da se »u današnjem hrvatskom književnom jeziku riječ d o m upotrebljava u g l a v n o m u značenju k u ć a«. Međutim, to nije bio ni jedini, a ni najvažniji razlog koji me je ponukao da razmišljam o preinaci Mihanovićeva stiha D a s v o g' d o m a H o r v a t l j u b i. To se jasno vidi iz ove moje rečenice: »Kako se u današnjem hrvatskom književnom jeziku riječ d o m upotrebljava uglavnom u značenju k u ć a i kako je ta riječ u Mihanovićevu stihu upotrijebljena još i s padežnim nastavkom koji nije u skladu s današnjom jezičnom normom, prirodno je što je već odavno došlo do težnje da se četvrti stih uskladi sa zahtjevima suvremenoga hrvatskoga književnog jezika.« Dalje sam iznio da ipak »nije nađeno najsretnije rješenje« (D a s v o j n a r o d H r v a t l j u b i) »i da bi pjesnikovoj zamisli, a i duhu čitave hrvatske himne (koju Mihanović nije bez razloga nazvao Horvatskom domovinom) više odgovaralo kad bi taj stih glasio ovako: D a H r v a t s k u H r v a t l j u b i.« Je li se nakon svega toga smjelo reći kako »nema čak ni razumske isprike .. da se riječ **dom** zamijeni riječju **domovina** (Hrvatska)«?

Kako se vidi, Derossi u istom članku podučava druge da je »nedopustivo i preuzetno dirati u izvorno pjesničko djelo« (iako je sigurno da se ni sam ne pridržava toga nauka), a pri tom zaboravlja da je još manje dopustivo krivo citirati ili interpretirati tuđi tekst (on u istom članku krivo citira i onda kad moje riječi donosi među navodnim znakovima!), a pogotovo na temelju krivo citiranoga ili interpretiranoga teksta izricati negativan sud o prijedlozima koji su izneseni u tome tekstu.

Danijel Arelić

O JEZIKU SRBA U HRVATSKOJ

PREVLADATI PREDRASUDE I EMOCIONALNA OPTEREĆENJA

(Nastavak sa 15. stranice)

svjesno provesti dosljednost: od 7 primjera kad je u načelu moguć i infinitiv i prezent s vezinom **da**, on ima 5 infinitiva (negirati, tvrditi, opovrći, reći, pitati) i samo dva prezenta (da zastupa, da iznesu), riječ **lingvist** upotrebljava u obliku bez dočetnog **-a** (što je tipičnije za praksu u Hrvatskoj), služi se oblikom **kojima** (u suvremenoj praksi u Srbiji rijetko, običnije **kojim** i kad nije pred imenicom), piše **obama izgovorima** (u Srbiji danas praktički napušteno sklanjanje brojeva) itd. Nema sumnje da to pismo nije napisano hrvatskim jezikom, ali nije napisano ni tako da bi, ekavizirano, moglo proći kao tekst koji je neusiljeno ostvario jedan Srbijanac ili Vojvođanin. U kakvu korektnom, ali prosječnome i normalnom ekavskom tekstu sigurno se ne bi našlo **koji drugi lingvisti,** nego bi u kontekstu Krstanovićeve rečenice bilo, umjesto **koji,** ili **neki** ili **bilo koji** i sl.; dapače, i mnogi Hrvat što slabo zna hrvatski ne bi na takvu mjestu upotrebio **koji.**

Druga neka moguća rješenja imaju također svoje dobre i loše strane. Slaba im je strana što ne pružaju gotov obrazac kao što ga daje prihvaćanje jezične prakse u SR Srbiji (bez obzira da li bi se primila i ekavica, ili bi se radilo o ijekavskoj verziji istoga jezičnog standarda). Slaba im je strana i to da u okviru jedne nacije priznaju stanovite jezične razlike, makar one bile i ne znam kako male, jer jezična nehomogenost ni za jednu naciju nije poželjna (ima i takvih slučajeva — Norvežani upotrebljavaju dva posve različita jezika, doduše blisko srodna, ali ne može se reći da su sretni zbog toga).

Dobra strana »kompromisnih rješenja« bila bi što ih je zbog liberalne i elastične fizionomije relativno lako održavati kad se jednom postignu, no valja priznati da ih je teško fiksirati i da bi Srbi u Hrvatskoj, ako se odluče za jedno od takvih rješenja, morali dobiti stručnu pomoć s raznih strana izvan svoje sredine kako bi tu odluku tehnički proveli u život. Na tom pravcu ima nekoliko mogućnosti:

— kodifikacija reprezentativnoga prosjeka u dosadanjoj jezičnoj praksi srpskih književnika i srpskih periodika u Hrvatskoj,

— načelno priznavanje svega što norma dopušta bilo u Srbiji ili u Hrvatskoj, BiH i Crnoj Gori, s time da daljnja praksa polako prosijava dublete i postepeno homogenizira fizionomiju bar u pogledu učestalnosti pojedinih riječi i oblika,

— izgrađivanje jezične prakse i norme s naslanjanjem na kodifikacione procese u BiH, koji se u posljednje doba pomalo (i potiho) počinju konsolidirati; pri tom je moguć zajednički rad ili samo sa Srbima u BiH (prema čemu bi, mislim, službeni krugovi u Sarajevu ovaj čas pokazali neraspoloženje) ili s cijelom Republikom (što je praktički teško provesti, jer na jedinstvenosti rješenja za Srbe, Muslimane i Hrvate zapinje posao i u samoj BiH, što je prilično jasno).

Naravno, ne plediram ni za jedno od tih rješenja, o tome treba da odluče sami Srbi u Hrvatskoj preko svojih kvalificiranih predstavnika. Iskreno govoreći, osjećam puno razumijevanje za teškoću situacije, za težinu odluke koju valja donijeti, radilo se o srednjim rješenjima ili o prihvaćanju jezične norme i prakse SR Srbije. To je zapravo pitanje koje se moralo riješiti još u XIX. stoljeću, a ono je nas dočekalo posljednju trećinu XX. stoljeća i već poodmaklu izgradnju socijalističkoga društva i prve čvršće pozicije samoupravnog socijalizma.

Hrvatska će korektno priznati svako rješenje koje naši srpski sudržavljani izaberu. No moglo bi se dogoditi da kvalificirani predstavnici Srba u Hrvatskoj, impresionirani težinom izbora, odbace mogućnosti koji im pruža Nacrt, i da postave ovakav zahtjev: nama se teško odlučiti za kakvo vlastito rješenje za sebe, i zato neka sve ostane kao do sada, tj. ni vi Hrvati ne smijete ništa mijenjati u svojoj jezičnoj praksi u školstvu, društvu, javnom životu, upravi itd. Ukoliko se možda ipak poslije odlučimo, onda i vi možete tretirati svoj jezik, pravopis, svoje pisce u nastavnim planovima itd. onako kako to čine Srbi u Srbiji ili Slovenci u Sloveniji ili Makedonci u Makedoniji, ali sada morate čekati, a ako se mi ipak odlučimo za **status quo**, onda valja da se odrečete svake ambicije.

Formulacija je sažeta i zato nužno pojednostavljena i zaoštrena, ali takav slijed misli nije isključen i mogao se osjetiti u nekim prilozima iz već spominjanoga broja **Prosvjete,** iako većina priloga zastupa u biti shvaćanja koja su poslije više-manje našla mjesto i u Nacrtu i koja se, bez obzira na pojedinosti i modalitete, načelno moraju prihvatiti. Hrvatski je narod dužan da svojim sugrađanima srpske nacionalnosti pruži svaku moguću pomoć kako bi ostvarili svoja jezična prava koja će im garantirati hrvatski ustav, ali nijedan slobodan narod ne bi mogao prihvatiti, n i p o d k o j u c i j e n u, da bude blokiran u ostvarivanju svojih vlastitih jezičnih prava. To je izvan diskusije.

I hrvatski i srpski građani socijalističke i samoupravne hrvatske države morat će se privikavati da prevladaju eventualne predrasude i emocionalna opterećenja u vlastitim i međusobnim jezičnim problemima. Bit će teško ispraviti sve što se u prošlosti nagomilalo, ali bez toga nećemo moći usvojiti civilizirano jezično ponašanje kakvo je već inače na našem kontinentu uglavnom postignuto. Nacrt ustavnih amandmana pruža, prvi put u povijesti, konkretne i stvarne institucionalne i pravne preduvjete za to, i ta se prilika ni u kojem slučaju ne smije propustiti.

Dalibor Brozović

KULA OD BJELOKOSNIH RIJEČI

Mladen Kljenak: KAŽNJENA KULA, Znanje, Zagreb 1971.

Igra skrivača i zbunjivanja u suvremenoj književnosti ne prestaje. Pjesnici pokazuju sva svojstva i sklonosti prozaika, a prozaici gube tlo pod nogama buljeći u lirsko sapunaste oblake ponad glava. Orijentacija je izgubljena, busola se prepustila ludoj igri mijenjanja pravca. Pripovjedači se trude da budu jednom što valjaniji reporteri, drugom zgodom pokazuju zadivljujući prezir prema svemu konkretnom, pjesnici su pjevanje zamijenili znanstveno pedantnim opisivanjem predmeta i pojava ili su se odali kategorijalnom razmišljanju, dok dramske pisce najviše u posljednje vrijeme impresionira šutnja **kao takva** — kako bi rekli telkelovci.

I knjiga kraćih proznih zapisa **Kažnjena kula** Mladena Kljenka, autora knjige **Danak** (1967), nije ostala pošteđena ove igre prerušavanja i razlaganja tradicijom sankcionarnih uloga i svojstava pojedinih književnih radova.

Uvjeren da je prozaik, Kljenak se u knjizi **Kažnjena kuća** predstavio kao jedan od onih što razbijaju lanac tradicije, ali koji istodobno nesvjesno obnavljaju jednu tekstovnu tradiciju što su je naši djedovi i pradjedovi skromno nazivali **crticom**, a koja se uglavnom javila kao refleks pjesama u prozi ruskog pisca Ivana Turgenjeva. Kao primjer ove tvrdnje neka posluže ulomci proze **Prag:** »Pragovi kojima sam prisustvovao kad su nastajali. I oni što su popucali, prelomili se, kroz koje kaplje voda: kao da je napukla cesta koja spaja dvije nepomirljive krajine.

Prepukli pragovi: sat prolaznosti propušta da kroza nj sipi zemlja i voda: biju teške ure u vremenu koje se odmara...

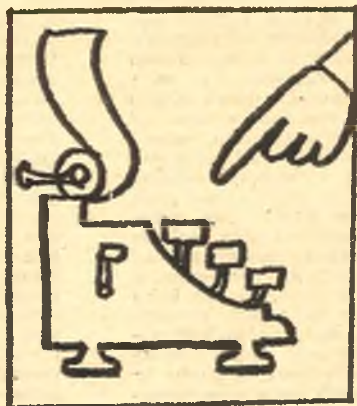
..Prag ne zna oprost: kazna se izdržava sve dok rasciklina ne najavi da će se i zidovi rascijeliti...

..Pragovi što ih vidjeh u Poljicama spomenici su života...

..Prestali su postojati pragovi. Razbiše se, prepoloviše...

..Od tada ispaštam kaznu svjedoka.

Hvala za ovu nesreću prvog svjedočanstva.

Svu patnju otkupit će saznanje, moja jedina sreća, da će i ostali jednoga dana morati svjedočiti propadanje praga.«

I da dalje ne navodim druge primjere: nižu se rečenice odvojene nekim staccato-ritmom, opisujući pojavu bizarnim i pedantnim okom fenomenalnoga koji pojave i predmete rastavlja u manje značeće jedinice sve do one konačne atomizacije koja dovodi do destrukcije predmeta opisivanja i mogućnosti pripovijedanja, koje se osipa u patetičnu meditaciju koja je objekt sebe same.

Lirizam objektiviranja pojedinih slika ne koagulira zbivanja u fabulu, naprotiv, on razjeda kiselinom asocijacija onu temeljnu ideju koja se pojavljuje u funkciji simbola kroz niz pjesničkih slika snažne gnomičke izražajnoti, no njihova pjesnička ekonomičnost nije prikladna za pripovjednu komunikaciju. Uza svu liričnost i kondenziranost izraza, pripovijedanje Mladena Kljenka nije u biti ekonimično jer daje reduciranu ekspresiju kojoj je prikrio uzroke.

Riječ je o krajnje radikalnom zahtjevu ove proze, koja je najsnažnija među piscima iz Dalmatinske Zagore, među piscima koji uživaju u ljepoti riječi, u britkosti rečenice, u dojmljivosti aforizma, ali im proza i pripovijedanje u tomu uprkos ostaju amorfni, artistički, nekonkretni — ukratko, djeluju prije kao plod napora da se primaknu spoznaji nego da otkrivaju svijet i prostor svijesti objektivnim jezikom izvještavanja i prikazivanja. Uvrnut u se, Mladen Kljenak se kuha u soku vlastitih riječi koje mu se pričinjaju iscjeljiteljske ali koje se čitaoca doimlju kao teško breme jednog manirizma rječnosti koje je spremno odustati čak i od komunikativnosti.

Branimir Donat

LATICE IZ SPOMENARA

Američki film »Quo vadis« (prema romanu Henryka Sienkiewicza). Redatelj: Mervyn Leroy. U glavnim ulogama: Deborah Kerr, Robert Taylor, Leo Genn i Peter Ustinov. Proizvodnja: MGM 1953.

Čovjek ponekad ide u kino iz kojekakvih razloga. Naravno, većina ljudi ide u kino da se zabavlja, a manjina da snažno proćuti blaženstvo umjetničke poruke. Još manja manjina od ove posljednje ide u kino iz veoma čudnih razloga. Sjećam se da je svojedobno jedna gospođa četrnaest puta gledala neki francuski film zbog kostima glavne junakinje, što joj nikako nije odgovarao u »šlusu«, a jedan inženjer agronomije, opet, devetnaest je puta gledao dosta jednoličan film o procvatu zemljoradničkih zadruga u kojem je prikazan i jedan zanimljiv tip zadružnog hidrofora s pogonom na vjetar. Sto ljudi, sto ćudi. I ja sam gledao film »Quo vadis« više iz sentimentalnih razloga a manje iz umjetničkih. S umjetnošću, da se odmah razumijemo, taj film doista nema nikakve veze. Ali sigurno je da ima veze s dalekim odbljeskom cijelog niza pročitanih knjiga iz područja naivno-romantične literature našega djetinjstva. U tom nizu Henryk Sienkiewicz zauzima počasno mjesto.

Netko će reći da je hollywoodska mašinerija iz pedesetih godina taj film tako »smotala« i zasladila da od Sienkiewicza »nije ostalo ništa«. To nije istina. Hollywood nije imao što »smotati«, jer je cijelu priču već dobrano »smotao« sam Sienkiewicz. Izrazita melodramatska potka zapleta, temeljnih odnosa među licima (izvan njihova doticanja s povjesno-biblijskim činjenicama) i ponegdje naglašena »glamour« gluma pojedinih glumaca (kao u Roberta Taylora, na primjer, ali o tome kasnije) znatno su olakšali posao i redatelju i piscu scenarija, odnosno adaptatorima, i producentu. Kada sam već počeo s niječnim primjedbama tome filmu, mogu odmah nadodati i to da mi se zamisao i tumačenje ličnosti Nerona nisu ni najmanje svidjeli. Ne zato što bi možda glumu Petera Ustinova trebalo proglasiti slabom — naprotiv, ona je izvrsna, nego upravo stoga što zamisao i glumačko ostvarenje toga lica nije u skladu s cijelim filmom. Neron Petera Ustinova previše je karikiran, previše nakazan (ne toliko u duhovnom smislu koliko u fizičkom, jer je Neron doista bio moralna nakaza), što doduše izazivlje smijeh u dvorani, ali izazivlje ga i onda kada ne bi trebalo, a to je znatan manjak u poslu tako vještog redatelja kakav je Mervyn Leroy. Neprestano kreveljenje, neprestano nastojanje da to lice nijednom ne poprimi ljudsko obličje (da slučajno ne bi ni u jednom trenutku postalo gledaocima simpatično) toliko je blisko socrealističkim shvaćanjima »konfliktnosti« između zloga i dobroga da to postaje smiješno, ali iz posvema drugih razloga. Druga je stvar što se takvi negativni i »skriveni« razlozi idealno poklapaju s pojavnima, koji, razumljivo, gledaocima mame smijeh kao iz puške. U jednom melodramatično-naivnom i u biti poštenom spektaklu, koji se oslanja na poznato književno djelo, ne bi smjelo dolaziti do takvog grubog remećenja sklada i ustrojstva jednog žanra pogodnog baš za takve priče. Jer uloga Nerona zaista remeti taj sklad i to ustrojstvo. Druga je stvar, recimo, što Robert Taylor svoju ulogu tumači na isti način kao što bi tumačio šerifa iz Dodge Cityja. S mjestimičnim »devijacijama« prema podnošljivome. U cijeloj toj galeriji lica i događaja možda je najprihvatljiviji Petronije u interpretaciji Lea Genna. I dosta velik broj veoma dobrih epizoda.

Da se ne bi pomislilo kako sam posvema ocrnio taj film, mogu na kraju reći samo to da bez obzira na silne naivnosti u tumačenju nekih lica i na dosta zastarjelo shvaćanje filmske režije (a i godine su tu!) film »Quo vadis« predstavlja, istodobno, sentimentalno ali iskreno vraćanje požutjelim stranicama zaboravljenih literarnih »spomenara« i usahlim laticama jedne kinematografije koja doduše još uvijek puni dvorane, ali ipak pripada prošlosti.

Vladimir Vuković

LOVRENČIĆ

Retrospektiva Ivana Lovrenčića u Modernoj galeriji JAZU, Zagreb, 10–30. 9. 1971.

Nije tome tako davno otkako se u svijesti bližnjih, nas samih, Lovrenčićevo djelo definitivno uzdiglo iznad one amorfne i neizdiferencirane prosječnosti u kojoj boravi toliko onih koji se bave istim poslom. I dok je avangardno nastrojena kritika posljednjim rezervama strasti dokazivala da pitanje realnog i apstraktnog, figurativnog i nefigurativnog, i nije odlučno pitanje, Lovrenčić zapravo još nije bio dobio legitimaciju izuzetnosti — onu i onakvu kakvu je zaslužio. Danas kad su stari ideološki računi uglavnom razriješeni i likvidirani, Lovrenčićeva izuzetnost jasnije izbija na vidjelo. Postali smo svjesni jednog dubokog pogleda upućenog Stvarima i preko stvari upućenog u središte koje se zove svijet; pogleda koji nam se čini da je oduvijek bio dio nas samih.

Slikar iz »pozadine«

Lovrenčić je crtač. Cjelokupni njegov rad sačinjavaju isključivo crteži. Netko bi se mogao upitati nije li to stanovito siromaštvo, stanovita nesposobnost da se umjetnikov izraz pretoči i sačini u sliku. Doista, to i takvo pitanje nije nemoguće (pa ni besmisleno) ako se ima u vidu duga tradicija evropske umjetnosti u kojoj je crtež zbog svoje apstraktnosti, nemogućnosti da u potpunosti zahvati i izrazi »osjetilnu građu« predočene stvari prešutno važio kao nešto drugorazredno, kao pripravno sredstvo za konačnu realizaciju umjetnikove zamisli. Tek je u našem stoljeću u punom smislu crtež priznat kao samostalno i u sebi posve završeno djelo. Zašto? Napuštanjem »osjetilne građe« fizičko-optičkog svijeta moderni je umjetnik učinio obrat; on više ne želi da oponaša vidljivo, već da »čini vidljivim« — crtežom kao i slikom. Mogli bismo kazati: linija je mjesto gdje se susreću umjetnik i svijet. Biti crtač isto je što i biti slikar. No to još nije i ono odlučno. Odlučno je u svemu tome biti istinskim umjetnikom. Lovrenčić-crtač jest upravo to.

Za sve vrijeme neusporedivo široke fronte koju je otvorila umjetnost nakon 1945. godine u objavljivanju jedne neobjavljene stvarnosti i koja se iscrpljuje u svojim regionalnim središtima tek danas, Ivan je Lovrenčić ostao u »pozadini«, naoko oskudno opremljen, zadržavajući se u okolišu poznatih stvari. Ne nekom unaprijed smišljenom odlukom, već neumitnošću koja je nadrastala sve umjetnikove moguće nesporazume sa samim sobom, sa slikarstvom kao slikarstvom. Ostajući dakle u pozadini, ne tražeći likovni govor koji bi bio drugi i drugačiji od svih prethodnih, Lovrenčić je ipak udahnuo nešto što je bilo od općeg duha vremena. To je ona žestina svijesti da se u djelu neposredno izrazi čovjek. Doista, u Lovrenčićevoj umjetnosti nema uperenosti prema unutrašnjoj biti stvari, već prema unutrašnjoj biti čovjeka. Pri tom se ta unutrašnja bit čovjeka ne traži i ne očituje u nekom intimnom unutrašnjem ja, već se nalazi i susreće izvan, u stvarima, ili — da se poslužimo Lovrenčićevim riječima — u predvečerjima »kada se mrak zavlači pod stolove a u nama raste strah pred velikim sjenama«, u sivim večerima »u kojima se jedino čuje hod sata, kroz koji prolazi vrijeme iz dana u dan od djeteta do starice«, »u tim prostorima gdje vrijeme mijenja izgled stvarima«. Lovrenčić ta egzistencijalna stanja ne ilustrira. Ona su začeta u djelu, spoznata s djelom i u njemu nastanjena. Sugestivnost koja iz njih izbija — to je preslaba riječ. Treba kazati: »granična« sjećanja tjeskobe, oskudnosti, trpljenja, stradanja, straha, smrti neposredno su na djelu u djelu. Sve je u oštrini linija — kao i u oštrini vertikala Giacomettijevih skulptura. Lovrenčić ne opisuje, već sublimira. Ne apstrahiranjem, već koncentriranjem.

Dječja otvorenost osjećanja

Dječjim okom i uvijek svježom rukom promatra Lovrenčić i bilježi svoje susrete sa svijetom. Gotovo je nevjerojatnom lakoćom i sigurnošću rasla ta umjetnost, ostavljajući za sobom (i ne osvrćući se) sve klasične kanone ljepote. Tamo gdje su mnogi morali upotrijebiti teške i zamršene intelektualne putove da bi doprli do elementarnosti, na izvore osjeta i osjećanja — tamo je Ivan Lovrenčić dospio gotovo bez napora. Uspostava prisnosti sa stvarima, sa svijetom, bila je oduvijek odluka Lovrenčićeva. Sličnost njegovih crteža sa crtežima djece nije ni slučajna ni namjerna. Doista je tom crtaču imanentna dječja nevinost pogleda, dječja otvorenost osjećanja. To se najbolje vidi u onim djelima (novijeg i najnovijeg datuma) gdje se posiže za složenijim, simboličkim značenjem stvari. Utoliko ne može biti riječi o primitivizmu (primitivizmu kakav je dala zapadna umjetnost) u Lovrenčićevoj umjetnosti. Sklonost naturalizmu osnovna je osobina primitivaca, a Lovrenčić je na posve suprotnoj strani. Na onoj strani gdje se ne slavi iskonska povezanost čovjeka i prirode, nego otvoreni susret čovjeka i stvari, čovjeka i čovjeka — susret u kojem se zrcali, nošeno jedno drugim, zajednički teški put kroz vrijeme.

Ivan Lovrenčić: Djevojka na prozoru

Lovrenčić zauzima u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti posve izdvojeno mjesto. Nema preteča, a oni suvremenici koji bi se mogli smatrati da su mu u većoj ili manjoj mjeri istomišljenici ili da im je u nečemu uzorom, malobrojni su i ni približne snage kakvu ima ovaj crtač. Jednom sam pisao o snažnom utjecaju Picassa na Lovrenčića, ali danas ne mislim tako. Retrospektiva je to demantirala. Crteži iz 1956—1957. godine, u kojima se najavljuje puna zrelost i osobnost Lovrenčićeva izraza i stila, otkrivaju konstantu koja je samonikla. Samo je opća duhovna klima na planu slikarstva mogla utjecati (ulijevati sigurnost) da taj crtač odlučno oslobodi liniju od svega nebitnog i da tako oslobođena i svedena na samu sebe, osjetljiva poput živčanog vlakna, dopre do skrovišta autentične senzibilnosti i postane trajno otvorenim putom umjetnikovih susreta sa svijetom. Ako bismo (na primjer prionuvši uz mnemotehničku podjelu po tehnikama) govorili o izdvojenosti možda vrhuncu akvarelizma u modernoj hrvatskoj umjetnosti u djelu Slave Raškaj, isto bismo tako mogli govoriti o izdvojenosti i s još većom sigurnošću o vrhuncu crteža u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti — udjelu Ivana Lovrenčića. Ali da još jednom ponovimo: nije toj izdvojenosti i vrijednosti uzrok u ograničenju i koncentriranosti snaga na jednu posebnu tehniku ili materijal, nego u kreativnom formatu onoga koji se tom tehnikom ili materijalom služi.

Zdenko Rus

POVIJESNA DRAŽBA

IVAN KUŠAN: »SVRHA OD SLOBODE« »Vesela dražba s glumom i pjevanjem čija je praizvedba izigrana na Bunićevoj poljani«, a repriza odigrana na slobodnom prostoru Studentskog centra u režiji Miroslava Međimorca

Kazalište nije luksuzni uvoz bez velikih saveznih harača. Kazalište je u svakom narodu mjesto gdje se može i mora doživjeti, sudbina tog naroda, ma kakva ona bila. Kazalište nije neobvezno mjesto za već umorne degustatore stranih pića i tuđih drama.

Na prospektu koji su gledaoci dobili dolazeći na izvedbu ove Kušanove drame piše: »Riječ »svrha« u starijem hrvatskom jeziku znači isto što i »svršetak«, tako naslov ove povijesne farse sadržava ujedno i njenu ideju: DA BI MOGLI U POVIJESTI ISTICATI I PROKLAMIRATI SVOJU NEOKALJANU SLOBODU, moramo se često te iste slobode zapravo odreći; da bismo o slobodi mogli glasno sanjati, treba često dopustiti. da ti vežu oči i začepe usta. SVRHA (OD) SLOBODE JE U NJENOM KRAJU!

Na povijesnoj vjetrometini Grada koji je u nizu stoljeća izložen utjecajima različitih kruna, režima i vjeroispovijesti, smjenjuju se gospodari: jedni dolaze iskeženih zubi, drugi su slatkorječivi. Oni defiliraju pred nama u smiješnom povijesnom kovitlacu nastojeći iz pohoda na Grad izvući, naravno, probitak za sebe. Ali se u dragocjenoj Gradskoj školjci, omeđenoj ljušturom čvrstih zidina, susreću s diplomatskom spremnošću kojoj nisu dorasli čak ni silom. Njihove ideje ili prijetnje, sablje ili dukati, otapaju se na kameleonskoj spretnosti Gradske uprave koja ima sluha za sve promjene i za sve jezike. Zato prividno Grad uspijeva sačuvati »slobodu« kroz vjekove. To znači da isti soj ljudi, pod različitim zastavama, uspijeva sačuvati svoj položaj i pravo da javno deklamira stihove ili objavljuje dekrete — o vječnoj slobodi Grada. Za male stanovnike grada sloboda ostaje nedohvatan ideal, jer je njihova jedina alternativa: — šutnja.

SVI NA VELIKU POVIJESNU DRAŽBU! KUPITE KOMADIĆ SVOJE POVIJESTI NEMATE POJMA KAKO JE ONA JEFTINA,

Igramo vani, jer unutra ne može stati toliko stoljeća i toliko ideja, zato PONESITE KAPUTE jer od samih ideja još nikome nikada nije bilo toplo.

I zaista, ne samo da nije bilo toplo na ovoj predstavi, bilo je »za smrznuti se«, jer tu nije riječ samo o Dubrovniku (recimo), riječ je o jednoj slici bezočno deziluzioniranoj i ogoljeloj, riječ je o Hrvatskoj izvan mitova i bez mitova. Najboljom krležijanskom manirom Kušan je »dramski ispričao« povijest svog naroda kako ju je on vidio i kako je, kažimo to, ima i pravo a i razloga vidjeti. Kušan očito nije slavopojna i ditirampska priroda. Tih karakteristika još je manje u njegovu tekstu. Događaje što su tekli (i teku) gleda on nekako »odostraga«, s nagibom, iskrenuto itd. No, je li to »nagib« i »iskrenuće«? Kako za koga. Za one koji misle da se može živjeti oslanjajući se na veterinare, tapecirane privjesne sličice, Kušan je jednostavno bezobrazni bezočnik bez respekta prema sjajnim i »slobodnim« prostorima i razdobljima napaćene nam domovine. Za one koji nisu skloni povijest svog naroda prihvatiti kao ulašteni i pasterizirani spomenarčić, Kušan djeluje pobudno i zdravo, budeći u gledaocu i odgovornost.

Uske narodne gaće

Posljednja je godina — čitamo li knjige — bila Kušanova godina. Kratki roman »Toranj« i zbirka novela »Veliki dan« predstavile su nam Kušana kao prpošnog, ironičnog, sarkastičnog i, valja reći, hrabrog pisca. Kad kažem »hrabrog pisca«, ne mislim toliko na to da je Kušan podosta neugodnih istina rekao našim bližim i daljnjim susjedima; mislim više na to da je Kušan u ovo »preporodno« vrijeme resko zazvečao istinitošću o Hrvatima. U vrijeme kad je određeni zanos u dobroj mjeri isključio kritičnost, Kušan se nije dao prevariti i zavesti. Priče o tome kako ovaj komad nije baš »hrvatski« spadaju samo u nagvaždanje dosadnih i sterilnih suputnika jednog buđenja i jedne akcije prije svega i nadasve mora svoj oslonac tražiti u lucidnom uviđaju vlastitog stanja i eventualnih šansi, koje se ostvaruju radom i upornošću.

Gledajući ovu predstavu, zabezeknuti i zasmijani gledalac često se mogao zapitati nije li ova predstava, tjerana ritmom i temperamentom mladog režisera Miroslava Međimorca, zapravo puna ekstemporacija. Mladi glumci (ponajviše akademci) igrali su živahno i nervozno, spremni reći više nego što imaju, pretrčavajući se često i nogama i riječima. Žureći se, prečesto su i glumci i redatelj donekle potcijenili nekoliko dramskih i jezičnih situacija koje su se mogle finije i dovršenije odigrati.

Na primjer: osnovni hijerarhijski odnos gradske uprave svojim je vertikalnim komuniciranjem morao i mogao više podsjetiti na istinu koju su znali najoštroumniji hrvatski duhovi, kao Ante Starčević. Ta istina govori da narod oduvijek i u potpunosti zna tko i zašto mu kroji uske i preuske gaće. Narod neprestano zatvaran i vrijeđan znao je da se sloboda začinje tamo gdje su ga najviše udarali. Tu istinu o slobodi narod nije mogao ne znati, da je baš i htio, ponajviše zbog toga što su argumenti kojim se ta istina ostvarivala bili tvrdi i bolni. Dakle, taj dijalog onih »odozgo« i onih »odozdo«, kojima se »dopušta« povremeno progovaranje, nije u ovoj predstavi igran dovoljno uvjerljivo i artikulirano. U brzoj izmjeni scena, brzoj koliko su brzi bili i osvajači, jednakopravno su scenski prezentirani i samosvrhoviti, uveseljavajući gegovi s jedne, i osnovna potka drame s druge strane. Kušanov tekst nije drama koja bi se mogla igrati tako da se u njoj zabašuri i dovoljno ne istakne njezino temeljno idejno težište. Naprotiv, osnovne postavke ove drame traže da budu i osnova dramske igre. Nadalje, u predstavi nije izrazitije naglašeno da se »neprijatelji« ne izvlače metafizički iza horizonta, već da su oni unutar grada i u glavama onih koji čuvaju jedino svoje povišeno mjesto za stražnjicu. Upravo to mišljenje o slobodi, mišljeno i rođeno iz ugojene i uhranjene stražnjice, neprestani je zov svim osvajačima — od »večne Vizantije« preko Mlečana, gusara i Nijemaca pa do Bizanta u novim trgovačkim gospodarskim formacijama. Ovaj Kušanov kazališni tekst ne smatramo dramom, i ne činimo tome nepravdu. Govorili smo radije o »dramskom pričanju«, što je točnije i primjerenije jednom tekstu koji pravila svoje kazališne opstojnosti izvlači i pronalazi u vlastitom tkivu.

Himna oslobođenih od slobode

To »dramaturško tkivo« ne oslanja se a priori ni na jednu kodificiranu dramaturšku pravilnost.

Taj dramaturški postupak izrasta iz njegova osjećanja dramske riječi. Riječ pak u ovoj »dramskoj priči« otkriva i ujedno prikriva egzistencijalnu istinu. Dakako, ovo »prikrivanje« i »otkrivanje« istine o slobodi koja se kupuje, krade, prekupuje i prekrada razdijeljeno je u ovom tekstu prema tome tko govori, to jest govore li oni koji slobodom trguju ili oni kojima se ona oduzima. Autor je s premalo povjerenja ušao u razradu dramskih situacija, iako je tu bio na vrlo dobrom putu. U dobroj drami riječ stvara situaciju, a u Kušana je ta riječ i stvorila nekoliko vrlo jasnih i u dramaturškom smislu dobrih situacija. Međutim, autor se na njima nije pažljivo i koncentrirano zadržavao. On je jednostavno imao previše slika, pa čak i previše riječi za cijelu dramu, premalo pak za pojedine situacije. Ovaj prigovor ne bismo spominjali da autor nije — bio kao što rekosmo — na pravom putu. Dramska koncentracija i u tekstu i u predstavi popušta i razblažuje se prema kraju. Dovedena do paroksizma jedne himne sačinjene od pojmova i riječi svih osvajača, drama je logično završila u idejnom, ali ne i dramaturškom smislu. Drugi dio drame nagomilan je duhovitim slikama koje nisu dramaturški opravdane.

Tehnika pisanja dramskog teksta ovisi, očito, i o dobroj suradnji kazališnih uprava i dramskih pisaca. Te suradnje, na žalost, u hrvatskim kazalištima nema ili je barem nema u dovoljnoj mjeri. Hrvatske kazališta, žele li biti zaista kazališta moraju pristati na to da propadaju i uspijevaju zajedno sa svojim piscima. Zna se da je ovaj Kušanov tekst naručen od uprave Dubrovačkih ljetnih igara. Zašto se ta predstava nije dovoljno igrala na festivalu u Dubrovniku, pitanje je na koje uprava festivala mora javno odgovoriti. Ova predstava i ovaj Kušanov dramski prilog hrvatskoj drami s puno razloga treba igrati u Hrvatskoj. Upravo u njoj. Možemo dijelove tog Kušanovog teksta nazvati i »razornim cinizmom« na hrvatski račun, no to ipak ne umanjuje ono čime nas ova »dramska priča« prosvjetljuje, ohrabruje i potiče na razmišljanje i aktivnost. Nakon Kušana treba biti jasno da hrvatska sloboda vrijedi točno onoliko koliko za nju umijemo živjeti, žrtvovati se, pa ako treba — shvatimo to bez patetike — i umirati. Ne bi bilo pošteno ne pozdraviti napor i talent cjelokupnog ansambla, sastavljenog pretežno od zagrebačkih akademaca, među kojima su se isticali Mladen Budiščak, Dubravka Kunčević i Tatjana Savić, Redatelj ove predstave, Miro Međimurec. očito je plodna novost u hrvatskom glumištu. Nedostaje mu još samo upornost u cizeliranju i izvedbi vrlo dobrih nauma i rješenja.

Zlatko Markus

NEMOGUĆNOST NEUTRALNE POZICIJE

Tomislav Bakarić: SMRT STJEPANA RADIĆA, u Narodnom kazalištu »A. Cesarec« u Varaždinu u režiji P. Večeka

Doslovno shvaćanje naslova ovoga djela moglo bi zavesti u bludnju: autoru je bilo malo stalo do rekonstruiranja određenog historijskog fakticiteta. Za volju svoje nakane — koju, uostalom, ni jednoga trenutka nije skrivao — pisac čak ni samog Stjepana Radića ne dovodi na scenu, jer nam je nakanio prikazati ne ono što se sve zbilo u vrlo nam bliskoj prošlosti, nego zašto se to zbilo. Smisao je djela u razlozima koji su uvjetovali da se namisao o atentatu uopće može roditi, jer, kao što je uostalom dobro poznato, skupštinsko ubojstvo godine 1928. bio je pokušaj da se likvidira ne vođa jednog naroda, nego narod sâm. Autoru je pak — jer i on to misli — stalo do tog nekog naroda i nije neprecizan kad nam pokazuje na čijoj je strani. Tako smo namjerno ubačeni u političko kazalište u kojem nam valja, također, odbaciti bilo kakvu neutralnu poziciju. Svaki onaj koji bi u djelu tražio povijesni tableaux ili historijsku rekonstrukciju, već bi u početku bio na krivome putu: kao što se to lijepo kaže — pitanja vlastite egzistencije, uznemirenost i strah što ga nudi suvremeni svijet, Bakarić je odlučio provjeriti ne na nekim »općim mjestima« — zašto oni tamo proganjaju Crnce ili vode vijetnamski rat, nego na isječku iz vlastite prošlosti. U takvu političkom kazalištu hrabrost nije kategorija političkog ponašanja, nego kategorija čiste savjesti.

Varaždinska predstava oborila je opće mišljenje (onih koji su djelo čitali i onih koji su čuli pričati one koji su djelo pročitali) da je riječ o djelu koje je u kazalištu neizvedivo. Predstava koju je režirao Petar Veček postoji jednostrano kao predstava, kao nedvojbena kazališna činjenica. Prihvativši temeljno polazište autorovo, ni redatelju nije bilo stalo do historicizma: pokušao je osobe koje nam prikazuje na sceni predočiti kao reprezentante političke i duhovne razine, reprezentante mentaliteta i sraza idejâ koje se međusobno isključuju, koje nemaju ni elementarne pretpostavke da budu komplementarne; uostalom. dok postoji mogućnost razumijevanja. nije potrebno hvatati se za pištolj. Stanovit shematizam, nuždan i neizbježiv kad se, primjrice, likom kralja Aleksandra obuhvaća i cio dvor koji on predstavlja, a u hrvatskim zastupnicima prepoznajemo sve ono i sve one koje i zastupaju, bio bi u historijskoj drami prepreka, no u političkome prosvjedu je njegov sastavni dio, konvencija političkoga kazališta. Temeljna odrednica redateljskoga postupka jest nastojanje da se stanovitom distancom prema realitetu i »realističkoga« — to je uostalom snažno sugerirano scenografijom koja i sâma znak, simbol — održi upravo reprezentiranje po kojem osobe u komadu postoje. Intonacijom što je u cijelome toku predstave održava **Ivan Lovriček** kao kralj Aleksandar, intonacijom koja izbjegava vulgarno i pretjerano, ne iz »estetičkih« razloga, nego stoga što samo tako argumenti što ih dvor ima u pričuvi mogu imati snagu uvjerljivosti — da se ne bi dogodilo da umjesto političkog prosvjeda imamo metafizičku igru crnog i bijelog — intonacijom koju istodobno sugerira i jednako tako važan sudionik prestave — **Ljudevit Gerovac** kao Korošec, ministar unutrašnjih poslova — postignuta je čistoća i jasnoća znakova kojima je politički prosvjed sugeriran. Jednostavno stoga što smo iz pozicije neutralnog promatrača izbačeni u momentu kad nam se valja odlučiti ne po privatnoj volji i pisca i stvaralaca predstave, nego po jasnoći argumenata koje obje strane zastupaju.

Efektan završetak predstave jest rečenica iz usta ministra policije: dogodio se jedan mali incident. Taj komentar skupštinskoj revolverskoj pucnjavi ujedno je smisao razloga i pozicije onih koji su atentat izabrali kao mogućnost razrješavanja zamršenih odnosa i protuslovnih interesa. On nas iz historičnosti jednog određenog zbivanja izvlači k smislu svakog sličnog pokušaja.

Srećko Lipovčan

TJEDAN SUVREMENOG BRITANSKOG FILMA U ZAGREBU

BELLADONNA U VRTU LJUBAVI

Da bismo koliko-toliko shvatili umjetničku preobrazbu Josepha Loseyja, nužna je stanovita postupnost koja koči brzopleto izricanje sudova i štiti na neki način umjetnika i od nas i od njega samoga. Od filmova kakvi su bili, recimo, »Vrijeme bez milosti«, »Betonska džungla« i »Eva«, osobito »Eva«, pa do »Ljubavnog glasnika« (u izvorniku: »The Go-Between«, što otprilike znači »posrednik«) proteklo je dosta vremena. U tim filmovima, koje možemo voljeti više ili manje, to sada nije važno, prevladavala je, obzirno govoreći, vanjska dinamika, grubost, žestina i nemilosrdnost. Zavisno o junacima što ih je Losey prikazivao i uzajamno suprotstavljao i, naravno, zavisno o pričama što ih je pričao. A Losey je uvijek znao dobro pričati. Od filma »Sluga«, po prilici, nastaje u Loseya dosta značajna promjena. Nešto pod utjecajem Harolda Pintera (da se razumijemo: nije Harold Pinter odabrao Loseya, nego je Losey odabrao Harolda Pintera), nešto pod utjecajem drugih filmova, a najviše pod utjecajem vlastite umjetničke spoznaje, koja je, zajedno s godinama i proživljenim umjetničkim i životnim iskustvom morala drukčije dozreti. Jer zrenje je uvijek drukčije od sjetve. Prema tome, tražiti od Loseya da bude isti onakav kakav je bio prije deset ili petnaest godina, isto je toliko hrabro koliko i smiješno, jer da je Losey kroz tolike godine ostao isti, to ne bilo samo umno, osjećajno, dakle umjetničko nego i psiho-somatsko čudo.

Možda je najsavršeniji posljedak toga dozrijevanja njegov film »Ljubavni glasnik«. I u tome filmu, to valja zapamtiti, prisutna je ona toliko poznata loseyjevska želja za korjenitošću — koliko god gruba bila— želja za razobličavanjem, za prokazivanjem Laži i adoracijom Istine o čovjeku, dakle o ljudima, bez obzira na ružnoću i nemilosrdnost u postupku prokazivanja i razobličavanja. Eto, opet smo kod nemilosrdnosti i grubosti. Međutim, ovaj put to više nije ona grubost i nemilosrdnost iz njegovih prijašnjih filmova. To više nije grubost iskazana montažnim crescendima u kojima nadvladavaju krik i bijes (u doslovnom i prenesenom smislu), to više nije grubost »auf dem ersten Blick«, grubost koja se v i d i, niti nemilosrdnost koja izbija iz svakog dijelića scene ili kadra, — to je nemilosrdnost (prisjetimo se: ne prema ljudima, nego prema himbi i lažima) koja tinja iz svake od tih predivnih slika sklada, ljepote i dražesti; to je pritajena, vulkanska sila koja u neizrecivim nijansama remeti naizgled jednoličan tijek pričanja, uzbibava — domjanićevski rečeno — tu prasliku rađanja i »otmjene dosade«.

Naravno, Loseyjev film jest i »ljubavni film« i film o ljubavi. I film o prošlosti i film o sadašnjosti. Losey nije iz »formalnih razloga« preokrenuo metodu prisjećanja i vremenske rasutosti tako da je prošlost količinski prisutnija od sadašnjosti, što ne smijemo shvatiti kao želju da se prošlost uzvisi a sadašnjost unizi; naprotiv, kratki, gotovo neuhvatljivi »flashevi« koji munjevito presijecaju radnju iz prošlosti da bi nas gotovo nasilno upozorili na sadašnjost, u kvalitativnom su smislu podjednako značajni i važni. To nije formalna doskočica, nego unutarnja logika zbivanja. Sva lica u toj Loseyjevoj mračnoj drami nose ispod svoje namještene ljubaznosti i prirođene gracilnosti golemo breme nemira, strasti, mržnje i prezira. Osim maloga Lea — on je taj kobni glasnik ljubavi (Dominic Guard) — koji tek u starosti (Michael Redgrave), spoznaje prave razloge svojoj osami, katartično začetoj u deziluzioniranom djetinjstvu, svi ostali nisu pošteđeni od sudbinskog osjećaja krivice duboko utisnute u vlastitoj nutrini. Jedni tu krivicu ispaštaju tihom, nespektakularnom smrću (Ted), drugi (Marian) u dobrovoljnom progonstvu licemjerne bračne sveze, a treći (Hugh) u tišini isto tako licemjerne aristokratske taktičnosti i »neupletanja«. Premda u svim tim prizorima ima nešto od onog tihog, proustovskog mrmorenja stvarnosti, ipak je taj Loseyjev film prije svega paklensko vreteno što se vrti u »mirnom vrtu ljubavi« otpočenom — to je sada veoma slobodna primisao — čudnom mješavinom vječne, ne samo Lawrenceove, priče o lugaru i grofici, svojevrsnog »Bildungsromana« i »Romana de la rose« u koju je Harold Pinter zasadio svoju belladonnnu (ona se u filmu doista i vidi), a Joseph Losey zalio mrzlom vodom iz tipičnih engleskih brzaca.

Vladimir Vuković

O STANOVITOM MENTALITETU

Odgovor na pismo Vojmila Rabadana

Kad se ovog ljeta u »Vjesnikovu« prilogu »Kultura utorkom« javio Vojmil Rabadan, bivši redatelj Narodnog kazališta u Splitu, kako se sam potpisao, i napao direktora drame splitskog HNK, Kriptu 70 i mjesni kulturni tisak, tangirani su vrlo brzo odlučili da ne odgovaraju — Rabadan je suviše beznačajan, zaključilo se. Pročitavši u HT 21 Rabadanovo pismo »Splitsko kazalište i autonomaštvo«, i ja sam, iz istog razloga, u prvi mah bio spreman prijeći preko niza notornih neistina, bezobrazluka i insinuacija. Da, ja nemam ni vremena ni volje da ih tratim na Rabadana, pa bi on i ovog puta glatko prošao da nije počeo petljati oko čistoća nacionalnoga određenja općenito, i mog posebno. Budući da me Rabadanova pisanija nastoji prikazati kao protivnika nacionalnih vrijednosti u kulturi, zamalo kao rušitelja baroknih i renesansnih spomenika sjeverne i južne Hrvatske, Rabadan će dobiti što je zaslužio.

U Rabadanovu tekstu treba razlikovati tri sloja: ono što je smiješno, ono što je besmisleno i ono što je zlonamjerno. Na smiješno će biti samo upozoren, za besmisleno će dobiti blagi prijekor, a za zlonamjerno oštru packu.

U kategoriju smiješnog spada Rabadanova tvrdnja, na samom početku pisma, kako je protiv subjektivnosti, a za objektivnu raspravu. To bi značilo da:

njegov napad na Željka Rapanića u »Vjesniku« nema nikakve veze s činjenicom što je Rapanić negativno ocijenio Rabadanov spjev, ili kako bi se to već nazvalo — »Marulova pisan«;

da njegovo lijevanje krokodilskih suza u HT 19 zato što obljetnica Marulićeve »Judite« nije obilježena ovog ljeta izvedbom »Marulove pisni« — nema nikakve veze s činjenicom što je on autor te iste »Marulove pisni«; Moglo bi se ovako nabrajati u nedogled, ali mene Rabadan i privatna strana njegove ličnosti ne zanimaju, pa možemo dalje.

Dolazimo na drugi sloj. Kad Rabadan za Ionesca ili Geneta tvrdi da su to »strani kazališni eksperimenti i bizarnosti koje uostalom ni u velikom svijetu nemaju važnosti ni cijenu kakvu im naši kozmopoliti pridavaju«, onda je to takva besmislica da čovjek ne zna bi li se zadovoljio blagim prijekorom, uputio Rabadana na neku elementarnu literaturu, ili bi se prisjetio kako su slično zvučale kvalifikacije istih klasika modernog teatra iz usta teoretičara socrealizma i drugih totalitarnih »estetika«. Isto tako, usprkos zloći koja je inspirira, Rabadanova tvrdnja kako ja na kazališnom planu predlažem nešto što bi na planu graditeljstva odgovaralo rušenju varaždinskih i splitskih povijesnih spomenika, predstavlja besmislicu kojoj pripada također samo blagi prijekor.

Ali, eto nas već i kod trećeg sloja, kod zlonamjernosti, a tu je s blagim prijekorima gotovo. Jer, došli smo do ozbiljnih stvari.

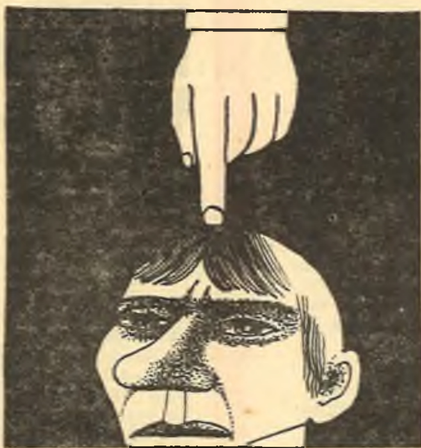
Prvo, Rabadan tvrdi kako ja predlažem da osnovica Splitskog ljeta budu predstave ITD-a i Kripte, dakle modernog teatra, što je uostalom neistina. Ja sam jasno i glasno kazao da moderni teatar u podrumima palače treba biti **jedna od komponenti** splitskog festivala. Ali Rabadan nigdje ne spominje da sam u istom članku predložio izvođenje »Zrinskog« i »Porina« na Peristilu; namjerno prešućuje da sam kao prvog od autora čija su djela lijepo pristajala u Dioklecijanovim podrumima naveo Šoljana, a izvlači samo Geneta, Ionesca i Moraviju. Jasno je s kakvim namjerama. Drugo, Rabadan se okomljuje na moje zalaganje za integraciju hrvatskog kazališta, tvrdeći da time predlažem poništavanje specifičnosti pojedinih hrvatskih regija. To je također neistina, spojena, čini se, s nerazumijevanjem riječi integracija:

Rabadan integraciju shvaća kao mehaničko, organizaciono spajanje, kao što se spajaju dvije tvornice ili dva prehrambena poduzeća. A riječ je o duhovnoj integraciji, o stvaranju zajedničkog kriterija vrijednosti, o razmjeni vrijednosti, o stvaranju krvotoka koji će hrvatsko kazalište učiniti dijelom jedne iste, jedinstvene nacionalne kulture; riječ je, dakle, o zahtjevu što je jednodušno izražen na sastanku hrvatskih kazališta u Dubrovniku u veljači ove godine. Ali i tu veoma jasnu i u prvom broju HT-a obrazloženu misao Rabadan izvrće, s namjerom da me nacionalno diskvalificira.

Vrhunac nepristojnosti jest ipak njegova tvrdnja da ja Splitu i Splićanima bacam u lice riječ **autonomaštvo.** To je klasični postupak diskvalifikacije, primijenjen bezbroj puta: ja govorim o »recidivima autonomaških mentaliteta«, a Rabadan ti ustvrdi da kažeš Splitu i Splićanima da su autonomaši — slično kao da napadneš nekog X ili Y koji je, recimo, član Socijalističkog saveza, a on ti odgovori da napadaš socijalizam. Ali, ovdje ćemo se malo zaustaviti i pozvati Rabadana temeljitije na red. Treba ga upitati: što je petnaest ili dvadeset godina »autohtonog« splitskog kazališnog »stvaralaštva«, koje se Rabadanu čini tako divnim, tih 15 ili 20 godina kad splitsko kazalište nije imalo nikakve veze sa Zagrebom — donijelo? Ako Rabadan čuje, ja ću, još jednom, reći: bilo je i svijetlih trenutaka, ali je donijelo i srpske prijevode Sofokla i Eshila, gdje su postojali vrsni hrvatski; donijelo je nerazmjeran priljev glumaca nehrvatskog jezičnog izraza, koji su neizbježno sa sobom nosili govorene navike što su do kraja iskvarile jezik na splitskoj pozornici; donijelo je niz gostovanja beogradskih redatelja, ali gotovo nikad zagrebačkih; donijelo je repertoar koji je jednako mogao biti repertoar kazališta u Nišu ili Kragujevcu. A sada, kad su se konačno našle snage koje otvaraju Split prema Zagrebu, koje stvaraju još jednu hrvatsku kulturnu osovinu, nađu se Rabadani koji počinju po njima pljuvati, koji ih pokušavaju diskreditirati. Što se, zaboga, Rabadanu toliko zamjerio Baras te previđa njegova nastojanja da splitski glumački kadar osvježi mladim školovanim ljudima sa zagrebačke Akademije, koji će bar govoriti hrvatski; što mu se, zaboga, toliko zamjerila Kripta? Da je bilo u svim njegovim istupima više razložnosti a manje jala, onda bi znao i to da je prvi zaključak dramaturškog savjeta Kripte bio da se tekst naručuje od suvremenih hrvatskih pisaca, i da je narudžba Soljanu već u toku ostvarenja. Što mu trebaju smiješne neistine da su »kriptaške akcije« istjerale iz Splita Bašića i Foteza? Iz osobnog iskustva mogu reći da je između Kripte i Foteza, kao direktora Drame, vladalo prijateljsko razumijevanje; da je Mladen Bašić za rad Kripte pokazivao živo zanimanje i najveće simpatije. A što ih je zapravo istjeralo iz Splita, to prepuštam njima da objasne, ako žele.

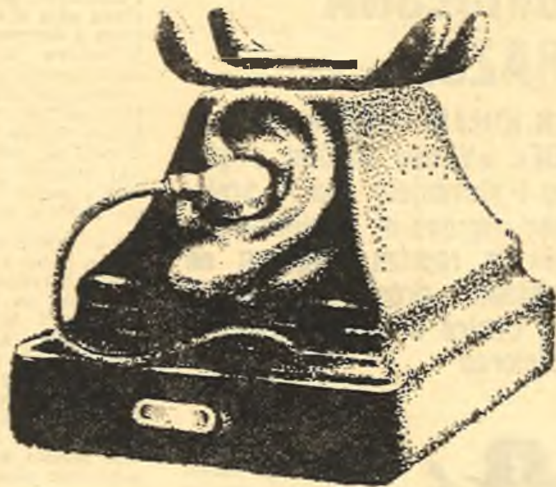
Ali zašto, na to još nismo odgovorili, zašto se Rabadan toliko zajapurio protiv integracije hrvatskog kazališnog života? Odgovor je evidentan. Dok su hrvatska pokrajinska kazališta bila zatvorena u svoje male provincijske okvire, onda se, možda, moglo naći posla i za sitne mešetare Rabadanova tipa — jedna prerada ili režijica u Karlovcu ili Varaždinu, jedna adaptacija u Zadru ili Splitu, i postojao bi i Rabadan, izvlačeći iz olinjale torbe jednako olinjalu i duhovno neinteresantnu robu.

Na kraju još nekoliko riječi o stanovitom mentalitetu koji izbija iz Rabadanova teksta, a koji me više zabrinjava od njegovih osobnih insinuacija. Taj je mentalitet duboko provincijski. Tipično je za Rabadana da još upotrebljava termin »veliki svijet«. I kad to čuje čovjek se mora zapitati gdje, zaboga, taj Rabadan uopće živi, kakva su to obzorja koja ne shvaćaju da je svijet jedan i nedjeljiv, da nema problema svijeta

prema kojima mi možemo biti ravnodušni i da nema naših problema prema kojima bi svijet trebao biti ravnodušan. Mene hrvatska kultura zanima kao otvorena kultura koja svijetu daje i od njega prima; mene zanima hrvatska kultura koja će zauzimati svoj stav prema svemu relevantnom što se na planu duha u svijetu događa, a ne ta događanja ignorantski previđati; mene zanima hrvatska kultura koja će stalno zauzimati svoj stav prema Genetu, Ionescu ili Moraviji, a kazališna predstava svakako je i zauzimanje stava. Oni koji zbog svog vlastitog nesnalaženja, svoje neinformiranosti ili svog nerazumijevanja pokušavaju hrvatsku kulturu vratiti u sferu tamburice i folklora, prave joj medvjeđu uslugu, prave kulturni krimen. Dok neki nama bliži i bratski narodi koji su zbog povijesnih razloga imali manje prilike da kulturno participiraju u Europi i svijetu, i da Europa i svijet participiraju u njihovu kulturnom biću, svjesno, organizirano i pametno rade sve da taj povijesni hendikep što prije prevladaju — prema Rabadanima, mi bismo se trebali vraćati u privincijalno zatvaranje, u vlastitu prošlost i u vlastiti folklor. Po tome što se sada opet jasnije čuju neke riječi iz njihova vremena, ti bivši ljudi koje je vrijeme prešlo misle da je došao njihov trenutak, a pri tom zaboravljaju da je sadržaj tih, svima nam dragih riječi — **nov.** Ne, ovo nije vrijeme prošlog, a Rabadani bi trebali shvatiti jedno: ako zaista žele dobro Hrvatskoj i ovome što se danas u Hrvatskoj zbiva, najveća usluga koju joj mogu napraviti jest to da se ne javljaju na poljima gdje se određuje njena suvremenost. Nek' obrađuju svoje male njive, nek' rade svoj posao i nek' se ne upliću tamo gdje im nije mjesto.

Petar Selem

Halo ZVONIMIR MAJDAK?

Izlazi mi novi roman. Naslov? **Pazi tako da ostanem nevin.** Ha, neki vidovi zagrebačkog života. Roman mi izdaje Izdavačko poduzeće »Znanje« u biblioteci »Hit«, i to upravo za Sajam knjiga. Televizija – Zagreb uskoro će započeti sa snimanjem moje prve TV-drame – »Rođendan male Mire«. Redatelj je **Vanča Kljaković.** Što još? Pišem neke pjesme, a budući da sam urednik u »Zori«, dosta čitam.

Halo MARIJA BRAUT?

Mi fotografi uvijek nešto radimo, uvijek nas nešto trenutno zaokuplja. Konkretno, zajedno s fotografima **Perom Dapcom** i **Enesom Midžićem** pripremam se za izložbu u Mannheimu što će se održati u veljači slijedeće godine. Ja sam se odlučila za eksponate koje sam izložila ovog proljeća u Galeriji Kreditne banke Zagreb, s tim da ću je dopuniti, pretpostavljam, fotosima kandelarija (križni put sa svijećama) iz Marije Bistrice. Znate, to svjetlo u tamnim prostorima, to me nekako zaokuplja. To je svjetlo čovjeka koje ga nosi, to je njegovo intimno svjetlo. To su, zapravo, svjetlonosni spektakli, gomile ljudi, u kojima je čovjek ipak sam.

Halo MIROSLAV ŠICEL?

Kao profesor – gost **odlazim u Köln,** gdje ću na njihovom sveučilištu dva semestra držati predavanja o hrvatskoj književnosti, i to o Krleži u kontekstu hrvatske književnosti 20. stoljeća i o suvremenoj hrvatskoj prozi. Usput ću tamo dovršiti knjigu **Hrvatska moderna** u sklopu edicije Povijest hrvatske književnosti. Što će mi izići prije? **Programi i manifesti u novijoj hrvatskoj književnosti.** Bit će to antologijski izbor tih tekstova s popratnim komentarom i s velikim uvodnim esejom o toj problematici. Knjigu će izdati »Liber«, nadam se početkom nove godine.

Halo AUGUSTIN STIPČEVIĆ?

Za tjedan dana »Zora« će pustiti u prodaju osam knjiga izabranih djela **Alberta Camusa,** poznatog francuskog pisca i nobelovca. To je nastavak naše edicije izabranih djela iz svjetske književnosti, u kojoj su već izišla izabrana djela Prousta, Hardyja, Joycea i Kafke. U osam knjiga bit će zastupljena Camusova proza, drame i eseji. Na prijevodu su radili naši najistaknutiji prevodioci. Urednik je **Novak Simić,** a knjige je likovno opremio **Boris Dogan.**

Halo PETAR ŠARČEVIĆ?

Uskoro bi se na TV-ekranima trebala pojaviti TV-serija u četiri epizode **Boltine zgode i nezgode** suvremenog bunjevačkog pisca **Matije Poljakovića,** poznatog pisca komedija i satira u kojima nada sve živo i sočno prikazuje atmosferu bunjevačkog sela. Budući da Poljakovićevu vrijednost bez sumnje čini govorni izričaj autentične bunjevačke ikavice, to me je, kao redatelja, vodilo i pri izboru glumaca, kojih većinu čine upravo bunjevački Hrvati. Prema svemu sudeći, serija bi mogla naići na dobar prijam kod publike.

Halo TONKO LONZA?

1. X. nastupom u jednoj od glavnih uloga u Raosovoi drami **Navik on živi ki zgine pošteno,** čiju smo praizvedbu dali ovog ljeta u Ozlju, a imala ju je prilike vidjeti i splitska i šibenska publika. Čini mi se da smo uspjeli dati ono što je Raos htio ovom dramom. Što da vam kažem o svom Zrinskom? Znate, teško mi je to reći u rečenici-dvije. O ulozi bi se dalo pričati sat-dva. Raosov Zrinski je jedna snažna psihološko-historijska ličnost koja je po nekim svojim dimenzijama moguća i u ovom vremenu. Eto.

DANAS NA PRESLUŠAVANJU – KLASIK NESNIMLJENIH FILMOVA

Ante Babaja: Ne priznajem da sam se popravio!

Bezazlene priče nisu bezazlene u nebezazlenom vremenu

— Već bi vrijeme bilo da riješimo i vaš slučaj, zar ne druže Babaja?

— (Babaja šuti)

— Godinama ste pravili svakojake psine i neprilike rukovodećim ljudima ovoga društva, godinama ste ih svojim neodgovornim postupcima tjerali da posegnu za onim antipatičnim, takozvanim administrativnim mjerama: da vam odbijaju scenarije, zabranjuju filmove, otkazuju nastupe na stranim festivalima itd. itd... Priznajete li ta nedjela, druže Babaja?

— (Babaja šuti)

— A znate li tko je zbog te vaše rabote najviše stradao? Vi, naravno, niste! Dapače, čak ste stekli počasni naziv: klasik nesnimljenih filmova. Rukovodioci? (Također, ne; njima ne može škoditi ako s vremena na vrijeme treniraju malo svoje stare športske discipline. Samo ste nama naudili, druže Babaja, nama, malim ljudima iz kartoteka!

— (Babaja šuti)

— Mi smo morali bilježiti sve vaše heretičke izjave, otkrivati vaše diverzantske planove. A zar mislite da je lako bilo sjediti kraj vas satima u Kazališnoj kavani, a vi: šutite li, šutite! A kad otvorite usta, to je samo da naručite novu čašu kisele vode.

— (Babaja šuti)

— Do vraga, je li itko živ čuo za tako šutljivog Imoćanina?!

— Sad mi je dosta! Ja sam Višanin. Imotski je slučajno moj rodni grad i ja sam ga se odrekao davno prije nego što sam vidio film Vrdoljakov »Ljubav i poneka psovka«.

— Ali ni na Visu nisu svi škrti na riječima. Recimo, dr. Belan!

— Zato sam ga i doveo na Akademiju za kazalište i film. On tamo govori za obojicu.

— A prije dvadeset godina baš vas je on namjestio u »Jadran-filmu«. Valjda zato da, u onim opasnim vremenima, vi šutite za obojicu.

— Nije pomoglo. Ubrzo sam se našao na ulici. Otkaz mi je potpisao tadašnji generalni direktor Vatroslav Mimica. Zbog nesposobnosti!

— O, nepravde!

— Zašto? Loši asistenti obično postaju dobri režiseri. Ja sam taj otkaz shvatio kao priznanje, a budući da su uskoro svi filmski ljudi dekretom poslani u slobodnu profesiju, opet sam imao jednake šanse.

— I dalje, što je dalje bilo?

— Ništa.

— Kako ništa? Da vam pomognemo: raspolažemo mnogim svjedočanstvima, bolje rečeno denuncijacijama, iz kojih se vidi da ste imali dosta neprijatelja među kolegama. Smatrali su vas oholim jer da se držite daleko od drugih i ponašate drugačije od ostalih.

— Nisam bio pretjerano druželjubiv, priznajem. Ali ako netko teži umjetnosti a još ne zna gdje se ona nalazi, preostaje mu samo jedan kriterij: tražiti je tamo gdje nisu svi. Ona bježi od velikih skupina, osobito vladajuće usmjerenih skupina.

— Gle, gle, ipak ste se raspričali kad je riječ o vašoj prošlosti! Ponosni ste vi na sebe, Babaja!

— Izdržao sam sve ove godine izvan glavne, protežirane struje, a to je ipak nešto.

— Kako ste zaslužili povjerenje da režirate prvi film?

— Nije to bilo povjerenje nego ponuđena prilika da slomim vrat. U ono vrijeme bili su aktualni filmovi kratki o gradovima, dokumentarci po narudžbi gradskih narodnih odbora i budući da je svaki film bio slika i prilika svog naručioca svi su ličili jedan drugome kao jaje jajetu. Mene je dopao film o Rijeci. Poslali su me tamo da proslavim velike uspjehe socijalističke izgradnje a ja sam našao »nonice« i duh Gervaisovih čakavskih stihova; osim toga otkrio sam nešto do tada neviđeno u našem filmu, činjenicu da se u jednom lučkom gradu čak i u socijalizmu može naći po koja prostitutka. Film je, kao što znate, imao veliki uspjeh. Primao sam pozive sa svih strana: svaki se grad htio podičiti da i on ima svoju lokalnu kurvu . . .

— ... a vi, umjesto da nastavite u tom stilu, ponovili ste grijeh oholosti. Svoju filmsku veličinu htjeli ste vidjeti u odrazu Kalebovog »Ogledala«. Bilo je u tom filmu neke čudne, neke vrlo sumnjive simbolike, priznat ćete druže Babaja? I drug Đuro, iz »Vjesnika« jako se ljutio na vas, i kako je drugarica Mira slučajno bila istog mišljenja kao i on, kritika vas je proglasila egzistencijalistom.

— Taj kompliment zaradio sam posve nezasluženo. Unatoč Supekove knjige »Egzistencijalizam i dekadencija« tada još nikakvog pojma o egzistencijalizmu nismo imali ni drug Đuro ni ja. Međutim, prilično sam dobro slutio što znači epitet »klasni neprijatelj« kojeg su mi prišili kad su obustavili cjelovečernji film »Mali grijesi« pred sam početak snimanja.

— Druže, kako ne shvaćate! To su bile prve, borbene godine samoupravljanja. Radnička je klasa bila na takvom pijedestalu da je svaki pripadnik te klase imao pravo sebe osloviti sa »vi«. I u tom svečanom trenutku nekome padne na pamet da izvuče na platno jednog netipičnog pojedinca, kojemu je svijest ograničena samo jednom malograđanskom željom: da kupi motocikl. Nisu bezazlene priče bezazlene u nebezazlenom vremenu, dragi Babaja. Ako niste znali što ozbiljnije reći zašto se niste okrenuli lakšim temama?

— Pa i okrenuo sam se. Načinio sam film »1001 otok«. Laki žanr, da lakši ne može biti, turističke razglednice s Jadrana. Budući da u tom filmu jedna solidno udana građanka, u solidnim godinama i solidnom kupaćem kostimu, priželjkuje (i to samo priželjkuje) malo ljubavnih avantura i, budući su u jednom kadru bila oslikana, u krupnom planu, gola stopala Krune Valentića, cenzura je taj film zabranila, proglasivši ga pornografijom. Pokojni drug Ervin Šinko me je oštrim tonom i još oštrijim mađarskim akcentom upozorio da nemam pojma što je to naša lijepa Jadran.

— Ne pravite se tako naivni, Babaja! To je bio prvi pokušaj zabijanja klina u jedinstvo našeg rukovodećeg kadra. Vjerojatno se sjećate da je odluka o zabrani filma donesena bez drugarice Anke. Kad ste napravili novu verziju filma i ispravili sve malograđanske neukusnosti, došla je drugarica Anka, pogledala obje verzije i ustanovila da je prva vrlo dobra a druga ne valja. Jedan dio komisije odmah je korigirao svoju prijašnju zabludu, a drugi je i dalje tvrdoglavo ostao kod toga da samo druga verzija pravilno odražava našu stvarnost. Glasanje je pokazalo da su snage potpuno izjednačene. 4:4! Obje su strane, u najboljoj demokratskoj maniri, žrtvovale svaka svoju dobru verziju ...

— . . . i film je svršio u bunkeru.

— Ispravno, druže Babaja! Nadam se da danas ipak shvaćate kakve su dalekosežne posljedice za čitav naš društveni razvoj mogle nastati da se onda dopustilo frakcionašenje i nedajbože emisarstvo oko golih nogu Krune Valentića?!

— Shvatio sam ja to već onda. I zato sam napustio filmski realizam i počeo se baviti stiliziranim satirama o vječnim manama ljudskih naravi. Ali ni tu nisam imao sreće. Pokušao sam se narugati snobizmu onih koji na umjetničkoj izložbi ne primjećuju da se pravi mlinski kamen jednim poštanskim nesporazumom našao kao izložbeni eksponat. Međutim, nisam tada još vodio dovoljno računa o tome da je apstraktna umjetnost postala najdržavnija, pa su me sa svih strana proglasili fašističkim zatiračem svakog modernizma. Napravio sam i film »Lakat kao takav« satiru na temu karijerizma (izvanvremenski, izvanprostorno, razumije se) a Vicko Raspor je taj film ocijenio u »Borbi« kao »moralno nakaznu poruku kojom autori zagovaraju laktašenje«. Film, naravno, zabranjen, i tek ga je blagorječivost Marijana Matkovića spasila smrti u bunkeru. Pasoš nije dobio iako su ga mnogi festivali pozivali; valjda je po srijedi bio strah da se kapitalističko društvo ne poduči u laktaškoj tehnici.

— Ne, nego vi nikada niste do kraja shvatili sve elemente naše vanjske politike. Mi smo se odavno odrekli ideološkog izvoza. ... Nego, druže Babaja, ja bih s vašim dopuštenjem prekinuo ono nizanje koje bi se moglo razvući u nedogled. Pređimo na ozbiljne stvari! Moramo vam saopćiti veselu vijest da su nadležni odlučili oprostiti vam sve te vaše »male grijehe«. Dobili smo strogu direktivu da vas izbrišemo iz svih naših spiskova sumnjivih lica. Unaprijeđeni ste u progresivnog člana samoupravnog društva. Čestitamo!

— Znači, nisam više sumnjiv! Ali čekajte, ja se nisam promijenio, ostao sam kao prije, vjerujte!

— Druže, bolje vam je da odmah priznate. Na odgovornom mjestu je utvrđeno da se »vladanje dotičnog znatno popravilo i da nema razloga za gonjenje istog.«

— Ali, ljudi! Jeste li gledali moj najnoviji film »Mirisi, zlato i tamjan«? Pa taj film je crnji od same noći! Direktna optužba naše stvarnosti! Sve što sam do sada napravio to je opereta prema ovom filmu.

— Ma na koji film vi to mislite? Jel' onaj u kome ona baka kaki svakih osamnaest dana? Idite, molimo vas! Pa to je dražesno! Smijali smo se kao blesavi. A kada stara još pusti vjetar, to nas je oduševilo: napokon, prirodni dijalog u domaćem filmu!

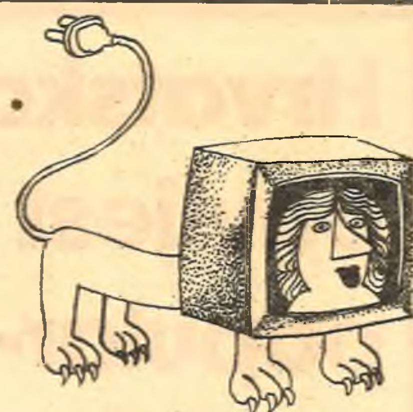
— Pokušajte shvatiti: u mom filmu jedan čovjek, jedan bivši revolucionar, razočaran u realizaciju svojih ideala, zgađen nad svim i svakim na ovome svijetu, nalazi svoj jedini životni izlaz u njegovanju jedne žive mumije. Zar je to, po vama, optimistička slika svijeta? Zar taj slučaj nije žalostan?

— Žalosno je samo to da našim razočaranim revolucionarima ne pada ni na kraj pameti da se povedu za Svenom Lastom. Kad bi se oni htjeli zabaviti staricama, mi bi takve babe na tone uvozili iz Bugarske, sa Kavkaza ili bilo koje gerovitalske zemlje.

— Ali, poslušajte me još jedanput . . .

— Dosta diskusije! Jasno je nama za čim žalite vi i vaše društvo! Dok ste bili sumnjivi, dok su vas zabranjivali, znali ste da je nekome do vas stalo, da ste važni, da vas se boje . . . A sada, snalazite se bez nas! Što imate na to reći, druže Babaja?

— (Babaja opet počinje šutjeti)

OPASNOST UMNAŽANJA

O amandmanima, brodovima, berlinskom slučaju...

Hvaleći nedavno dokumentarni dio rasporeda Zagrebačke televizije, ustvrdio sam kako se dokumentarci nalaze ispred ostalih emisija ne samo u sadržajnom smislu — jer ih na to »prisiljavaju« životne činjenice kojima se ta vrsta televizijskog posla mora baviti — nego i u tehničko-zanatskom, odnosno stvaralačkom smislu, što opet ovisi o kakvoći i subjektivnom opredjeljenju svakog pojedinog autora. To je istina i ne bih želio — u tom smislu — toj svojoj ocjeni bilo što drugo dodavati ili oduzimati. Međutim, u trenutku kada se čovjek malo odmakne od svih tih dokumentarnih emisija i pogleda ih kao cjelinu, kao zbir veoma pozitivnih pojedinačnih i općih nastojanja, kao pojavu u okvirima televizijskoga medija, mora doći i do nekih općenitijih zaključaka koji o njima ne stvaraju baš najpovoljniju sliku. Ali ponovno ističem: ne u pojedinim slučajevima, nego u cjelini. Prisjetimo se: na Zagrebačkoj televiziji postoje slijedeće emisije dokumentarnoga značaja: »Stop«, »Feljton«, »Dijalozi«, »Film, teatar itd.«, »Petkom u 19« i još neke — da ne zaboravim na primjer »Male noćne razgovore« — koje se, naravno, razlikuju jedna od druge ne samo po sadržaju nego i po nekim drugim značajkama. Ali mnoge od njih se i dotiču u nekim točkama sličnosti. Ne istovjetnosti, jer ništa na ovom svijetu ne može biti isto, ali slično može. Prema tome, taj čimbenik sličnosti počinje se polako provlačiti kao siva nit kroz dokumentarni dio rasporeda. I dalje, taj čimbenik sličnosti ne pojavljuje se samo, na kraju krajeva, u nekom apstraktnom smislu, nego dolazi do izražaja i u veoma konkretnim primjerima. Očito je da i stil i metoda tih emisija imaju mnogo zajedničkih osobina, kao na primjer uobičajeni razgovorno-izjavni oblik, koji jest različit tematski, ali nije stilski, što i nije presudno, ali je dosta važno. Prema tome, nameće se jedna izrazita opasnost od umnnažanja, o čemu bi i urednici i autori trebali voditi računa.

* * *

Da »još nismo društvo socijalne jednakosti«, »da je stan dobro kojim čovjek mora neposredno upravljati«, »da je radnik eksploatiran ako dvadeset godina ulaže svoj novac u stambeni fond — i nema od toga ništa« — sve su to zanimljiva pitanja i tvrdnje koje su u okviru javne debate o ustavnim amandmanima javno protumačili i prodiskutirali drugovi Zdravko Tomac i Mirko Bolfek (na osnovu pismenih pitanja gledalaca) u okviru emisije »Dijalozi«. Ostaje nam da iskreno vjerujemo u nastavak tog zanimljivog razgovora o ustavnim amandmanima, pogotovu o drugoj točki prvoga amandmana, o kojoj i drug Zdravko Tomac i drug Mirko Bolfek i svi mi ostali zainteresirani sudionici te općenarodne diskusije imamo svoje mišljenje. Bilo je krajnje vrijeme da se i Televizija uključi u taj razgovor, ne samo zbog pogodnosti vlastitoga medija nego i zbog široke lepeze javno izraženih mišljenja.

Razgovor sa suradnicima Brodarskog instituta u Zagrebu bio je veoma zanimljiv i koristan. Saznali smo da u tom institutu, pretežno vojnoga značaja, rade vrsni stručnjaci, da uživa velik ugled u cijelome svijetu. I drug Jure Gregorič, suradnik instituta, po narodnosti vjerojatno Slovenac, iznio je nekoliko veoma zanimljivih mišljenja o svom radu. Ta mišljenja bi možda bila preciznije izražena da se drug Gregorič poslužio svojim materinskim jezikom, slovenskim, na što ima zajamčeno pravo kao ravnopravni građanin SR Hrvatske (bio bi tada lijepo preveden na hrvatski!) umjesto one jezične melase kojom je govorio trudeći se da nam razjasni svoj rad u institutu.

Za razliku od svojih sugovornika Franca Pee i Saše Ivančevića, koji su bili veoma jasni i određeni u svojim upitima, Željko Brihta razlažući situaciju nakon potpisivanja dogovora o statusu Zapadnoj Berlina ustvrdio je jedino to »da se ne treba zatrčavati u preuveličavanju i umanjivanju tog dogovora«. To je točno. Ali je isto tako točno da se tom poštapalicom služe diplomati, a ne novinari, koji između ostaloga pišu i o tim diplomatskim poštapalicama.

Vladimir Vuković

Hrvatska povijest u popular-nom obliku

Od PLANINA Petra Zoranića, prvog hrvatskog romana, preko remek-djela KLETVE i SELJAČKE BUNE Augusta Šenoe, priča iz života značajnih hrvatskih vladara Velimira Deželića, UROTE ZRINSKO-FRANKOPANSKE Eugena Kumičića pa sve do moderno pisanog romana VUCI Milutina Cihlara Nehajeva, ideja o narodnoj samobitnosti, slobodarstvu i tradiciji njegovala se upravo na najboljim stranicama hrvatske književnosti.

Iz bogate riznice MATICA HRVATSKA će objaviti najbolja i najzanimljivija djela, koja će mnoge upoznati sa slavnim ličnostima i zbivanjima iz daljnje ili bliže hrvatske prošlosti.

Slikovito, preko žive umjetničke riječi, kroz priče pune akcija, pred čitaocima oživljuje hrvatska slavna i tužna povijest pokazujući primjerom što nije valjalo, a što se može prihvatiti kao moralni, ljudski i politički uzor, osobito u današnjim prijelomnim časovima, kad hrvatski narod doživljava svoj drugi preporod.

Osim povijesnih romana objavit ćemo u ovoj biblioteci popularno pisane knjige o pojedinim hrvatskim ljudima koji su ušli po svojim djelima u našu povijest, isto tako i knjige o velikim događajima u našoj povijesti. Izašlo je I. kolo u kojem su slijedeće knjige:

Milan Šenoa: IZ KOBNIH DANA

Velimir Deželić: PRVI KRALJ

Velimir Deželić: U BURI I OLUJI I/II

Milutin Mayer: KRVAVI SABOR KRIŽEVAČKI

Narcis Jenko: OBITELJ VOJVODE HRVOJA I/II

Cijena kompleta iznosi 350.– dinara i uplaćuje se u 5 mjesečnih rata po 60.– dinara, a za inozemstvo 25 dolara, plativo u dvije rate.

Knjige se isporučuju poslije uplate cijele pretplate.

NARUDŽBENICA

Ovime kod Nakladnog zavoda Matice hrvatske Zagreb, Matičina 2, neopozivo naručujem I kolo romana u kolekciji

HRVATSKA POVIJEST U POPULARNOM OBLIKU

Novac šaljem na žiro-račun broj 301-1-7097.

MOJA ADRESA ....

Moj potpis: ....

U ...., dne .... 1971.

Iz inozemstva novac poslati na devizni račun kod Kreditne banke u Zagrebu, broj: 301-620-1001-32000-10-149.

ROD BO SAMO KOJ SI MRTVE ŠTUJE
NA PROŠLOSTI BUDUĆNOST SI SNUJE
P. Preradović

VJEKOSLAV KLAIĆ

Povijest Hrvata

OD NAJSTARIJIH VREMENA DO 1620.

Veliko ilustrirano izdanje formata 17x24 cm u 5 knjiga na preko 2000 stranica s reprodukcijama. Knjige će biti tvrdo uvezane u cijelo platno, sa zlatotiskom. Svih pet knjiga izaći će do sredine 1972. **Cijena u pretplati za svih pet knjiga iznosi 750.— dinara (plativo u deset rata po 750.— dinara), a za inozemstvo 60 dolara, plativo u pet rata.**

Nakon izlaska iz tiska cijena knjiga bit će znatno veća. Knjige će se pretplatnicima dostavljati sukcesivno, čim pojedina knjiga izađe, pod uvjetom da je uplaćena vrijednost za tu knjigu.

Kada je Vjekoslav Klaić pripremao svoje veliko djelo koje je trebalo završiti sa XIX stoljećem, on se štiocu obratio ovim riječima:

ČESTITOMU ŠTIOCU!

Proučavanje hrvatske prošlosti vrlo je poučno i utješljivo. Uviđamo da i maleni narodi mogu stoljećima i tisućljećima živjeti, a da ne moraju izginuti ni usred velikih, silnih državnih tvorba. Hrvatska nas povijest uči da u etičkom svijetu ne vrijede vazda zakoni fizičkog svijeta, a najmanje onaj da manji i malobrojniji mora podleći većemu i brojnijemu. I šaka Grka odoljela je golemoj sili čitave prednje Azije, a maleni hrvatski narod održao se pored svih bura i nepogoda koje su ga redom snalazile!

Tvrde mnogi, koji su proučavali povijest slavenskih naroda, da u Slavena nema toliko državotvorne sile, ali zato kudikamo više otporne snage. Već za prve pojave Slavena u povijesti javljaju suglasno i latinski i grčki pisci da se Slaveni nerado pokoravaju tuđinu, da ljube samosvojnost nada sve, i da će svaku nevolju podnijetu za volju mile i zlatne slobode svoje (omnem miseriam carae libertati postponentes). Ako se to opaža za sve Slavene uopće, vrijedi naročito za Hrvate. Jer učeći njihovu povijest, ne možeš da se dosta nadiviš njihovoj žilavosti, njihovoj neslomljivoj otpornoj snazi. Otkad se Hrvat pojavio na obalama sinjega mora, tijekom dvanaest stoljeća i više prkosi on svemu što ga hoće da zatre, te je neiscrpljivom ustrajnošću obranio i održao svoje ime, svoju individualnost i svoj teritorij. A koliko je hrvatske krvi poteklo za slobodu i samosvojnost, za pravo i cjelokupnost! Promatrajući politički život Hrvata diviš se još više. Otkad se Hrvatska proglasila kraljevinom za Tomislava god. 925. nije ta kraljevina za tisuću godina ni za jedan čas izgubila svoga kontinuiteta.

Ali XIX stoljeća, stoljeće narodnosti, nametnu hrvatskom narodu najžešću borbu od svih dosadanjih. Borba je uporna i odlučna, jer se mora otimati ne samo živima nego i mrtvima. Čvor se strašno zauzlao, i Bog zna šta bi bilo da čvora nije rasjekao mač bana Jelačića. Hrvatski jezik priznat bi nakon krvava rata jezikom diplomatičkim da sam gospoduje ne samo u seljačkoj kolibici nego i u banskim dvorima. Hrvatskim jezikom neka zbori i tvori sve što se hrani hrvatskim hljebom; ta za to se i žrtvovalo 40.000 hrvatskih junaka na poljanama ravne Ugarske.

U nekrvavoj, a napokon i krvavoj borbi za narodnost očitovala se otporna snaga hrvatskoga naroda u najvećoj mjeri. Malena Hrvatska, koje neki na karti Evrope nisu mogli ni naći, pokazala je čitavom svijetu da živi i da je vrijedna da živi. Hrvatska i opet nije propala, nego je naprotiv iz borbe izašla jača i veća.

* * *

Samo letimični pregled hrvatske povijesti kako nas tješi i bodri za budućnost! Baš hrvatska historija dokazuje da ne stoji ona moderna: »Sila jača od prava«, nego ona stara hrvatska: »Svaka sila za vremena«. Hrvatski je narod svojom otpornom snagom suzbio dosad svaku silu i tako se održao kroz tolika stoljeća.

NARUDŽBENICA

Ovime se kod Nakladnog zavoda Matice hrvatske Zagreb, Matičina 2, neopozivo pretplaćujem

na .... primjeraka

Vjekoslav Klaić: POVIJEST HRVATA (u 5 knjiga)

Pretplatu ću poslati na žiro račun broj 301-1-7097 u redovitim mjesečnim ratama kroz deset mjeseci, počevši s prvom najkasnije od .... 1971.

MOJA ADRESA: ....

Moj potpis: ....

U ...., dne .... 1971.

Iz inozemstva pretplatu poslati na devizni račun kod Kreditne banke u Zagrebu broj: 301-620-1001-32000-10-149.

ZIDNI KALENDAR MATICE HRVATSKE

Nakon velikog uspjeha s povijesnim zidnim kalendarima u prošloj godini, Matica hrvatska ove godine izdaje slijedeće vrste Zidnih kalendara za svoje mnogobrojne sumišljenike i prijatelje.

I. ZIDNI KALENDAR S POVIJESNIM PORTRETIMA

U kalendaru je odštampano dvadeset umjetničkih reprodukcija u bojama ovih hrvatskih velikana:

1. Kralj Tomislav
2. Nikola Šubić Zrinski
3. Petar Zrinski
4. Matija Gubec
5. Ban Josip Jelačić
6. Ljudevit Gaj
7. Josip Juraj Strossmayer
8. Ivan Kukuljević
9. Franjo Rački
10. Ante Starčević
11. Eugen Kvaternik
12. Stjepan Radić

Na poleđini svake slike odštampana je kratka biografija osobe na slici i pjesma hrvatskog pjesnika o toj osobi.

Cijena kalendara sa 12 listova je 30.— ND
3 USA dolara

II. ZIDNI KALENDARI S POVIJESNIM DOGAĐAJIMA

U kalendaru je odštampano 12 povijesnih umjetničkih reprodukcija od poznatih hrvatskih slikara.

1. J. F. Mücke: Dolazak Hrvata u Hrvatsku
2. Bela Čikoš-Sesija: Pokrštenje Hrvata
3. J. F. Mücke: Savez Ljudevita Posavskog sa Slovencima
4. Ferdo Quiquerez: Tomislav, prvi hrvatski kralj
5. Međimurec: Dolazak Hrvata na Kosovo
6. Oton Iveković: Mirna Bosna
7. Oton Iveković: Matija Gubec na stratištu
8. Ferdo Quiquerez: Posljednji časovi Petra Zrinskog
9. Ljubo Babić: Proglašenje Zagreba slobodnim kraljevskim gradom
10. Oton Iveković: Nikola Zrinski pred juriš iz Sigeta
11. Oton Iveković: Smrt Eugena Kvaternika
12. Ivan Tišov: Stjepan Radić među seljacima
13. Vlaho Bukovac: Hrvatski preporod (naslovna strana)

Na poleđini svake slike odštampana je kratka biografija osoba na slici i pjesma hrvatskog pjesnika o tim događajima.

Cijena kalendara sa 12 listova je
3 USA dolara

UMJETNIČKE REPRODUKCIJE U BOJAMA

Sve reprodukcije koje su odštampane u kalendarima odštampane su na finom granuliranom 220 gr. papiru veličine 31×33. Osim njih u istoj tehnici i veličini odštampane su i slijedeće reprodukcije povijesnih događaja i portreta:

Vlaho Bukovac: GUNDULIĆEV SAN

Oton Iveković: SMRT PETRA SVAČIĆA; KRUNIDBA KRALJA TOMISLAVA; DOLAZAK HRVATA NA MORE; RASTANAK PETRA i KATARINE ZRINSKE; JURIŠ NIKOLE ZRINSKOG IZ SIGETA.

UMJETNIČKE RAZGLEDNICE

Od svih naprijed navedenih reprodukcija izrađene su i prvorazredne razglednice-dopisnice.

Cijena razglednica s motivima naivaca je	ND 1,50
Cijena razglednica s povijesnim motivima	" 1,50
Cijena razglednica s likom Bogorodice	" 1,50

MEDALJE, PLAKETE, ZNAČKE

U povodu proslave stote obljetnice rođenja hrvatskog velikana Stjepana Radića, Radionica Škole za primijenjenu umjetnost u Zagrebu izradila je i otkovala u suradnji s Maticom hrvatskom spomen-medalje, plakete i značke s likom Stjepana Radića na aversu i simbolom »Vjera u Boga i seljačka sloga« na reversu. Medalje su izrađene prema likovnom rješenju akademskog kipara prof. Emila Bohutinskog.

MEDALJA — srebro finoće 900, promjer 30 mm	ND 60.— USA dol. 6,50
MEDALJA — bronca, promjer 30 mm	cijena: ND 30.— USA dol. 2,50
MEDALJA — posrebrena, vel. 30 mm	cijena: ND 35.— USA dol. 3.—
PLAKETE — vel. 280 mm, patinirana bronca	cijena: ND 700.— USA dol. 60.—
ZNAČKE — srebrene, promjer 14 mm	cijena: ND 12.— USA dol. 1.—
ZNAČKE — posrebrene ili brončane patinirane promjera 20 mm i iglom pribadaćom	cijena: ND 6.— USA dol. 0,75
ZNAČKE — posrebrene ili brončane patinirane promjera 14 mm	cijena: ND 5.— USA dol. 0,50

NARUDŽBENICA

Ovime kod Nakladnog zavoda Matice hrvatske, Zagreb, Matičina 2, neopozivo naručujem:

..... kom. Zidnih kalendara s povijesnim portretima
..... kom. Zidnih kalendara s povijesnim događajima
..... kom. Umjetničke reprodukcije
(navesti koje)

..... kom. Umjetničke razglednice
(navesti koje)

..... kom. Medalja, plakete, značke (nepotrebno precrtati)

Novac šaljem na žiro račun 301-1-7097

U .... dne 1971,

MOJA ADRESA ....

Moj potpis: ....

Iz inozemstva novac poslati na devizni račun kod Kreditne banke u Zagrebu, broj: 301-620-1001-32000-10-149.

Vijesti

Zagreb

Važan dogovor zagrebačkih izdavača

Dogovorom Nakladnog zavoda Matice hrvatske, Školske knjige i Zore pokreće se velika biblioteka domaćih i stranih pisaca, namijenjena prvenstveno učenicima srednjih škola.

Prvih stotinu knjiga, podijeljenih u četiri kompleta, treba izaći iz tiska na početku slijedeće školske godine, pa će tako djelovati kao istinska potkrijepa intencija novih nastavnih planova predavanja hrvatske književnosti. Upravo zato i jest veliko i višestruko značenje ovog pothvata koji je na jednom kulturnom zadatku sjedinio tri ugledne izdavačke kuće.

Radovi na pripremanju knjiga već su započeli i niz uglednih stručnjaka za pojedina razdoblja i pojedine nacionalne književnosti pridonijet će ozbiljnosti ovog vrlo važnog izdavačkog i kulturnog pothvata.

B. D

Iz ogranaka

Slavonska Požega

Djelotvoran rad

Od godišnje skupštine (ožujak 1971.), pa do privremenog ljetnog radnog zatišja, MH Požega pokrenula je i ostvarila niz kulturnih priredaba, pa se tako aktivno uključila u društveni život ovog kraja, djelujući kao svojevrsna kulturna predvodnica ne samo Hrvata nego i ostalih etničkih skupina koje ovdje žive. Da bismo čitatelje HT-a bar približno upoznali s radom ovog Ogranka, spomenut ćemo nekoliko zadaća koje je ispunio:

— održavanje komemorativne akademije u povodu 300. obljetnice tragične pogibije P. Zrinskog i F. K. Frankopana (predavač dr. M. Koščak);

— otkrivanje spomen-ploče istaknutom hrvatskom slikaru Miroslavu Kraljeviću, koji je u Požegi tijekom jednogodišnjeg boravka ostvario svoja najzrelija djela (u živopisnom dekoru glavnog gradskog trga ploču je otkrio dr. Matko Peić);

— izdavanje prve požeške Matičine periodike, kulturnog glasila »Hrvatske pokrajine« koje ima svrhu duhovnog zbližavanja svih perifernih dijelova hrvatske zemlje, istodobno se orijentirajući prema neraskidivoj duhovnoj svezi sa središtem;

— osnivanje nekoliko radnih sekcija (Kutjevo. Jakšić, Trenkovo) i dr.

Požeška Matica sada broji preko tisuću članova, što je, u odnosu na razdoblje prije skupštine, gotovo dvadeseterostruko više. Zapaženo je da se velik broj ljudi učlanio u Maticu upravo u vrijeme kada se sa raznih strana nastojalo društveno diskreditirati neke njezine članove i sam središnji odbor. Sastav članstva, čini se, ne zadovoljava, jer je malo seljaka i srednjoškolske omladine (oko 15%), pa se to nastoji ispraviti.

Matica se na različite načine povezala s kulturno-umjetničkim društvima ovog kraja i time dala puninu i umjetničku dubinu svakom svom nastupu. Povezanost s drugim sredinama diljem sjeverne Hrvatske očitovala se prilikom onivanja novih ogranaka. kao i u neposrednoj kulturnoj suradnji (Gospić, N. Gradiška. Podravska Slatina, Osijek i dr.).

Da bi se vodio takav rad. novi se Odbor naročito založio za dobivanje radnog prostora, što mu je, nakon 10-godišnjeg čekanja osnivača ovog Ogranka, i uspjelo. Čišćenje, adaptacija prostorije, nabavka kancelarijskog i čitaoničkog namještaja iziskivalo je mnogo financijskih izdataka i radnog entuzijazma. Koliki je rad Ogranka danas, vidi se po tome što u njemu honorarno radi jedan administrator.

Rad Ogranka za ovu godinu time nije iscrpljen. Organizacija svečanosti u povodu 100. obljetnice Radićeva rođenja i rakovičke bune, pripreme za izdavanje drugog broja »Hrvatske pokrajine«, izdavanje zbirke pripovijedaka člana-radnika Tihomira Culine. pripreme za Požeški zbornik IV, predavanja gospodarskog i kulturnog karaktera — sve su to elementi ambicioznog programa koji je u suradnji s članstvom zacrtao UO. Kad bi se za slijedeću godinu program korigirao, tj. kad bi se u njemu zauzeo adekvatniji stav prema seljaku i seljačkoj omladini, onda bi zaista dobio i realnije i djelotvornije okosnice.

M. NOSIĆ

Stankovci

Inicijativni odbor

Nakon više od pedeset godina, u Stankovcima (selu općine Benkovac) zbio se vrlo važan događaj: osnovan je Inicijativni odbor za osnivanje povjereništva Matice hrvatske. Pokretači ove kulturne akcije jesu Mjesna zajednica i SSRN Stankovci.

Osnivačka skupština trebala bi se održati 24. listopada.

Narod stankovačkog kraja s velikom je radošću pozdravio ovaj preporodni kulturni trenutak u svojoj sredini vjerujući da će moći ubuduće zadovoljavati svoje kulturne potrebe koje su dugo godina bile neispunjavane.

Svoju ljubav prema Matici hrvatskoj i vjeru da će se bogati program što ga je iznio Inicijativni odbor ostvariti, mještani Stankovaca izražavaju na taj način što se odreda učlanjuju u Maticu hrvatsku. Već sada u Stankovcima ima 100 članova.

I. V.

Nin

Osnivačka skupština

U starodrevnom Ninu, u Domu kulture, održat će se u nedjelju 3. listopada 1971. godine u 10 sati Osnivačka skupština Ogranka Matice hrvatske. Nakon osnivačke skupštine mješoviti zbor RKUD »Petar Zoranić« iz Zadra, pod ravnanjem i uz glasovirsku pratnju Kamenka Berića, priredit će koncert u čast novoosnovanog Ogranka. Na programu su djela hrvatskih skladatelja: V. Novaka, V. Gotovca, V. Lisinskog, L. Županovića, I. Brkanovića i drugih. Osnivačkoj skupštini prisustvovat će brojni stanovnici Nina i okolice, te gosti.

Osvrti

Gospić

»Kulturni planeri«

U Nacrtu društvenog plana razvoja općine za period 1971-1975. godine što ga je izdao Općinski zavod za planiranje općine Gospić govori se o kulturnoj djelatnosti na dva mjesta: u dijelu »Razvoj društvenih djelatnosti u proteklom razdoblju« i u dijelu »Ciljevi i politika razvoja društvenih djelatnosti za razdoblje od 1971-1975. godine«. U prvom dijelu kultura obuhvaća 21 redak, a u drugom — 24 retka. U oba poglavlja o kulturi se govori potpuno nestvarno i najbanalnije; preživjele fraze značajke su toga bijednog »analiziranja« dosadašnje kulturne djelatnosti u općini Gospić i »planiranja« buduće djelatnosti za razdoblje od pet godina. Na primjer: »Nosioci bi se trebali uže povezati i prerasti u jednu instituciju koja bi bila glavni kreator kulture i mogla pratiti sve brži razvoj našega društva« (divna bi to bila »jedna« institucija u koju bi »prerasli« Muzej Like, Narodno sveučilište, Radio-postaja, »Ličke novine« i Ogranak Matice hrvatske!). — »Razvoj kulture intenzivnije integrirati u samoupravne tokove društva putem iznalaženja takvih organizacijskih oblika koji će smišljeno razvijati kulturne potrebe stanovništva i radnih ljudi« (ovo je doista konkretno i jasno!). — »Naročitu pažnju posvetiti uklanjanju postojeće rascjepkanosti i nepovezanosti kulturnih djelatnosti« (Dakle, ne traži se da se ukloni rascjepkanost, nego da se »posveti pažnja uklanjanju postojeće rascjepkanosti«! Osim toga, nije čak ni istina da je kulturna djelatnost u općini Gospić tako rascjepkana i nepovezana. Postoji niz primjera vrlo lijepe suradnje između raznih kulturnih ustanova, o čemu, dakako, gospićki kulturni planeri ne znaju ništa. I tako dalje, sve u sličnom stilu, bez truna stvarne analize kulturnih djelatnosti u općini Gospić i bez bilo kakvog stvarnog plana za budućnost kulturnog rada.

Ne treba se ni čuditi ovako »stvarnoj« raščlambi kulturnog djelovanja i kulturnih perspektiva u općini Gospić, kad je redovit slučaj da istinski kulturni djelatnici u gospićkoj općini nemaju pristupa na posvećene i nepovredive vrhove gdje sjede općinski kulturni planeri koji »kreiraju kulturnu politiku«. Ne treba se onda ni čuditi da u toj »analizi« Ogranak Matice hrvatske u Gospiću nije spomenut ni jednom jedinom riječju, iako je ipak bar skromno kulturno djelovao, a nije o kulturi frazirao. Nema ni jedne jedine riječi, iako je Ogranak Matice hrvatske u Gospiću redovito svake godine podnosio Fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti općine Gospić iscrpan i stvaran izvještaj o svemu što je učinio na kulturnom polju. Za utjehu Ogranku MH u Nacrtu društvenog plana općine Gospić nije stvarno spomenuta ni kulturna djelatnost Muzeja Like — organizatora Ličkog likovnog annala i drugih vrijednih kulturnih akcija, a ni djelatnost »Ličkih novina«, koja ipak ima bar nekakvu kulturnu vrijednost.

J. D.

ZAKLJUČCI

zavičajnog kluba studenata Hercegovine

Na izvanrednoj Skupštini Zavičajnog kluba studenata Hercegovine, oko tisuću nazočnih donijelo je jednoglasno (bez ijednog uzdržanog glasa) slijedeće zaključke:

1. Ogorčeni i revoltirani pomahnitalom protustudentskom hajkom, koja u sebi sadrži neargumentirane političke optužbe i insinuacije izrečene od pojednih predstavnika društveno-političkih organizacija iz SR BiH, smatrali smo se dužnima sazvati izvanrednu Skupštinu kluba studenata Hercegovine, kako bi na njoj razmotrili optužbe uperene protiv nas i zauzeli svoj stav o njima.

Kanili smo u tolerantnoj, razložnoj i demokratskoj diskusiji iznijeti svoje stavove i na klevete odgovoriti. Na našu smo Skupštinu pozvali predstavnike svih društveno-političkih organizacija Hercegovine, predstavnike CK SK BiH, CK SKH, predsjednika SO BiH, predsjednika Saveza studenata SR BiH, kao i neke republičke poslanike s područja Hercegovine u Skupštini BiH.

Sa žaljenjem konstatiramo da se nitko od pozvanih nije odazvao našem pozivu, a niti našao potrebnim izvijestiti nas o razlozima nedolaska. Ističemo da su se mnogi od pozvanih neposredno prije ili u vrijeme održavanja Skupštine nalazili u Zagrebu. Ovaj njihov postupak držimo nedemokratskim bojkotiranjem jednog samoupravnog tijela. Istina, ovaj postupak je nama razumljiv, jer od ljudi čija se političnost iscrpljuje u etiketiranju ništa se drugo i ne može očekivati. Uza sve mi smo i nadalje voljni da sa svima u svako vrijeme razgovamo otvoreno i argumentirano.

Vjerovali smo da se poslije demokratizacije naših društvenih odnosa nakon Brijunskog plenuma i poznatog Mostarskog savjetovanja ne može optuživati omladina, studenti i narod ovog kraja na način kako se to čini u posljednjih mjesec dana preko sredstava javnog informiranja.

No, sada je jasno da se iz arhiva političkih optužbi izvlače one za koje smo vjerovali da su davno zaboravljene. Sada se opet jedan mladi naraštaj iz našeg kraja, rođen u samoupravnoj socijalističkoj Jugoslaviji, stavlja na optuženičku klupu. Mi smo kao i mnogi prije nas danas lažno nazvani: nacionalisti, ekstremisti, nacional-separatisti, šovinisti, klerikalci, sijači razdora i sumnji, podrivači, razbijači bratstva i jedinstva, neprijatelji pod plaštom borbe za hrvatstvo, emisari razdora, antisocijalisti, antikomunisti i kontrarevolucionari, šaka jada povezana sa hrvatskim političkim podzemljem. No, na sreću optužba uperena protiv drugih još ne dokazuje vlastitu izvrsnost.

Sve ove optužbe energično odbacujemo i pitamo se od koga dolaze i kome služe insinuacije o navodnom povezivanju studenata iz Zagreba s klerom i kvislinškim elementima. Isto tako oštro prosvjedujemo protiv onih koji su pokušali umjetno podvojiti studente Sarajeva i Zagreba.

2. Tražimo da se pri CK SK BiH oformi komisija u čiji bi sastav ušli članovi CK SK BiH i predstavnici Kluba studenata Hercegovine iz Zagreba, koja će ispitati političko djelovanje neodgovornih pojedinaca koji su svojim akcijama izazvali ogorčenje studenata i naroda Hercegovine.

Mi, studenti Hercegovine, energično odbacujemo ove optužbe upućene na adresu Predsjednika Kluba studenata Hercegovine Antu Paradžika, te na članove Kluba, Miru Granića, Antu Sliškovića, kao i na Skupštinu zavičajnog kluba studenata općine Ljubuški, te prosvjedujemo protiv stvarnih inicijatora batinjanja i hapšenja u Posušju. Također prosvjedujemo protiv nemilih događaja u ostalim mjestima Hercegovine.

3. Na Skupštini Kluba studenata Hercegovine zaključeno je da se upute pozdravna pisma predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu, te predsjedniku CK SK BiH Branku Mikuliću i predsjedniku CK SKH dr. Savki Dabčević Kučar.

U Zagrebu, 16. rujna 1971.

KLUB STUDENATA HERCEGOVINE

PITANJA

Drugu Blaži Jovanoviću, predsjedniku Ustavnog suda SFRJ

Obraćajući se sucima Ustavnog suda Jugoslavije prigodom njihovog davanja svečane izjave pred predsjednikom Republike, drug Tito je — govoreći o problemima privredno-gospodarskih odnosa, bankarskog sustava itd. — rekao da je ZABRINJAVAJUĆA POJAVA što se ne donose odgovarajući propisi, kako je to ustavnim amandmanima utvrđeno. »I TO JE JEDNA VRSTA POVREDE USTAVA, TE BI USTAVNI SUD I TU MORAO NAĆI SVOJU INGERENCIJU U DOGOVORU SA PREDSJEDNIKOM SFRJ.«
Pitamo predsjednika Ustavnog suda Jugoslavije, Blažu Jovanovića, što je Ustavni sud Jugoslavije do sada poduzeo i što namjerava poduzeti da se onemogući protuustavni postupak administracije koji je izražen u nedonošenju propisa predviđenih ustavnim amandmanima?

Drugarici Lorencin Justini, sekretarici OK SK Pula

U povodu boravka studenata Hrvatskog sveučilišta u Istri (od 19. do 25. srpnja 1971.) Vi ste, u ime OK SKH Pula, odbili surađivati u realizaciji njihovog programa. Način na koji ste to uradili iziskuje neka razjašnjenja:
1. Na 9. sjednici Međuopćinske konferencije Saveza komunista, održanoj 15. rujna u Rijeci, izjavili ste da su studenti »...pod parolom 'Hrvatski sveučilištarci hrvatskoj Istri' htjeli NAMETNUTI razgovore društveno-političkim organizacijama sa pozicija svoje platforme...« (Vjesnik, 16. 9. 1971. str. 5). A u jednom službenom dopisu, poslanom privrednim organizacijama u cijeloj Istri, koji nosi nadnevak 20. VII. 1971. i Vaš potpis, Vi ste napisali da su studenti DALI PRIJEDLOG SVOG PROGRAMA i ZAMOLILI Vas da im OMOGUĆITE te razgovore u pulskoj općini. Očito, točna je ili prva ili druga Vaša ocjena. Koja, dakle?
2. Na spomenutoj sjednici Vi ste iskrivili ime tog programa, iako ste o pravom nazivu bili pravodobno i iscrpno izviješteni (»Hrvatski sveučilištarci Istri«). S kojom ste namjerom uporno dodavali ono »hrvatskoj« Istri? (Zabrinjava manipulacija tako notornim činjenicama.) Zar u sredini u kojoj djelujete hrvatstvo Istre izaziva zazor?
3. U jednom službenom dokumentu napisali ste da se iza studentskog posjeta krije »... jedna organizirana politička akcija za nas (Vas) neprihvatljiva«. Vaše (dis)kvalifikacije pokazale su se nakon završetka posjete neosnovanima. No Vi ste nastavili klevetati studente i na spomenutoj sjednici u Rijeci 15. IX o. g. Čime obrazlažete svoje (dis)kvalifikacije kad se zna da je spomenuti posjet prošao bez ijednog (a najmanje »organiziranog političkog«) incidenta? Ili je, možda, sam dolazak »stranih« studenata u Istru incident?
4. Zašto uporno ponavljate da je u programu sudjelovala »grupa rukovodstva studenata iz Zagreba i Saveza studenata Hrvatske«, ako se zna da je sastav bio slijedeći: 3 člana Predsjedništva SS Zagreba, 2 člana Republičke konferencije SS Hrvatske, student-prorektor, 1 član Predsjedništva SS Jugoslavije i ujedno dopisnik »Studentskog lista«, te 10 »običnih« studenata, a posjet je organiziralo Predsjedništvo SS Zagreba?
5. Naposljetku, zašto je — bez objašnjenja — bio zabranjen studentski ples koji se trebao održati u Puli 10. kolovoza, a koji je kao sastavni dio cijele manifestacije organiziralo Predsjedništvo Saveza studenata Zagreba preko SOTOS-a (Savez organizacija za tehnički odgoj studenata)?
Tko, dakle, organizira »incidente«?

Upravi Željezničko-transportnog poduzeća u Zagrebu

Do sredine veljače 1971. godine beogradske su »Železničke novine« izlazile u četiri izdanja: hrvatskom, srpskom, slovenskom i makedonskom. Od tada, međutim, izlazi samo makedonsko i zajedničko srpsko-hrvatsko izdanje.

Zašto je ukinuto posebno hrvatsko izdanje?

U novom, »zajedničkom« izdanju »Železničkih novina« članci su pisani uglavnom srpskim, rijetko hrvatskim jezikom.

Da li je točno da ste poslije ukinuća hrvatskog izdanja »Železničkim novinama« odobrili, u ime dotacije, svotu od 35 milijuna st. dinara? Zašto?
U izdanjima vaše Novinsko-informativne službe rabe se često izrazi iz srpske željezničke terminologije. Zašto?
Nova putnička tarifa Spt-04, Spt-05, Spt-06, Pravilnik 325, Uputstvo 90 i Tarifa za prijevoz robe Spt-36, što su nedavno dostavljeni i ŽTP-u u Zagrebu, tiskani su samo srpskim jezikom. Zašto?
U izdanju vaše Novinsko-informativne službe objavljena je karikatura Velimira Brkića »O jeziku rode...« u kojoj se tvrdi da je radnicima ŽTP u Zagrebu najvažniji novac, pa zvao se dohodak »osobni« ili »lični«. Smatrate li doista da je to odgovor na naša pitanja?

Jovici Belaću – Benkovac

U vrijeme dok ste bili direktor »Jadrala« u Obrovcu Vaša radna organizacija sklopila je sa SSSR-om dugoročni izvozni posao u vrijednosti od cca 50 milijuna dolara. Posrijedi je bio izvoz boksita. Kad je posao već bio gotov, Vaše ga je bivše poduzeće registriralo kao da je obavljen preko »Genexa«! Ako je »Genex« za to dobio samo 2% provizije, znači da mu je poklonjeno preko MILIJARDU starih dinara.
Zainteresirani samoupravljači pitaju: zašto je to učinjeno?

Čime željeznički institut gradi cementaru?

Sad je i »Tanjug« potvrdio da je Institut »Kirilo Savić« iz Beograda investitor tvornice cementa u Kosjeriću, kapaciteta 500.000 tona. Svakako, za naše prilike zanimljivo je da se jedan institut javlja kao investitor u izgradnji objekta u koji samo u prvoj fazi, treba uložiti 17 milijardi starih dinara. No još je zanimljivije da je »Kirilo Savić« novo ime Železničkog instituta u Beogradu, kojemu je tek nedavno pripojen i Saobraćajni institut. Jer, ne bi li bilo prirodnije da taj, ranije željeznički a sada prometni institut (čiji je direktor Prokopijević »slučajno« rodom od Kosjerića) višak svog novca uloži u modernizaciju željeznica, koja godinama kasni a željeznička poduzeća i ove godine bilježe velike gubitke. Ova investicija zanimljva je i za Sabor SRH i njegovo Izvršno vijeće koji muku muče da naknade stare i nove gubitke željeznice u Hrvatskoj. Valjalo bi naime izvidjeti koliko je gubicima željeznice u Hrvatskoj kao i nerentabilnošću već ukinutih željezničkih pruga doprinos ŽTP-a Zagreb »pridonio« Zajednici jugoslavenskih željeznica, kad je ona mogla tako obilno financirati bivši Željeznički institut u Beogradu da on sada, pod novim imenom može postati investitor jedne cijele cementare!? Valjalo bi također, vidjeti neće li se »Kirilo Savić« koristiti i novcem uzetim od cementara prošle godine, a za koji još ni do danas nije poznato kako će se podijeliti (vidi pitanje drugu Jakovu Sirotkoviću, potpredsjedniku SIV-a u »Hrvatskom tjedniku« broj 4 od 7. svibnja 1971!).
Usput bismo skrenuli pozornost drugovima iz Izvršnog vijeća Hrvatske da bi pri izradi sanacione bilance Hrvatske bilo dobro uzeti u obzir ovakve slučajeve, a račun za neke gubitke podnijeti na naplatu onima koji su ih na razne načine i stvorili.

Internacionalizacija u školama

U raspravi o nastavnim programima za škole drugog stupnja i za gimnazije, Ante Marin, direktor zagrebačke »Školske knjige«, dao je jezgrovit prikaz dosadašnjeg školskog programa — a i sadašnjega, jer je, kako smo već pisali, usvajanje novog školskog programa odgođeno: »Osnovni idejno-teoretski koncept naše škole temeljio se, kako sam već rekao, na lažnim, nazovi marksističkim pretpostavkama, po kojima je nacionalno ispod internacionalnoga, kao neki ostatak prošlosti, dug prema neživljenoj tradiciji, pa ako se i mora podnositi, perspektive zaista nema. Već je taj moment dostatan da školu odredi kao anacionalnu, da ne kažem antinacionalnu, kao konzervativnu, reakcionarnu i unitarističku u najdoslovnijem smislu riječi. Škola je zapravo tako trebala da posluži nekim drugim, a ne narodnim interesima. Teške su to riječi, ali, na žalost, točne«. Govoreći na istom skupu, dr. Ivo Frangeš rekao je: »Razvijao se u hrvatskim školama prema hrvatskoj, pa i jugoslavenskoj kulturnoj baštini, odnos koji bih ja s punom sviješću nazvao 'jugošovinizmom'.«
Istodobno dok su u hrvatskim školskim programima bili zapostavljeni hrvatski pisci na račun srpskih, u »Pregledu književnosti jugoslavenskih naroda« koji se upotrebljava kao udžbenik u školama u Srbiji, prema riječima Branka Perice, urednika u »Školskoj knjizi« — »Hrvatska se renesansna književnost prikazuje kao renesansa KOD NAS, kao dubrovačko-dalmatinska književnost a pisci kao NAŠI pisci, što će reći jugoslavenski. Hrvatsko je prosvjetiteljstvo obrađeno zajedno sa slovenskim na 3 stranice, a srpsko na 22, hrvatski se romantizam obrađuje na 30 stranica, a srpski na 115, hrvatski se realizam obrađuje na 22 stranice, a srpski na 92, itd. I tamo je očito okosnica predmeta književnosti u školama proučavanje i upoznavanje prvenstveno srpske književnosti, a tek usputno, po reprezentativnim vrijednostima, književnosti ostalih naroda.« Usput, nije na odmet podsjetiti da su u Subotici u jeku »internacionalizacije« ukinuti tradicionalni posebni odjeli za hrvatske đake, i to zbog »slabog odaziva učenika«, a na osnovnu školu u hrvatskom selu Janjevu na Kosovu postavljen je natpis: Srpska osnovna škola.
Očito da »teške riječi« Ante Marina, što se tiče »internacionalizacije« naših škola — vrijede samo za Hrvatsku.

Dr. Unitarizam

Na Bledu će se od 5. do 8. X. o. g. održati III. kongres liječnika Jugoslavije s proslavom 25. godišnjice postojanja Saveza liječničkih društava Jugoslavije. U odboru za proslavu te 25. godišnjice, sastavljenom od 16 osoba, nema ni jednog Hrvata!
Osim toga, u programu Kongresa stoji:
»Zvanični jezici kongresa su jezici naroda SFR Jugoslavije. Iz tehničkih pre svega grafičkih i ekonomskih razloga programi i zbornik kongresa biće štampani u ekavskoj varijanti srpskohrvatskog jezika, latinicom.«
Dakle, sad znamo i to da »ekavska varijanta srpskohrvatskog jezika« im čak i »grafičkih i ekonomskih« prednosti pred hrvatskim, slovenskim ili makedonskim jezikom. E. pa nazdravlje, dragi »doktori«!

Ninijada

Premda je »Hrvatski tjednik« u više navrata kritički, pa i polemički, reagirao na neke napise u beogradskom NIN-u, ipak nema ni za nas nikakve dvojbe da je u žurnalističkom pogledu taj bogato opremljeni tjednik jedan od listova na najvišoj razini u srpskom i jugoslavenskom novinstvu. Koncepcija »news-magazina«, koju je NIN usvojio prije godinu i pol dana, provodi se dosljedno i uspješno, vodeći računa o najboljim svjetskim uzorima tog modernog žurnalističkog oblika (»Time«, »Newsweek«, »Der Spiegel«, »L'Express« itd.). Bit te koncepcije sastoji se u tome da se u svakom broju obuhvate svi najvažniji događaji tjedna na takav način da im se dade šire i dublje tumačenje nego u običnoj dnevnoj vijesti.
U provedbi te koncepcije NIN-u se, međutim, događaju i čudni, gotovo neshvatljivi propusti. Tako u br. 1080 od 19. IX. 1971. taj list nije napisao ni jedne jedine riječi o osmodnevnom posjetu predsjednika Tita SR Hrvatskoj. Kako taj list inače mnogo svog prostora ustrajno posvećuje hrvatskim temama — od studenata, neizbježne »Matice hrvatske« i navodnog »prebrojavanja«, pa sve do zahtjeva za opoziv Ivana Šibla i Bulatovih ideja o federalnoj SRH — čudno je da Titovi susreti s narodom i razne njegove izjave — recimo one namijenjene tisku koji dramatizira ekscese, one o potrebi da ga čuju ljudi koji su gluhi na zahtjeve i promjeni deviznog režima ili pak one da u Hrvatskoj ne cvate šovinizam — nisu bile dovoljno zanimljive NIN-ovom uredništvu, premda smo sigurni da bi bile korisne njegovom čitateljstvu, već i zato što bacaju novo svjetlo na mnoge stvari o kojima je NIN ranije obilato pisao.
Istine radi treba navesti da se takav propust, da zabilježi važne događaje za Hrvatsku, NIN-u ne događa prvi put. Ljudi dobre memorije pamte da u tom listu nisu mogli ništa pročitati o X. sjednici CK SKH onda kad je održana i dugo, dugo nakon nje.
Možda ipak takvi propusti nisu slučajni?

ALKOHOLIZAM U HRVATSKOJ

»Jednoga dana, kad sam došao s posla, žena me obavijesti o svojoj namjeri koju je donijela nakon mnogo razmišljanja danima i noćima. Hoće da se rastanemo, jer što će joj ovakav život. Ili rakija ili porodica, od tog dvoga treba da izaberem. Nisam oklijevao, već sam je prebio da joj nikad više ne padne na um rastava. Do ujutro je preplakala, oplakivala je živo dijete i nad njim jecala do zore. Nisam ni ja, bogami, spavao. Nije mi bilo svejedno, ali se nisam htio pokoriti. Ujutro sam otišao na posao, a nedugo nakon što sam počeo raditi, ugledah malog sinčića koji mi je plačući saopćio da je mama napustila kuću i njega ostavila. Prekinuo sam posao i otišao kući. Zbilja – nje nema. Raspitivao sam se na sve strane po gradu, ali uzalud.«

(Iz dnevnika jednog bolesnika IV. odjela Psihijatarske bolnice S.)

Alkoholizam je u Hrvatskoj u porastu i pretvara se u problem koji nas tjera na zabrinutost. Sve je više nesreća, rastava, zločina prouzročenih alkoholom.
Alkoholizam je problem sviju nas. Stalno ga susrećemo u najbližoj okolici. Ovaj članak nije nikakav poziv na neku opću apstinenciju. No one koji su bolesni, one koji su kronični alkoholičari, njih treba liječiti. Njima je posvećen ovaj napis. Ne dopustimo da naš život i život naše djece i naših sugrađana zaluta bespućima iz kojih nema povratka, bespućima lažnih rješenja — alkohola.
Čovjek i alkohol stari su znanci. Njihovo poznanstvo zabilježeno je na prvim spomenicima ljudske povijesti. Alkoholno piće, tj. piće koje sadrži određeni postotak etilnog alkohola, imalo je oduvijek, a i danas ima, neku ulogu u ljudskoj zajednici, u društvu. Međutim, suvremenici nisu nikad bili svjesni te veze s alkoholnim pićima i uloge koju ono igra u njihovu životu...

Trijezni konj

Smrt u prometu postaje sve značajniji faktor općeg mortaliteta. Uloga alkohola u prometnim nesrećama veoma je velika. Treba naglasiti da podaci o broju prometnih nesreća u vezi s alkoholom i alkoholizmom nisu uvijek u izravnoj vezi s bolešću alkoholizma. Prometna nesreća češće je posljedica djelovanja akutnog pijanstva vozača nealkoholičara negoli alkoholičara. U prometu sudjeluje i pješak, koji svojim ponašanjem u akutnom pijanstvu često može biti uzrok nesreće. Na slijedećoj tablici prikazan je broj prometnih nesreća u SRH od 1964. do 1968. g. u kojima je bilo poginulih i teže ozlijeđenih, a dogodile su se pod utjecajem alkohola. (Nesreće kojima je posljedica bila samo materijalna šteta nisu prikazane.)

Godina	poginulih	ozlijeđenih	ukupno
1964.	40	584	624
1965.	99	963	1062
1966.	108	997	1105
1967.	126	1033	1159
1968.	110	1055	1165

Na slijedećoj pak tablici donosimo prikaz ukupnog broja nastradalih osoba u prometnim nesrećama koje su se dogodile u SRH od 1964. do 1968. godine pod utjecajem alkohola.

Godina	poginulih	ozlijeđenih teško	lako	ukupno
1964.	43	342	475	860
1965.	102	618	870	1590
1966.	118	631	902	1651
1967.	130	638	954	1722
1968.	124	767	848	1839

Prosječna starost poginulih pješaka u prometnim nesrećama 1968. bila je: 34 godine, a poginulih u vozilima: 36 godina. Prosječna starost ozlijeđenih pješaka bila je: 24 godine, ozlijeđenih u vozilima: 31 godina.
Iz navedenih podataka vidljivo je da smrt i nesreća grabe upravo mlade ljude. Broj nesreća uzrokovanih alkoholom raste iz godine u godinu. U vrijeme kad su ljudi odlazili u gostionicu vozeći se u kolima s konjskom zapregom onaj tko je upravljao konjima mogao se i opiti. Danas, kad se nakon gostionice sjeda u automobil, koji traži trijezna vozača, često se zaboravlja da upravljač ne može ni trena ostati bez kontrole. Zato mnoge nesreće i završavaju tragično.

Koliko se kod nas pije?

Po potrošnji alkohola po stanovniku u Evropi vodi Francuska, u kojoj se popije 19,8 litara čistog alkohola po stanovniku. Drugo mjesto zauzima Italija sa 14,0 litara. **U SR Hrvatskoj pije se 12 litara čistog alkohola po stanovniku, čime naša republika stoji na sigurnom trećem mjestu u Europi.** Kod nas se pije čak i više nego u vinorodnoj Španjolskoj ili u zemljama kao što su Zapadna Njemačka, Švicarska, Švedska, Mađarska itd., koje redom slijede iza nas.
Društvo napreduje i razvija se, u njegovoj suvremenoj strukturi ima sve manje mjesta za opijanje i alkoholizam. Jedna od važnih značajki današnjeg društva jest razvoj proizvodnih odnosa s automatiziranom industrijskom proizvodnjom i veoma razvijenim motoriziranim prometom. U takvom društvu alkoholno piće znači sve veću opasnost za sigurnost i dobro stanje pojedinaca, obitelji i čitavog društva. Međutim, i unatoč tome ljudi i dalje piju preko mjere, u skladu s prihvaćenim tradicijama, običajima i vjerovanjima, pa nije čudo da se posljedice toga susreću na svakom koraku.
Ljudi piju kad je toplo da se rashlade, kad je hladno da se ugriju, kad su žalosni da zaborave tugu, kad su veseli da se još bolje razvesele. Ljudi piju i jer vjeruju da alkoholno piće liječi mnoge bolesti: želučane smetnje, slabokrvnost, opću slabost, nesanicu i mnoge druge.

Statistika

Institut za proučavanje i suzbijanje alkoholizma, Zagreb, izradio je analize za područje SR Hrvatske.

(u postocima)	alkoholičari	prekomjerno	ne piju
Crna metalurgija	21,5	15,6	62,9
metalna industrija	16,1	16,3	67,6
kemijska industrija	15,9	20,2	63,9
tekstilna industrija	14,7	21,9	63,4
Ukupno	16,5	18,0	65,5

Ova nam tablica pokazuje koliki postotak muškaraca zaposlenih u četiri industrijske grane boluje od alkoholizma, koliko ih prekomjerno pije, a koliko ih uopće ne pije. Prosječna dob alkoholičara iznosi 30-49 godina (90 posto). U ukupnom broju najviše ima onih koji su oženjeni.
Kod žena ovi podaci izgledaju, naravno, drugačije.

(u postocima)	alkoholičari	prekomjerno	ne piju
Crna metalurgija	—	—	—
metalna industrija	0,9	1,7	97.4
kemijska industrija	1,3	1,9	96,8
tekstilna industrija	1.0	2,7	96,3
Ukupno:	1,0	2,5	96,5

Žene se odaju alkoholu najčešće u dobi od 40 do 49 godina (45,7 posto); najviše utvrđenih alkoholičara ima među rastavljenim ženama.

Analiziramo li stručnu spremu anketiranih radnika, dobit ćemo ove podatke:

(u postocima)	alkoholičari	prekomjerno piju
NK i PK	19,6	20,6
KV i VK	13,1	14,9

Kod žena:

(u postocima)	alkoholičari	prekomjerno piju
NK i PK	1,0	2.2
KV i VK	0,8	2,6

Alkohol i zdravlje

Alkoholičar je svaki onaj bolesnik koji je zbog prekomjernog uživanja alkoholnih pića postao o njima ovisan te trpi od tjelesnih i duševnih oštećenja izazvanih alkoholom ili od poremećenih odnosa s okolinom. Za one pak koji često, no neredovito konzumiraju veće količine alkohola, koji se, dakle, nalaze u stanju akutnog pijanstva, ne može se, bar s medicinskog stajališta, reći da su alkoholičari. Ali, takvi koji se često nalaze u stanju akutnog pijanstva, na najboljem su putu da postanu alkoholičari.
Stupanj pijanstva ovisi o količini alkohola u krvi. To se mjeri u promilima, tj. po količini alkohola koja se nalazi na tisuću dijelova krvi. Pri visokoj koncentraciji, tj. kad 5 kapi alkohola cirkulira na 1000 kapi krvi, dolazi do teške alkoholne nesvijesti i ubrzo nakon toga do smrti zbog akutnog trovanja alkoholom. Da bi do toga došlo, dovoljno je da srednje teška osoba popije na dušak recimo 3/4 do jedne litre konjaka. Na prvi pogled čini se da je to relativno mala količina, pa je razumljivo da se ljudi čude i ne vjeruju u taj podatak. Mnogi, naime, popiju na dan i više od litre konjaka pa ipak ne umiru od trovanja alkoholom. No, rijetko tko popije tu količinu na dušak.
Teže alkoholno otrovanje veoma je opasno stanje, često smrtonosno, jer medicina nema pouzdanog sredstva ili terapeutskog postupka kojim bi se mogla znatnije ubrzati razgradnja alkohola u jetri ili njegovo izlučivanje iz tijela.
Smrt pijane osobe relativno je česta zimi, zbog smrzavanja u alkoholnom snu. Osobito valja upozoriti na smrtonosna trovanja djece alkoholom. Često se javljaju upravo u ovo doba godine, kad se peče rakija. S obzirom na malu tjelesnu težinu djeteta, smrt lako nastupi i nakon manje količine alkohola. **U našoj zemlji umire više od stotinu djece godišnje od akutnog trovanja alkoholom i to uglavnom u jesen.**
Usprkos tome što kod akutnog pijanstva dolazi do različitih poremećaja ponašanja, ipak ono, općenito uzevši nije bolest iako može imati tragične posljedice. Pijana osoba ponaša se nekritično, riskira više no što bi to učinila trijezna, osjeća se jačom, sposobnijom, pametnijom itd. Poznati su oblici akutnog pijanstva koji pokazuju izrazito teške duševne poremećaje. O tom pijanstvu, koje se razlikuje od poznatog uobičajenog pijanstva, govori se kao o tzv. bolesnom pijanom stanju. Ono se kod pojedinih osoba može pojaviti i nakon uzimanja malih količina alkohola. Osobe koje zapadaju

u bolesno pijano stanje mogu napasti, ozlijediti ili ubiti osobe u svojoj okolini, a kad se otrijezne, ne sjećaju se što s njima za to vrijeme dogodilo. Akutno pijana osoba ne može kontrolirati svoj rad, vladanje i govor. I u običnom pijanstvu pijana osoba može izazvati niz neprilika, a može počiniti i zločin. Zbog toga i takvo pijanstvo može često imati tragične posljedice koje mogu izmijeniti svu budućnost opite osobe. **Treba upamtti da u sudskom postupku pijanstvo nije, kako se to često misli, olakšavajuća, već upravo obratno — otežavajuća okolnost.** Međutim, osim akutnog djelovanja alkohola i akutnog opitog stanja javljaju se u čovjeku i posljedice dugotrajne, nekontrolirane potrošnje alkoholnih pića — u obliku teške bolesti alkoholizma. Za razliku od društvene potrošnje alkoholnih pića, alkoholizam je bolest koja nastaje ako osoba dugotrajno prekomjerno pije alkoholna pića i zbog toga joj bude oštećeno duševno i tjelesno zdravlje. Alkoholičar pije zbog toga što je postao ovisan o alkoholu: on bez njega ne može. Njime on rješava sve svoje svakodnevne životne probleme, pa pije zato jer mora piti, a ne zato jer hoće piti. Dok se na akutno pijanstvo još i može gledati kao na normalni problem, alkoholizam je teška bolest koja zahtijeva liječenje i kod koje bolesnici najčešće ne mogu sami sebi pomoći. U posljednje vrijeme ta bolest zahvaća velik broj ljudi u većini zemalja. To je bolest druga ili treća po težini i po broju oboljelih, a tako i po broju komplikacija i umrlih. U Hrvatskoj se npr. svake godine, samo u bolničkim psijihatarskim ustanovama, liječi više od 5000 alkoholičara.
Slijedeća nam tablica pokazuje broj alkoholičara stacionarno liječenih u psihijatarskim ustanovama:

Godina	muškarci	žene	ukupn
1965.	2.966	358	13.3
1966.	3.339	385	3.7
1967.	3.771	472	4.2
1968.	4.522	535	5.0

Broj alkoholičara stacionarno liječenih u psihijatarskim ustanovama Hrvatske, prema bračnom stanju:

Bračno stanje	1965.	1966.	1967.	196
oženjen	1864	2610	3038	378
neoženjen	593	507	613	55
rastavljen	498	391	352	37
udovac	152	117	148	17
nepoznato	277	99	92	16

Promjene osobnosti

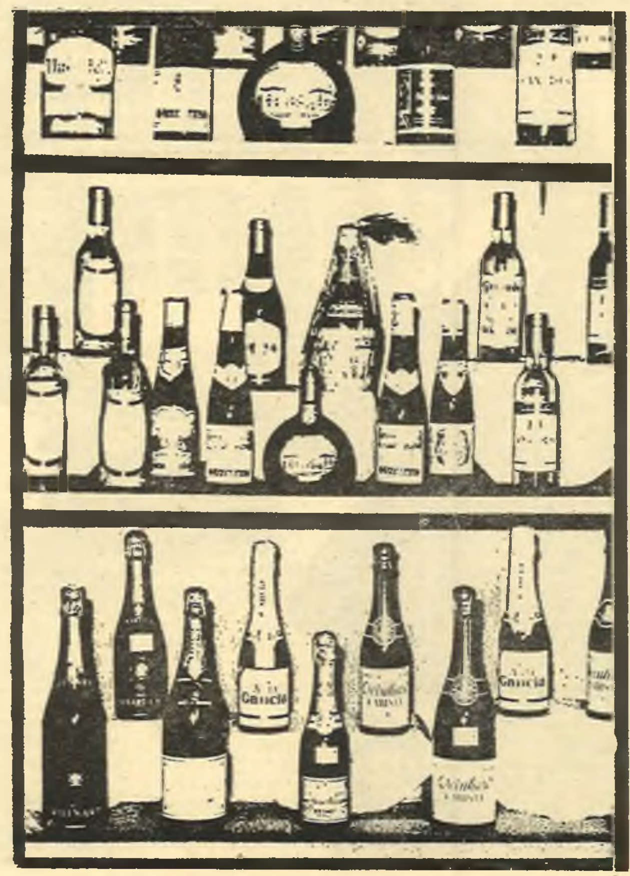
S vremenom alkoholizam dovodi do većih promjena osobnosti. Alkoholičar postaje nekritičan prema svojoj bolesti, počinje napuštati svoje obveze, slabije raditi i konačno se javljaju teške neprilike i krize u obitelji. Obično se javljaju i različite specifične bolesti kroničnog alkoholizma. Najpoznatije od svih bolesti jesu: delirijum tremens, patološka ljubomora, Korsakovljeva bolest, oštećenje jetre, oštećenje drugih probavnih organa, oštećenje mozga, srca itd. Alkoholičar umire znatno ranije u prosjeku 20 godina ranije od nealkoholičara.
Delirium tremens psihički je poremećaj koji nastaje nakon dugog trajanja kroničnog alkoholizma. Obično nastaje naglo, a samom izbijanju često pogoduje i neka popratna ozljeda, bolest ili uzrujavanje. Delirij počinje nemirom, poremećajima svijesti, halucinacijama, temperaturom, jakim znojenjem, poremećajima u radu srca i drugim, rjeđim simptomima. Bolesnik zamjenjuje osobe u svojoj okolini, gubi orijentaciju, izražava jaki strah, sav se nalazi u neprestanom nemiru i drhtanju. Usprkos suvremenom liječenju, ta bolest u 10 do 15 posto slučajeva završava — smrću.
Patološka ljubomora: u blažem se obliku vrlo često javlja kod kroničnih alkoholičara. U težim slučajevima alkoholičar iznosi svoje ljubomorne misli u takvu obliku da konačno ostavlja dojam težeg psihičkog bolesnika, opasnog za svoju okolinu, pa ga treba poslati na liječenje u psihijatarsku bolničku ustanovu. Na alkoholičara se ne može djelovati nikakvim dokazima, pa čak ni onda kad okrivljuje staru, izmučenu ženu za nevjeru.
Demencija se javlja kao posljedica oboljenja mozga, i vrlo je teška posljedica kroničnog alkoholizma. Pod demencijom alkoholičara općenito se razumijeva stanje kad popuste intelektualne sposobnosti u osobe koja je prije inače bila normalna i intelektualno razvijena.

Kako se postaje alkoholičar?

Alkoholičar doživljava niz promjena vlastitog vladanja i vlastite ličnosti. Sve se to odražava na njegovoj obitelji, na njegovu radu i mjestu u društvu. U početku on se kreće u istom društvu i nastoji na svaki način sakriti svoju ovisnost o alkoholu. No kasnije ispada iz određene društvene grupe, pada sve niže i sve se više kreće među alkoholičarima. Alkoholičar na posao u početku dolazi trijezan, a opija se po završetku radnog vremena. Na taj način može sakrivati svoju ovisnost o alkoholu. Tome pomaže i njegovo nastojanje da u toj fazi bolesti svakome učini neku uslugu, da svakoga pozove na piće, skrivajući time vlastitu ovisnost o alkoholnom piću. Međutim, pred obitelji ne može dugo skrivati svoju sklonost alkoholu, pa zbog toga u kući postaje grub prema ženi i djeci, prost i nasilan. Konačno alkoholičar biva izbačen iz društva, te ovisi o pomoći i skrbi organa socijalne i zdravstvene zaštite. U toj fazi alkoholičar je već obično moralno i intelektualno potpuno propao.

Liječenje

Liječenju alkoholizma danas se prilazi na osnovu rezultata znanstvenih istraživanja izvršenih u posljednjih 50 godina. Alkoholizam je dugotrajna bolest, koja prije nego bolesnik dođe na liječenje traje u prosjeku 5–10 godina. Zbog toga i za samo liječenje treba predvidjeti ne samo medicinske postupke nego i određenu formu preodgajanja, a to je dugotrajan postupak, što je i razumljivo kad se sjetimo da je riječ o preodgajanju odrasle, već formirane ličnosti. U liječenju alkoholizma mogu se razlikovati slijedeće metode: liječenje upotrebom različitih lijekova, pojedinim psihoterapeutskim postupcima i, konačno, liječenje metodom terapeutske zajednice, u čemu će glavnu ulogu imati alkoholičar. Utemeljitelj liječenja alkoholičara u nas jest poznati prof. dr. Vladimir Hudolin, koji je toj problematici posvetio svoj život. Okružen ekipom vrsnih suradnika, on je postao najboljim stručnjakom i organizatorom liječenja alkoholičara u svijetu.
Zalaganjem dr. Hudolina i njegovih suradnika, 1964. godine formirani su prvi klubovi liječenih alkoholičara. Ti klubovi imaju ulogu da nastave s liječenjem sada već bivših alkoholičara, koje je započeto u bolnici ili ambulanti. Takvo liječenje na principu autopsihoterapeutske skupine vezano je tjednim sastancima, a osim toga klubovi preuzimaju brigu o alkoholičaru i njegovoj obitelji. Time se bolesniku stvara nova društvena sredina koja mu zamjenjuje staru, onu koja ga je navodila na alkoholizam. Među liječenim alkololičarima stvaraju se odnosi prijateljstva, razumijevanja, ljubavi i na taj se način omogućuje njihova resocijalizacija. Danas na području Hrvatske radi oko 120 klubova liječenih alkoholičara. Klubovi su učlanjeni u svoje Udruženje. Čitajući izvještaje klubova, vidljivo je da Udruženje naglo raste, brojčano jača, a kvaliteta rada u klubovima napreduje. Računa se da je u te klubove učlanjeno oko 20.0000 liječenih alkoholičara i njihovih obitelji. Ti klubovi održavaju redovne terapeutske sastanke, koji su veoma dobro posjećeni. Na sastancima se razmatraju osnovni problemi, kao što su: međuljudski odnosi, alkoholizam na selu, alkoholizam u industriji, te problem recidiva u klubovima i rad s obitelji. U klubovima se često raspravlja i o pojedincima i traže se mogućnosti da se što prije i što bolje riješe njihovi problemi. Velik broj klubova uspio je veoma dobro organizirati rad s obiteljima bolesnika. Pokazalo se da je tamo gdje je rad s obitelji dobro organiziran, znatno manji broj recidiva, rjeđi su izostanci sa sastanaka, a uvedene aktivnosti mnogo su bogatije. Neki klubovi imaju zakupljena odmarališta za djecu svojih članova, pa na taj način pružaju zaista kompletnu brigu cijeloj obitelji. U klubovima surađuju i stručnjaci kao što su liječnik, socijalni radnik itd. Ovi klubovi održavaju svake godine i kongrese kojima prisustvuje nekoliko tisuća delegata.

Moj tata više ne pije

Koliko sam gorda i ponosna kad izgovorim ove naizgled obične riječi! A ne tako davno sa strahom sam čekala susret s ocem – susret s alkoholom. Mučne su i teške misli koje me i sada poneki put obuzmu. Podiđu me žmarci straha kad se sjetim besanih noći i izbezumljene očeve slike. Pitala sam se uvijek, bez odgovora, što je to otac našao u alkoholu, što mu je milije od majke i nas, njegove djece. Pitala sam, a odgovora nije bilo. Jednog dana tata nas je napustio. Otišao je u bolnicu s odsječenom nogom, koju je izgubio u kandžama nemani alkohola. A onda, nešto je u ocu sazrelo, neka misao koju je sigurno pijan potiskivao u podsvijest. Odlučio je da se liječi od te opake bolesti. Sretan da je dan kada je otišao u Osijek na liječenje, odakle nam se vratio nasmiješen i blag, onakav kakav on u biti i jest! Prošle su otad dvije i pol godine mira i sreće, prošle su dvije i pol godine mirnog sna. MOJ TATA VIŠE NE PIJE. Koliko sam gorda i ponosna kad izgovorim ove naizgled obične, a tako velike riječi.

EVICA I., VIIa

Iz Udruženja klubova liječenih alkoholičara SRH

Broj članova KLA (30. VI. 1971.) u SRH	
Liječeni alkoholičari u KLA	9.143
Članovi obitelji	11.231
Ukupno	20.374

BROJ ČLANOVA OBITELJI I SAMCI

2 člana	2.445
3 člana	3.464
4-5 člana	10.391
6-7 člana	1.426
8 i više članova	407
Samac (živi sam)	2.241
Ukupno	20.374

LIJEČENI ALKOHOLIČARI — ČLANOVI KLUBA, PREMA BRAČNOM STANJU

neoženjen	914
oženjen	6.492
rastavljen	1.280
udovac	457
Ukupno	9.143

Obavijest

Kao i svake godine, zagrebački Institut za proučavanje i suzbijanje alkoholizma organizira jesenske simpozije o alkoholizmu, narkomanijama i drugim socijalno-psihijatarskim i ostalim medicinskm temama. Ove se godine između 1. i 3. listopada održava već tradicionalni 7. međunarodni simpozij o alkoholizmu i drugim narkomanijama. Simpozij se održava u hotelu Esplanade-Intercontinental, a prema do sada pristiglim prijavama, očekuje se dolazak više od stotine sudionika iz svih republika SFRJ, te velik broj iz europskih i izvaneuropskih zemalja. Uz ovaj simpozij, 3. listopada održat će se 4. kongres klubova liječenih alkoholičara u velikoj dvorani Studentskog centra. Očekuje se dolazak oko 4000 delegata klubova liječenih alkoholičara. Uz Udruženje klubova liječenih alkoholičara, ovaj kongres organizira Republička konferencija SSRNH, Republičko vijeće sindikata, Republički odbor Crvenog križa Hrvatske i Savez protiv alkoholizma i drugih narkomanija u SR Hrvatskoj.

Literatura:
Dr. Vladimir Hudolin: Čovjek i alkohol
Dr. Vladimir Hudolin: Alkoholizam u Hrvatskoj
Dr. Vladimir Hudolin: Suvremeni problemi alkoholizma i narkomanija
.... Prvi kongres klubova liječenih alkoholičara 1968.
Ljuba Ulemek: Izvještaj o radu Udruženja klubova liječenih alkoholičara za razdoblje od 7. VI 1969. do 30. VIII 1970.
»AL-klub«, godište 1970-1971.

Priredio: Ivan Cerovac